Ал. Станојловић: Монографија Бан. Клисуре

АЛЕКСАНДАР СТАНОЈЛОВИЋ

МОНОГРАФИЈА БАНАТСКЕ КЛИСУРЕ

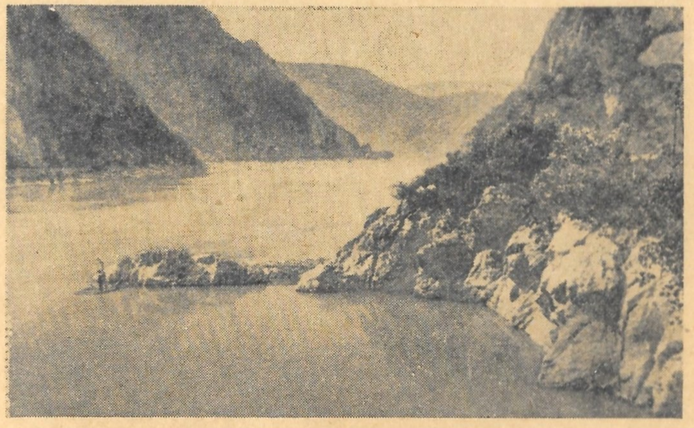

ПЕТРОВГРАД 1938

АЛЕКСАНДАР СТАНОЈЛОВИЋ

МОНОГРАФИЈА БАНАТСКЕ КЛИСУРЕ

ПЕТРОВГРАД 1938

ЛИТЕРАТУРА:

(ИЗВОР)

Костић Слободан прота:
Шематизам Срп. прав. епархије темишварске за 1924;
Српска црква и школа у Румунији, 1931;
Обнова Прав. срп. Манастира Кусића, 1930;
Статистички преглед Прав. срп. епархије темишварске, 1932; (Све штампано у Темишвару).

Косовац Мата:
Шематизам Срп. прав. митрополије, Ср. Карловци 1910;

Источ. правосл. патријаршија:
Шематизам од 1924, Ср. Карловци 1925;

Pesty Frigyes:
Krassó vármegye története, Bpest 1883/5;

Szentkláray Jenő:
Krassó vármegye őshajdana, Bpest 1910;

Dr. Turcsányi Tihamér:
Krassó-Szörény megye története, Lugos 1906;

Lotreanu Joan:
Monografia Banatului, Темишвар 1935;

Milleker Felix:
Geschichte der Banater Militärgrenze 1764-1873, Панчево 1925,
Die Besiedlung der Banater Militärgrenze, Бела Црква 1926;
Die Regulierung der unteren Donau, Вршац 1926;

Станојевић Станоје:
Народна Енциклопедија С. Х. С.;

Малошевић Георгије:
Белешке из архива Банатске епархије;

Cimpoeru Nastasie:
Un colt de Tara „Baziasul“, Темишвар 1935;

A Pallas nagy lexikon, Budapest, 1893-1900.

⁂

Штампарија „Гутенберг“ Михајло Белењи, Петровград

Предговор

Писац ове монографије изгледа да је тежио за тим да у разним публикацијама растурене одломке и реченице о Банатској Клисури сакупи и да их допуни са занимањем, ношњом и народним обичајима, те да тако пружи једну целину садашњој и будућој генерацији о овоме крају. У томе је успео, јер је ово дело заиста сада остварена целина једног краја што га многи до сада нису довољно познавали. Писац је уложио много труда око сакупљања података нарочито о народним обичајима, што их је овде детаљно изнео, пошто се на лицу места претходно о свему уверио. Дело је намењено становништву Клисуре, и то се опажа из самог стила, јер се види да је писац водио рачуна о томе да га његови земљаци у Румунији, жељни српске књиге, разумеју. Ово је прва врста оваког дела о Банатској Клисури. О њој је писано по мађарским, немачким, српским и румунским часописима и књигама, али увек у врло скученом обиму, свега по неколико реченица или страна. Међутим, овде нам је дата једна стварна целина Српске Клисуре а можда и један део грађе за будућу историју Војводине. И ова монографија претставља озбиљну студију писца као и сва његова важнија досадашња дела на привредном и социјалном пољу, која мислим да је умесно овде набројати, а то су: Индустрија Војводине (Банатски део) 1924; Извештаји о раду Коморе, чији је гл. секретар од 1924, а нарочито јубиларно издање о десетогодишњем пословању Коморе (1930); Наш извоз и последице његовог опадања (1927); Адресар Баната (1927); Расправе и чланци: Реформа трговачко-индустријских и занатских комора (штампано у Радикал. Гласнику бр. 32/1924); Значај сушачког пристаништа за наш привредни живот (Привредни Преглед 42/924); За поправку саобраћаја и привреде у Банату (Трг. Гласник 276/1924); Производња оригиналних персијских тепиха и српских ћилимова у Банату (Трг. Гласник 281/1924); Der Einfuhrzoll auf Steinkohle u. Koks (Belgrader Zeitung 1925); Претстојећи извоз Баната (Трг. Гласник 179/1925); Торбарење и нелегална трговина по Војводини (Трг. Гласник 224/1925); За унапређење извоза брашна (Трг. Гласник 235/1925); Саобраћај у Банату (Трг. Гласник 245/1925); Наша Трговачка комора — Позив коморе (Бан. Гласник 1/1926); Индустрија Баната (Бан. Гл. 4/1926); Како да унапредимо нашу трговину (Банкарство 1/1936); Банат за пољопривредну школу (Југ. Лоид 86/1926); Економско стање Баната (Југ. Лоид 142-144/1926); Железничка пруга Панчево—Вел. Кикинда (Бан. Гласник 39/1927); Осигурање радника (Занатлија 15-17/1927); Што тражи пословни свет? (Бан. Гласник 43/1927); Унапређење пољопривреде (Пољопривредни Гласник Н. Сад 20/1927); Привредна ситуација Баната 1927 (Бан. Глас. 2/1927); Vel. Bečkerek als Wirtschaftszentrum (Zagreber Morgenblatt 98/1928); Организовање пољопривредника (Бан. Гласник 15/1938); Извоз из Баната (Трг. Гласник 191/1928); Систем комора (Привр. Преглед 51/1929); Средња Европа и привредна криза код нас (Дневник Н. Сад 6-8/1930); Потреба нашег села (Бан. Гласник 3/1930); Потреба образовања земљорадника код нас. Предавање са преносом радиостанице (Југ. Дневник 53/1931); Привреда града Вел. Бечкерека (Југ. Дневник 121/1931); Реорганизација Окружних уреда за осиг. радника (Југ. Дневник 131/1931); За унапређење нашег ћилимарства (Југ. Дневник 222/1931); Привредна криза. Предавање

на Народном универзитету у Петровграду 25 X 1931, (штампано у Јубиларној Споменици Новосадске трг. омладине 1902-1932); Банаћани на Опленцу (Темишварски Весник од XI. 1934); За организовање пољопривредне масе (Пољопривредник, Петровград новогод. бр. 1936); Привредне потребе Баната (Северна Стража Петровград 248/936); Стање путева на подручју Баната (Пољопривредник, Петровград 21/1937).

Из ових главних дела и расправа може се закључити колика је активност г. Станојловића на привредном пољу и у социјалном животу уопште. Марљиво, савесно и са великом љубављу, он је пружио праву слику наше Клисуре. Сваки одељак се може читати са пуно задовољства, јер је народни живот насликан у живој боји.

Нарочито пада у очи сликање народних обичаја у Клисури. Ти су обичаји често везани за многа народна незнања, али исто тако и за ону лепу традицију честитости, коју је умео да уочи г. Станојловић и да нам је прикаже. Та честитост и велика љубав према своме роду и језику одржала је тамо наш народ у свима разним перипетијама, кроз које је морао пролазити. Зато је врло корисно што је у овој књизи све истакнуто до најмањих ситница.

Приказан је и историски преглед Клисуре од најстаријих времена, из којега се види да је земља у томе крају скоро увек била у поседу нашег народа. Из тога историскога дела се види колико жилавости беше код ових наших банатских полугорштака, чија земља допираше до врхова Карпата и до плодних равница равнога и питомога Баната. Ту су они умели да развију сву своју вредноћу, којом се одликовали од прастарих времена.

До сада ми смо имали о Клисури податке, покупљене из туђих руку, то јест странаца, који су многе чињенице приказивали по својим личним или ма којим другим расположењима. Овим скромним делом г. Станојловића добијамо заиста истините и оригиналне податке, и ако се сада довољно не види колике историјске вредности књига сада има, видеће се то у будућности.

У сваком случају дело заслужује похвалу као и интерес широких читалачких кругова. Уколико би она послужила као потстрек за писање и других монографија за друге крајеве — њена вредност онда постаје двоструко већа.

МИЛОШ СТАНОЈЕВИЋ
професор гимназије

⁂

Географски положај

Југоисточно од вароши Беле Цркве, дуж леве обале реке Нере и Дунава, у подножју југозападног огранка јужних Карпата, на површини од око 600 □ км., налази се Горња Клисура дунавског базена или, како је ми Срби називамо, *„Банатска Клисура“*.

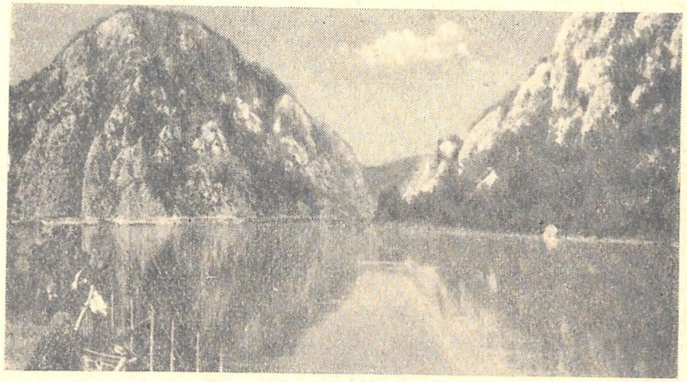

Ђердап

Бан. Клисуру сачињава троугао Нере и Дунава до Ђердапа са местима Лесковица, Златица, Луговет, Соколовац, Базијаш, Дивич, Белобрешка, Радимна, Сушка, Српска и Румунска Пожежена, Мачевић, Нова и Стара Молдава, Коронини, Св. Јелена, Горнеа, Сикевица, Љубкова, Брзаска, Дренкова, Козла и Свињица.

Ова места леже у виду једног полукружног појаса између Нере и Дунава с једне стране и планина јужних Карпата с друге стране.

Положај планине доста је таласаст. Одмах 4—5 км. од Нере, између Најдаша, Базијаша и Нове Молдаве налази се планина Локва са врховима од 300 до 618 м. Затим, у правцу југоистока, почиње планина Крак — Алмаш са врхом Молдавица (720 м.) и вуче се до долине речице Брзаске. Ту се завршава врхом од 375 м. У продужењу ка Свињици простире се најјужнији крај Карпата, планина Сретиње са врховима од 650, 756, 800 и 890 м.

Дужина појаса горњо-клисурске долине износи од Лесковице до Базијаша 19, а од Базијаша до Свињице 87 км. Ширина плодне долине исте Клисуре варира између $^1/_4$ и 6 км. Српска места имају земље за обрађивање, ливада и ритова за пашу 73,225·5 кат. јутара (ланаца).

Планина Локва садржи млађе шкриљце (филите), а Алмаш и Сретиње кристаласте шкриљце са нешто пермо-карбона и катова миоцена.

Међу еруптивним стенама истичу се »банатити« дацити и пропилити, који се протежу и на североисточну Србију, на дужини до 40 миља. У сектору Пожежена — Свињица има наслага угља, креча, магнетита и металне руде.

Планине дуж ове Клисуре покривене су густом шумом и местимичним пољанама. Шума је разнолика. Она се у главном састоји из грабовог, храстовог, буковог и јасеновог дрвета, но има и другог дрвећа, као што је брест, багрем и липа.

Густе шуме добра су склоништа за дивљач. Зато се у клисурској планини налазе у већој мери вукови (курјаци), лисице, дивље свиње, јазавци и срне, а понекад појављују се и медведи, чија је домовина у суседној планини Гођан Сарко (северно од Мехадије). Приликом јаких мразева, када се Дунав заледи, посећују Бан. Клисуру и т. зв. србијански медведи црвенкасте длаке из Крајинске горе.

Хумус обрадивог земљишта, већ давно очишћен од ситног камена, оспособљен је за производњу земљорадничких продуката.

Корито Нере обложено је дебелим слојем песка и шљунка а Дунав песком и нешто шљунком до Голубца оданде пак каменом.

Овај брдски и шумски крај, опасан великим воденим обручом, осигурава становништву добру и здраву климу.

Цело ово подручје, немајући бара ни прашине, одличан је терен за летовалишта и санаторијуме, нарочито за плућне и живчане болести. Има и велики број извора са врло добром водом за пиће.

Велики пашњаци на пољанама шуме омогућују одржавање и одгајивање стоке са мање трошкова него у местима где оваких пољана и пашњака нема.

Источни део Б. Клисуре способан је за производњу житарица, грожђа и поврћа, а остали део више за воће и сточарство. Воће би одлично успевало, да ветрови (кошава) нису тако јаки, бар онда када се воће налази у цвету. Иако мало теже, ипак се одржавају шљиве, бресква и ораси. Јабуке и вишње више у долини Нере.

Иако се Бан. Клисура налази у подножју Карпатских планина, она често оскудева лети у влажним талозима. Суша бива понекад толика, да преполови плод пољских усева.

У даљим излагањима говорићу само о оним местима у којима се налазе само или претежно становници наше народности, као што су: Лесковица, Златица, Луговет, Соколовац са Базијашем, Дивич, Белобрешка, Радимна, Срп. Пожежена, Мачевић, Стара Молдава, Љубкова и Свињица.

⁂

Историја

Нађене старине (ископине) непобитно потврђују да је Клисура дуж Дунава још у старо доба била насељена живим бићем. Парчад од бронзе, мртвачке урне, примитивни лонци од земље, мртвачке кости, сабље, бронзане карике, бакрена длета, српови итд. уверавају нас о претпоставци да су ту становали људи каменог, бакреног и бронзаног доба, да је то била постојбина једног варварског (полудивљег) народа. Он је становао по пећинама и колибама а бавио се понајвише ловом, пастирством и земљорадњом у најужем обиму. Приликом сеобе народа, још око 600 година пре Христа, устали су Трачани у својој азиској постојбини, и прелазећи земље између Касписког језера и Урала, продирали су до Европе те заузели леву обалу Дунава од Тисе па све до Карпата у Молдавији. Народима Тракије припада и племе **Agathyr**-ско, које је 513 год. пре Христа запоселo Трансилванију, део Мориша и Тамиша и данашњу Крашовску област, терајући одавде старије Саромате. **Herodot** пише о **Agathyr**-сима, да је то био народ веселе природе. Украшавао се најрадије златом. У сваком погледу био је присталица тракиских обичаја. Око 350 пр. Христа настанили су се и **Geti**. У то доба десне обале Дунава, Саве и Драве до Блатног језера биле су већ насељене Илирима (Јужним Словенима). **Agathyr**-си, појачани **Geti**ма, пуних 200 година били су у стању да очувају границу своје постојбине од надирања **Kelta**. Народи на истоку и западу вршећи размену добара (трговину), а путујући преко Балкана, толико су се измешали, да су, по **Rösleru**, постали једна својствена мешавина. Стална борба за превласт нагнала је велики број староседелаца **Agathyr**-се да у првом веку пре Христа напусте ове крајеве, дакле, и леву обалу Дунава (Крашовску област). У међусобној борби између појединих народа у овом делу Европе истакли су се Дачани као победиоци. Они постадоше наследници **Agathyr**-са и **Geta**. Краљеви и деспоте њихови бејаху: **Dromichetes**, **Burivista**, **Cotyso**, **Durus**, **Dikomes**, **Roles**, **Dapyx**, **Zirayes** и најзад **Decebal**. **Burivista** или грчки **Boerebistas** пробуди у свима народима доњег Дунава мисао за заједничку народну власт, очисти међу њима грешке морала и политике те помоћу свештеничког реда спроводи значајне реформе и створи Дацију. То име постало је званично за време освајања Римљана. За време **Decebala**, владара Дације завршено је предисториско доба и наступило доба историје.

Народи Дације нису више били варвари. На против, они су већ имали варошког духа и извесну културу.

По **Ptolomeusu**, народи Дације састојали су се из 15 племена. Римска влада настојавала је да и крајеве преко Дунава задобије као своје колоније, да би, на тај начин, обезбедила миран развитак Римског царства и очувала романско племе од евентуалног утицаја других племена која су се у Дацији налазила.

25 марта 101 год. напао је Дацију римски цар Трајан са великом војском. Прешавши Дунав код Костолца, Рама и ушћа Черне, после дуготрајне и тешке борбе, победио је **Decebala** и освојио ову напредну државу — прикључивши је Римском царству. После победе, Трајан је остао још једно време у овој својој новој провинцији, да би за то време наградио земљом храбре војнике, уредио провинцију и извршио колонизацију. Постављао је сасвим нове коло-

није а на неким местима обновио је за време рата поништена насеља. Да су такве колоније постојале и у Клисури, потврђују нам старе ископине у Дренкови, Коронини, Љубкови, Старој Молдави, Срп. Пожежени, Соколовцу, Свињици и Златици. Римљани су одмах приступили и искоришћавању рудника, нарочито у Бошњаку, Болвашници итд. Главни град ове нове римске провинције био је Tibiscum (данашња Жупа на Тамишу). Цар Трајан приступио је изградњи путева. Он је наредио да се направи мост преко Дунава и пут од Костолца до Кладова. Овај пут и данас је обележен са табулом Трајана. У III столећу почели су у Дацију, провинцију Римске царевине, да се усељавају Славени. У III столећу заузели су Daciu Gothi и насељавали овамо Gepide и Vandale. Тада је Dacia узела име Gothia. IV века упали су у Gothiu Huni а Gothi, потучени, пребацили се на десну страну Дунава (377/378 год.). Хунског владара Balamira наследио је Roas. Пошто је Roas умро 433 год., дошли су за владаре синовци Attila и Bleda. Ови нови краљеви Хуна примили су код Мораве изасланике источног цара Theodosiusa II и с њима склопили примирје. Атила, пошто је остао сам на трону, преместио је седиште таборовишта у Белу Цркву. Над целом Трансилванијом, Тисом, Дунавом и Моришем владали су сада Хуни. Синови Атиле, услед сталне несугласице, нису били у стању да очувају земљу својих предака. Нападнути од Ardarikha, краља Gepida (око 460 год.) морали су Хуни, после 80 годишње владавине, да се повуку у своју пређашњу постојбину око Црног мора. Један добар део Хуна остао је у Хунији и ту се покорио новим освајачима. Тако су Германи заменили Хуне у б. јужној Мађарској — дакле, и у Клисури. Од Hunie постала је Gepidia. 487 вођен је рат између Гота и Гепида. Гепиди су држали Гепидиу стоједанаест год.,

т. ј. од 457 до 568. Авари, помогнути од Longobardie, у битци од 566 потукоше Гепиде и од тада настаје у овим крајевима доба Авара. Поред Авара, налазили су се овде и Славени. Треба напоменути да у ратовима побеђена племена ових крајева нису се увек исељавала, бар не сви, те отуда то да у VI веку налазимо под Аварима веће групе разних племена и народа као остатке Agathyrsa, Geta, Дачана, Римљана, Gotha, Gepida и Huna. У VI веку поново су се досељавали око доњег Дунава и Славени, одакле су се неки опет касније разишли. Ово је била велика сеоба Славена. На обалама доњег Дунава и доње Тисе, као што видимо, и пре су живела славенска племена, растурена по разним провинцијама.

Нарочито је Dacia била насељена Славенима, са којима су касније Huni добро поступали. По Шафаржику, насељавали су овамо способне за рад, вредне и земљорадњу и занатство познавајуће Славене и сами Huni. Најјача два државотворна народа бејаху тада Авари и Славени. Владавина Авара трајала је 330 година. Око 860—870 год. владао је над крајем од Мориша до тврђаве поред Оршаве — по Анонимусу — бугарски кнез Глад, дошавши овамо из Видина. Онда су ту живели у великим групама Славени, Хуни и Авари. Име Глада видимо у називу места у Крашовској жупанији »Гладна« и потоку »Галадна«, као и у данашњој Кладови. Анонимус прича: Када су Мађари (895 п. Хр.) почели са освајањем северних и ових крајева, војсковође Szoárd и Kadocsa спустили су се до Оршаве, а одатле продужили у правцу Црног Мора. Заузевши земљу бугарског кнеза Глада, мађарски краљ Арпад оставио је Глада и његове наследнике као намеснике овога краја. За време владавине малолетног Гејзе II, од 1141 год. управљао је Угарском државом бан Белош, син српског Војводе Уроша. За то време Славени су се толико оснажили, да је код мађарског господства (племства) преовладала сумња да Белош спрема замку краљу Гејзи, да би Србе са Балкана ујединио са Србима који су се налазили у Мађарској. У XII веку налази се Крашовска жупанија са још другим суседним жупанијама под управом Срба. Велике битке Грка и велика побуна Срба онемогућили су Мађарима да се приближе жупанијама око Мориша, Тамиша, Караша и Дунава. Тек после једне године могли су поново да приступе продужењу започетог рада у овоме крају. 1241 год. напали су Мађарску Татари (Монголци) и, после крваве битке, међу осталима, освојили и територију Крашовске и Тамишке жупаније. Годину дана касније, када је **Khan Ogataj** умро, напустили су Монголци заузете територије и вратили се у своју домовину, пошто су претходно опљачкали све што су нашли.

Szentkláray мисли да је **terra de Zeurino**, поменута у даровном писму Беле IV, а уступљена на управу и уређење **Johannes-Kliru** (витезима **Johannes reda**), била само војно подручје (Банија), које је служило као нека врста граничарске зоне. Витези **Johannes reda** стално су се наоружавали и утврђивали своју позицију у овим крајевима. Они су били дужни да дају краљу половину прихода са територије која им је поклоњена да изврше колонизацију опустошених крајева, првенствено Германима. Није искључено да већ овде почиње период војнограничарске службе. Румуни су се насељавали у данашњу Крашовску жупанију, долазећи са Балкана преко Дунава, почевши од друге половине XIII века и настанили се северо-источно од Клисуре, јер су Крашовска и Северинска жупанија остале скоро без становништва. Нешто касније, досељавали су се овамо и Бугари (1369—1375).

За време Андреје III, Румуни, Бугари и Срби

створише од њиховог народа, насељеног у жупанијама и банијама јужне Мађарске, независне области и управљаше њима по свом нахођењу, не баш на задовољство Андреје III.

Dr. Turcsányi спомиње Лесковицу и Радимну још у XIV веку за време владавине династије **Anjuo**. Ово је било — вели он — доба највећег насељавања Крашовске жупаније. Највише су се насељавали тада Румуни. **Dr. Turcsányi** наводи да је етнографска слика Крашовско-северинске жупаније изгледала под владавином **Anjua** овако. Мађари, насељени за време династије Арпада, сасвим су ишчезли. На њихово место доселили су се са Балкана Румуни, заузели имања династије и господству дарована добра и тако постали главни становници ове жупаније. Између и поред њих налазила су се острва Славена, Хуна и Бешењевца.

У XV веку спомиње **Dr. Turcsányi** Свињицу, Дренкову и Пожежену.

После битке на Косову (1389), почели су Срби да се насељавају у мађарске земље. Већа емиграција Срба наступила је после пада Смедерева. Ово је била највећа сеоба Срба у Мађарску.

Упади Турака у Мађарску вршени су и преко доње и горње Клисуре, али су они бивали и одбијани. 1395 год. Турци су, а са њима и Срби и Румуни, поново напали Мађаре, но и овог пута беху одбијени. 1396—1406, 1416, 1419, 1424, 1425 понављали су се ови напади, те су Крашовска и Тамишка жупанија подносиле велике жртве, а и становништво је почело да напушта ове крајеве. Турци су се налазили у Крашовској жупанији скоро 200 год. Они су одавде истерани 21 јула 1718 год.

1427 год. појављује се деспота Георгије Бранковић, са киме се краљ Жигмонд споразумео да све српске тврђаве, међу њима и Београдску, преда Мађарима. Али, пошто се град Голубац није хтео предати без веће новчане накнаде, Краљ Жигмонд пође 1428 да освоји Голубац, но сада већ не од Срба, него од Турака. Ту се је Жигмонд морао повући на леву обалу Дунава, јер је Мурат дошао из Србије са великом војском у помоћ граду.

Све до средине XV века водиле су се борбе између Мађара и Турака, у којима су учествовали и Срби, те је, поред осталих, и Банатска Клисура била стално поприште дуготрајних ратова и припадала кад Мађарима, кад Турцима, кад Деспоту Српском а кад војводи Румунском, и, најзад, Турцима. Краљ Матеја успео је да поврати изгубљене територије и да, поред северног дела Србије, одузме од Турака и Срба још и Мачву, Босну итд., али су његови наследници били лоше среће, тако да су господари Будимског и Темишварског вилајета, коме припадаше и Крашовска жупанија, те скоро целе Србије и Сремског санџака били Турци од 1526 па све до 1718 год. Из Београда су Турци истерали Мађаре (1521), али су га, након 6 година, поново испразнили. 1689 год. Баденски Кнез Људевит заузео је један део Бугарске и Србије и том приликом 30.000 Срба населио у Срему, Славонији и на доњем Дунаву. 1699 потписан је у Срем. Карловцима мир, по којем је Мађарима враћена извесна територија, али не и крај Дунавске Клисуре. У октобру 1716, потучени од Еугена Савојског, Турци су напустили Темишвар. Аустрија, која је тада владала и над Мађарском, сматрајући јужне крајеве б. Мађарске незаштићеним од Турака, јер су они услед дуготрајног рата остали тако рећи без становништва, основала је т. зв. Тамишку бановину (Војводину), којој је додата и Крашовска жупанија. Ова Бановина, одн. Војводина, није враћена Угарској. Њоме је, као посебном провинцијом Аустрије, управљао генерал гроф Мерци Клаудиус Флоримунд, чији је задатак био да ове сталним ратовима опустошене крајеве насели и брани од турских упада. Већ 1717 године видимо у Банату (и Дунавској Клисури) насеља католика из Немачке. Поред ових насељавао је овамо генерал Мерци и Шпањолце, Французе, Италијане и испред Турака побегле Србе и Румуне. Целокупно становништво, затечено и насељено, подвргнуто је војној дисциплини. 1778 г. укинула је Марија Терезија Там. Бановину (Bánság) али је поред Дунава и даље оставила граничарску службу задржавајући овај крај као своју покрајину. 1738 год. Турци су поново напали подунавске крајеве Тамишке и Крашо-северинске жупаније. Они се овде нису могли дуго задржати и зато су код повлачења попалили и поништили све што су успут нашли. Поништили су сасвим сва места поред Нере и Дунава. Од разбеглих становника Немци се нису више враћали, а Румуни и Срби нашли су само порушена огњишта. После овог упада а нарочито 1747/48 год., за време Марије Терезије, поново је насељавана Клисура са Србима (можда и Румунима) који су долазили са севера са обала Мориша и Тамиша. Од тада до данас бејаше становништво узнемиравано и 1848/49 год. за време побуне Срба приликом Мађарске револуције. 1872 год. прикључена је Клисура поново Мађарској. Тада је укинута војнограничарска служба и заведена нормална политичка управа.

Од 28 јула 1914 до јесени 1918 вођен је Европски рат.

У јесен 1918 године, када су српске и савезничке војне силе пробиле солунски фронт, њихово надирање према Темишвару извршено је преко Банатске Клисуре. Један одред српске војске задржао се у местима Клисуре и тиме овај крај обележио као југословенску земљу. У пролеће 1919 год., када су се проносили гласови да ће Бан. Клисура, по пројекту мировног уговора, припасти Краљевини Румунији, становници овога краја одржали су, маја месеца исте године, велики збор у Ст. Молдави и на њему тражили да Бан. Клисура, као српско насеље, остане под уједињеном државом Југословена. Уједно је решено да се о исходу овог збора известе југословенски и други делегати који се налазе у Паризу на склапању мировног уговора. Делегацију су сачињавали господа Др. Богдан Радосављевић, лекар из Беле Цркве, Др. Јован Вулетић, адвокат из Беле Цркве, и Владимир Дакић, парох из Ст. Молдаве. Ова делегација посетила је, јула месеца 1919, наше и стране претставнике на мировној конференцији у Паризу и упознала их са захтевом Клисураца. Међутим, месеца јула те год., позвана је српска војна власт да Бан. Клисуру преда румунским властима, а мировним уговором у Тријанону од 4 јуна 1920 год. прикључена је Бан. Клисура Краљевини Румунији, где се и данас налази.

Из архива Вршачке епархије

(По белешкама г. Георгија Малошевића приправника Црквеног суда Вршачке епархије.)

1877/78 помињу се на листи свештеника у протопопијату молдавском: Стеван Гавриловић протопрезвитер и Јован Поповић парох молдавски, Сава Поповић парох радимски, Стеван Богдановић парох пожеженски, Јован Лазић парох сушачки, Василије Стратимировић парох белобрешки, Алексије Живковић парох бошњачки, Георгије Поповић парох берзански, Михајло Михатовић парох горњољубковски и Стеван Јоановић парох Мачева.

19 октобра 1780, Јован Поповић парох молдавски, јавља проти паланачком Илији Путнику, који се налазио у Кусићу, следеће: Прво. Да је Милош Теодоровић из Молдаве, који је био на турској страни (преко Дунава), прешао овамо већ три године. Тамо је био потурчен и узео за жену именом Петрију. И ова је жена потурчена. Пошла је за њега а оца и првог мужа оставила. Венчала се по њиховим (турским) законима. Покојни прота није их одрекао од турске вере. Радосни су били да се венчали, иако прота није смео да их венча, него само обруча. Она је казивала да јој је први муж погинуо. Атестат (уверење) који се шаље проти добила је Петрија у Турској. Друго. Да су Димитрију Апостоловићу из Молдаве умрле овде три жене. Прешао је у Турску и узео четврту жену, која је и сада с њиме у Молдави. Сада је 3 године како су дошли из Турске. Тамо их је венчао поп Захарија из Голубца. И та жена другобрачна именом Стевана је из Турске из Голубца.

14 јануара 1781 спомиње се парох у Свињици јереј Стеван Михиновић чија је жена Цвета са неким Петром из Базијаша побегла у Турску и удавила се код Молдаве. Пошто је остао удов прешао је у војничку службу и поново се оженио.

1787 год. извршио је протопрезвитер Паланачки Илија Путник (седиште у Кусићу) визитацију (преглед) парохија у Бан. Клисури и о томе поднео извештај Вршачкој епархији и Валахајско-Илирској регименти, који доносим у изводу, а који гласи:

Долња Љубкова. Црква парохијска храма Вознесења Господња зидана је од дрвета. Торањ је саграђен такође од дрвета. Покривени су шиндром. Црква је неосвећена и у слабом стању. Општина је подигла нову, али ова још није сасвим довршена. Црквена порта је заграђена прошћем (прућем), опште гробље није заграђено. Црквени сасуди прегледани, налазе се у добром стању, антиминс је освећен и положен од г. Епископа вршачког Јоана Георгијевића љета 1763 априла 18, на служби. Свештеничких одејанија има 2 пара. Једно је у добром стању. Има 3 свештеника, од којих је први по имену Стефан Јоановић, савестан у вршењу својих дужности, са парохијанима живи у миру, а други Кузман Поповић будући да је у дубокој старости и сасвим изнемогао, уступио је своју парохију напред реченом свештенику Стефану. Трећи је Јоан Поповић прекобројни, због неспособности од Конзисторије разрешен дужности. Парохијски протоколи т. ј. крштених, венчаних, умрлих, исповеђених као и циркуларни вођени су руком свештеника Стефана и могу се прочитати. Стање школе добро је, али нема ни ђака ни учитеља. Црква има тробравни свој сандук. Један кључ се налази код пароха Стефана, други код тутора Ђурђа Корнића а трећи код г. лајтнанта Ланга.

Молдава. Има парохијску цркву, храма Рождества Светога Пророка Претече и Крститеља Јована, сазидану од камена са торњом, обоје шиндром покривени, иначе у слабом стању. Треба унутрашњих и спољашњих репарација. Освећена од Епископа вршачког Викентија Поповића љета 1779 јуна 14-ог. Црквена порта и опште гробље прућем заграђени. Црквени сасуди су прегледани и налазе се у добром стању. Антиминс има 1, освећен од Архиепископа Викентија Јоановића-Видака 1778, а положен од г. Епископа вршачког Викентија Поповића 1779 год. јуна 13-ог. Има три пара свешт. одејанија, од којих су 2 у добром стању. Има два свештеника, дјејствителни Јоан Поповић намесник, а други Јоан Поповић. Службе своје добро врше. Службе звања свога тачно испуњавају, у цркву приљежно иду, парохијане своје закону Божјем обучавају, с њима живе у миру и љубави. Парохијални протоколи, вођени су правилно, по упутствима, руком по чину млађега

свештеника Јоана Поповића. Не мање и циркуларни протокол је уредно вођен добро и по реду све садржи и читко написан. Стање је школе добро, учитеља имају, а 20 ђака у наукама добро успевају. Катихизис уче просто, не по норми. Црква има свој тробравни сандук. Један кључ је код г. лајтнанта von Томића.

Мачевац. Цркве нема, верни одлазе у цркву Молдавску. Опште гробље незаграђено. Свештеник, по имену Антоније Марковић, службу звања свога тачно испуњава, иде сваке недеље и празника са парохијанима у цркву Молдавску, закону Божију их обучава, у миру и љубави с њима пребива. Протоколи се воде тачно. Стање школе добро. Учитеља имају. Учи просто, не по норми. Број ђака и буквара 12. Катихизис се не предаје. Црквени приходи се носе у Молдавску цркву.

Пожежена Српска и Влашка. Цркве нема, одлазе у цркву Радимску. Оба места имају незаграђена гробља. Свештеника нема. Протоколе води парох радимски својом руком и правилно. Стање школе је добро, учитељ ради не по норми већ по старом, учи децу којих је број око 14 и то Букварци и Часословци. Катихизис се не предаје. Тробравни свој сандук имају од којега је један кључ код кнеза, други код тутора Стоића Ђуричића, а трећи код г. лајтнанта Томића.

Радимна. Има парохијалну цркву, храма Светога Оца Николаја, сазидана од камена с дрвеним торњом и шиндром покривена. У добром је стању али неосвећена. Црквена порта и опште гробље прошћем (прућем) заграђени. Црквени сасуди визитирани су и у добром стању нађени. Антиминс има један, освећен од г. Епископа вршачког Јоана Георгијевића, љета 1756 априла 18. Свештеничких одејанија 4 пара, три у добром стању. Свештеника има два, један по имену Стефан Богдановић, службу звања свога тачно испуњава, у цркву приљежно иде, парохијане своје закону Божјем обучава и с њима у миру и љубави живи. Други прекобројни по имену Стефан Миленковић од г. Епископа отпуштен као неспособан. Протоколи парохијални вођени су правилно руком свештиника Стефана, и то по добијеним упутствима. Стање школе је добро, учитељ учи по старом а не по норми. Ђака има 15. Катихизис се не предаје. Црква има свој тробравни сандук.

Белобрешка. Цркву парохијалну има, храма Вазнесења Господња, сазидана од дрвета с торњом, обоје покривени шиндром, иначе у слабом стању, неосвећена, потребне су како спољашње тако и унутрашње оправке. Порта црквена и опште гробље прошћем заграђени. Црквени сасуди визитирани и у добром стању нађени. Антиминс 1, освећен љета 1786 априла 18. Одејанија свештеничких 2 пара, један у добром а други у рђавом стању. Има два свештеника, Јован Лазић и Стефан Станимировић. Службе звања свога добро испуњавају, у цркву приљежно иду, парохијане своје закону Божијем обучавају и са њима у миру и љубави живе. Протоколи парохијални воде се правилно и по упутствима. Стање школе добро је. Учитеља имају, деце 19, уче по старом, катихизис се не предаје. Црква има свој тробравни сандук.

Дивич и Сушка (филијали Белобрешке). Цркве своје немају, иду у Белобрешку. Опште гробље у Дивичу заграђено а у Сушки незаграђено. Црквених ствари и одејанија немају. Свештеници из Белобрешке служе им у својој цркви, обучавају их и живе с њима у миру и љубави. Протоколе све по реду имају, који се правилно воде руком Јована Лазића. Школе немају, деца иду у школу у Белобрешку. Црквени новци носе се у Белобрешку.

Лесковица. Парохијалне цркве нема, с дозволом и благословом Епископа служи се у школи. Опште гробље није заграђено. У присуству г. оберлајтнанта von Станића издат је налог општини да се загради. Црквени сасуди визитирани и у добром стању нађени. Има један антиминс, освећен од г. Архиепископа Викентија Јоановића-Видака, незна се година када је положен од г. Епископа Јосифа Јоановића-Шакабенте, децембра 23 у месту Лесковици. Одејанија свештеничких 2 пара, један се налази у добром а други у рђавом стању. Свештеник по имену Василије Стоићев, у цркву иде и службу звања свога тачно испуњава, са парохијанима живи у љубави и миру. Стање школе слабо, ни учитеља ни ђака нема. Црква има свој тробравни сандук.

Сакаловац. Цркву парохијалну има, храма Преноса моштију светога Оца Николаја, сазидана од дрвета, с торњом, обоје покривени шиндром. Налази се у слабом стању. Није освећена и потребује како унутрашње тако и спољашње репарације. Црквена порта и опште гробље незаграђени. У име Епископа, а у присуству оберлајтнанта г. Енгелберга, општини је издат налог да се порта и гробље заграде. Црквени сасуди су визитирани и у добром стању нађени. Антиминс има један, освећен од г. Епископа вршачког Јоана Георгијевића љета 1756 априла 18, а положен 1765 маја 9. Одејанија свештеничких има 2 пара, али у слабом стању. Свештеник дејствителни по имену Стефан Јанковић у цркву иде, службу свога звања добро испуњава, са парохијанима својим живи у миру и љубави. Протоколи парохијални крштених, венчаних, умрлих, исповеђених, не мање и протокол циркуларни, вођени су правилно и по упутствима. Стање школе је добро, учитеља имају и деце око 13. Часословци и Букварци, уче по старом. Катихизис се не предаје. Црква има свој тробравни сандук, од којега се један кључ налази код пароха Стефана, други код црквеног тутора Георгија Ђурића, а трећи код г. оберлајтнанта von Енгелберга.

Лангофелд. Цркву има, саграђена од плетера, покривена шиндром са дрвеним торњом, потребује унутрашње репарације, није освећена. Црквена порта и опште гробље незаграђени. Црквени сасуди визитирани и у добром стању нађени. Антиминс има један, освећен од г. Епископа Јоана Георгијевића љета 1755 априла 18. Одјејанија свештеничких има два пара у добром стању. Свештеник по имену Пантелејмон Бушатовић, у цркву иде, службу звања свога тачно испуњава, са парохијанима својим у миру и љубави живи. Протоколи парохијални вођени су руком свештеничком, правилно. Стање је школе слабо. Учитеља и ђака немају. Црква има свој тробравни сандук.

Златица (село). Парохијалну цркву нема, верни одлазе у Манастир Златицу и потребно тамо свршавају. Опште гробље није заграђено. Црквених сасуда нема. Свештеник парохијски умро. Протоколи парохијални руком магистера добро се воде. Стање школе је добро, учитеља имају и 9 деце, која уче по старом. Катихизис се не предаје.

На подручју Банатске Клисуре нађене (ископане) су следеће старине:

Из старог доба и за време сеобе народа:

Српови од бронзе, длета, сечиво сабље, дебеле једноставне и шарене гривне (презлете) у једној великој урни (ћупи) — у Горњој Љубкови 1882. Предмети су неповређени, само сечиво сабље нађено је савијено. Све скупа износи око 8 кгр.

Бакар, пљоснато длето, бронзани брошеви и огњишта са лонцима од земље, нађено 1896 у Доњој Љубкови.

Пљоснато длето од бакра, бронзана фибула, огњиште са земљаним посуђем — у Гор. Љубкови 1896.

Урна (ћупа) и посуђе старог доба — у Старој и Новој Молдави.

Печени лонци од иловаче, дебело посуђе, прутеви, отисци сукна. Бронзане гривне, ланчићи за руку, сечива сабље, длета, карике и сирови отпаци од бронзе — у Дренкови.

Из Римског доба:

Тежине за мерење, четвороугласта табла од олова, са натписом на једној страни Dikai On а на другој страни Dikai Ipon, нађено у Новој Молдави 1846, са разним бакреним предметима и парчадима.

Грчка драхма — у Коронини. Ту је нађен у педесетим годинама пр. века и један римски гроб, из којег је извађен врх једног копља од гвожђа. Налази се у музеју града Беле Цркве.

Имитација сребрне тетрадрахме Филипа II — у Ст. Молдави.

Златна медаља Тибериуса — у Соколовцу.

Златник Титуса — у Старој Молдави.

Римске цигље са натписом Co III De (Cohors III Delmatorium) — у Ст. Молдави.

Римске цигље са натписом: Leg. I Minerva; Leg. VII Claudia pia fidelis; Cohors V Gallorum; Leg. III Flavia Felix — у Срп. Пожежени.

Тибериусов ауреус (златник) — у Соколовцу.

Римске цигље - међу остацима тврђаве у Дренкови.

Пљоснати и издубљени цреп за кров — у Горњој Љубкови.

Споменик, бронзани мали од Херкулеса, 5 цм. висок — поред Свињице 1780.

Делови стубова, уздигнуто камење од кречњака. Вероватно остаци мале цркве. Нађено у Златици.

Ови подаци о нађеним старинама пренесени су из „Krassó Vármegye Őshajdana“ (»Крашовска жупанија у старо доба«) од Јенеја Сенткларија 1900.

Становништво

Банатска Клисура има данас око 28.000 становника. Од тога пада на општине српског обележја, које се нижу поред обала Нере и Дунава 14.032, од којих су 11.871 Срби у српским општинама и око 1200 Срби растурени по румунским селима. Пре Светског рата било је у овој Клисури преко 14.000 Срба, али се је око 1500 душа после рата иселило у Југославију. На њихова места доселили су се Румуни.

Срби насељавани у Банату, да би обезбедили лакши живот и дошли до боље земље, спуштали су се са својим породицама и у Бан. Клисуру, где су се настањивали поред Дунава и Нере. Неда се тачно утврдити од када почиње насељавање Срба у Бан. Клисуру, али нам предњи подаци пружају могућност да верујемо да су се они овамо досељавали почев од III века, а углавном у XV веку и после 1740-их година.

Аустриске власти насељавале су овај крај Србима средином 18 века, уместо порушених немачких колонија, као одбранбена линија против надирања Турака. То нам потврђују и натписи надгробног камења наших предака, сахрањених у тим местима. Ово последње насељавање долазило је делимично из Панчевачког, делимично из Вел. Кикиндског пограничног војног дистрикта, а делимично из Крајине. Целокупно становништво припадало је 14-ој Српско-Банатској регименти.

Банатска Клисура увек је сматрана као један од најсиромашнијих крајева бивше Мађарске. То

стање се ни данас није много променило, јер земља која се налази у овом крају није довољно обрађена и према томе и није погодна за сваку културу. Нешто боље земље имају општине поред Нере, но ова скоро сваке године пати од беснила кошаве, која својом снагом чупа из земље сваки усев и носи широм целе околине, а не мање бива пустошена и од поплаве Нере. Насупрот томе, Клисура је веома богата водом и шумама. Поред Дунава, Нере и великих потока цело подручје овог краја обилује одличним и здравим изворима, старим шумама и великим пашњацима. Па ипак, ма да је овај крај по своме положају предодређен за развијање сточарства, нарочито козарства, овчарства и говедарства, и данас се становништво налази у доста примитивној пољопривредној култури уопште. А то зато, што је одгој стоке у овој дунавској котлини веома отежан због честих појава голубачке мушице, од које се стока врло тешко брани. Сем тога и јача тржишта су веома удаљена, нарочито после одвајања ових општина од свог, иако мањег, природног и привредног центра, Беле Цркве. Мора се признати, да власти Краљевине Румуније чине све могуће напоре да би ова места сачувала свој економски просперитет. Пошто су разграничењем, 1919 године, отсечена од свог тржишта, настојава се да овај губитак буде надокнађен тиме што би се тржишта у Новој Молдави и Оравици појачала. Сем тога дато је право Соколовцу и Старој Молдави да одржавају недељне пазарне дане. Радним данима, при прелазу границе сталном легитимацијом (букваром), у циљу обрађивања земљишта на другој страни, не чине се нарочите тешкоће. Споразумом од 13 маја 1937, склопљеним између Југославије и Румуније, који је ступио на снагу 26 јула исте године, омогућено је пограничном становништву обеју земаља да у дубину једне и друге државе до

10 км. одлази на тржишта и тамо, у вредности до 1000 леја или 330 дин. по породици месечно, може да набави (пазари) своје кућне потребе. Пренос монополске робе забрањен је. Ове повластице важе само за сеоско, а не и за варошко становништво. За ову робу не плаћа се царина. Порез на земљу износи 220—580 леја по јутру, према томе у који разред земља спада. Земља је разврстана у категорије, и то ораћа, сенокоси, баште пашњаци, виногради, воћњаци итд. Свака категорија има 8 разреда. Напр., ораћа земља: највеће вредности, I разред, 580 леја; најниже вредности, VIII разред, 220 леја. Пашњаци плаћају отприлике двапут толико као оранице. На овој основи (пореској) рачунају се: 6°/₀ држ. порез, 7°/₀ прирез, 2°/₀ друмарина. Код вредности веће од 10.000 леја плаћа се још 3°/₀ на име допунског пореза. Ако поседник земље борави у иностранству више од 6 месеци у једној години, онда се држ. пореза повисује са 24°/₀.

Најмања оскудица је у огревном и грађевном материјалу. Камена има у изобиљу по целој Клисури. Сеча у државним и општинским шумама дозвољава се уз оштету од око 100 леја за један колски товар из држ. шуме и око 8—10 леја из општ. шуме.

Могло би се рећи да овај крај осећа највећи недостатак у развитку националне културе. А то зато, јер нема својих народних домова ни народних књижница, где би се преко зиме, када пољски рад мирује, могао састајати и просвећивати. Народ је сиромашан. Из сопствених сретстава није у стању да створи предуслов за своје просвећивање, а број имућнијих толико је мален, да ови, ни поред најбоље воље, нису у стању да остваре жељу целокупног тамошњег живља нашег. До данас, пак, није се нашао ни један добротвор са ове стране Нере или оне стране Дунава да подигне такве културне домове

бар у Ст. Молдави, Соколовцу и Белобрешци. Ово је био један од најзаборављенијих крајева Српске Војводине. Највећи постотак неписмених налазио се у овој Клисури, а послератна деца нису ни учила српску азбуку. Додуше, они пишу на матерњем језику, али румунском азбуком. Свакако би требало нешто учинити да и ова наша браћа учествују у препороду југословенске културе. Они су лојални држављани своје данашње домовине и стога верујемо да им нико не би замерао, ако би, у оквиру постојеће културне конвенције, неговали своју народност, веру, матерњи језик и српску културу уопште.

Српски народ у Клисури негодује што су му црквене земље одузете у сврху аграрне реформе, услед чега није у могућности да издржава учитеље вероисповедне школе. Мишљења је, да се црквене власти нису довољно заузеле да се земља остави цркви за обезбеђење њених обавеза. Овако резоновање нашег народа у Клисури скроз је погрешно и злонамерно лансирано, јер је опште познато да су власти срп. правосл. цркве у Румунији искористиле сва средства, допуштена према тамошњим законима и прописима, да земље својих цркава спасе, али се мора увидети да су код експропријације земље можда играли улогу и постојећи румунски закони и виши државни интереси, обзиром на социјално стање државе које је после рата наступило, а ваљда и политички моменти тог доба, који су тада диктовали овако решење. Питање је решено. Узалуд и погрешно је тражити виновнике на оној страни која и сама треба помоћ других. Убеђени пријатељ Румуна, ја верујем да ће коректни и пријатељски односи Југославије са Румунијом и лојално држање наших Срба — Клисураца према Румунској влади коригирати садање стање и да ће се цркви кад-тад вратити експроприсана земља. Дотле, пак, треба имати стрпљења и легалним путем настојати да се ова грешка у датом моменту исправи.

У политичком погледу Лесковица припада срезу ракашдијском Крашовске жупаније, Свињица срезу оршавском Северинске жупаније, а сва остала места срезу ново-молдавском у Крашовској жупанији. За главног вођу тамошњих Срба на политичком пољу сматра се Славко Стојковић велетрговац у Белобрешци, човек ширих погледа и реалног схваћања. Због својих добрих и привлачивих особина ужива велико поверење румунских власти. Срби уживају сва политичка права којима се они у пуној мери и користе. На лицу места уверио сам се, да су органи власти предусретљиви према српском живљу у истој мери као и југословенске власти према свом румунском становништву. Уосталом пријатељство румунског и српског народа није данашњег порекла. Оно постоји више од неколико столећа, није дакле вештачко, него укорењено између ова два суседна народа једне вере, само је штета што се и с једне и с друге стране у Банату појављују самозвани политичари и лажни просветари који својим шовинистичким писањем трују старе, природне и братске односе између ова два народа. Али захваљујући исправном и здравом разуму румунског и српског сељака, тај шовинизам појединаца бива свагда сузбијен.

У верском погледу потпада српско становништво Клисуре под српско-правосл. Епархију темишварску. До 1919 год. српски део Клисуре био је саставни део Вршачке епархије. Разграничењем са Југославијом прешла је Клисура у делокруг Темишварске епархије. После смрти Др. Георгија Летића, епископа темишварског и вршачког (1935) поверена је администратура Темишв. епархије Др. Иринеју Ћирићу Епископу бачком. Његов најближи сарадник и духовни вођа Темиштварске епархије:

Епарх. бележник, протојереј и архијереј. намесник *Слободан Костић* рођен је 1884 у Бачком Градишту. Основну школу свршио је у месту рођења, гимназију 1903 у Новом Саду, а богословију 1907 у Срем. Карловцима. Исте године рукоположен за ђакона и јереја у Нов. Саду. Администратор-парох у Малом Бечкереку од 15 дец. 1907 до 1 маја 1910. Истодобно админ.-парох је и у суседној парохији у Кнезу (Тамишка жупанија). Маја месеца 1910 изабран је за пароха у Мехали код Темишвара. Ту је остао до 1 јула 1928. Од тада па до данас администратор је, парох и окружни протопрезвитер темишварски. Поред ове свештеничке дужности ради и у Темишварској епархији, и то као бележник од јула 1909 до јануара 1911, епарх. ревизор рачуна од 1 јан. 1911 до 1 фебруара 1915. Од тада до 15 нов. 1918 т. ј. за време светског рата обављао је дужност војног свештеника. Одликован је црвеним појасом 1919, а чином протојереја 1921. У међувремену 1920 год. постављен је за архијер. намесника у Темишвару. За заслуге на верском пољу одликован је 1923 румунским орденом Каваљера Круне I реда, 1932 југослов. орденом Св. Саве IV реда, а 1933 истим орденом III реда. Као тридесетогодишњи сарадник Темишварске срп. правосл. епархије одличан је познавалац свих наших верских и школских питања у Румунији. Један је од најспремнијих срп. свештеника у Румунији. Обрадио је наша послератна верска и школска питања на територији Темишварске епархије. Иако није родом из Бан. Клисуре нити је непосредни службеник исте, ја сам сматрао за своју дужност да г. Костића уврстим међу Клисурце, већ и због тога, што је он као епархијски бележник, а у отсутности Епископа, верски и духовни вођа нашег живља у Б. Клисури.

* * *

Српска кућа у Бан. Клисури и данас је задржала свој стари уређај. Додуше отворено огњиште потиснуто је штедњаком (шпорет) али је распоред просторија остао исти. Највећи део кућа има једну собу са сокака (стајаћу), кухињу, једну собу ка дворишту за дневну потребу (ту се зими кува), затим у продужењу шталу, шупу и амбар. Све ово налази се под једним кровом на једној страни дворишта, јер су кућне парцеле дугачке око 150—200 м., а друга половина предњег дворишта остављена је неизграђена за пролаз кола и стоке. Поред кухиње или у ходнику испод степеница за таван налази се шпајз, испод собе у дворишту подрум, а испод амбара кочина. Други део дворишта служи за камаре са пшеницом, сламом, сеном и за пластове са тулузином. На завршетку зграде или у другом дворишту (гувну) видимо дрвењак (гомила дрвета за гориво) и ђубриште. Тамо где је кућно земљиште веће уређена је и мала башта за зеље и зачин.

О уређају собе може се рећи исто оно што и за банатску срп. собу. Између два прозора налази се икона кућног патрона (свеца). Испод иконе раширен је пешкир од срп. платна рађен са српским мотивом, испод њега између зачеља оба кревета дугачка клупа са наслоњачом која се окреће на једну и другу страну. На средини собе стоји стол са столицама а с једне и друге стране поред зида по један кревет. Одмах за креветом ниже се орман са фиокама за рубље или шифонер за хаљине а у ћошку иза врата пећ. Изнад ормана за рубље причвршћена је дрвена стелажа за тањире, а преко пута од тога ради сат са шеталицом и куглама. Кревети су испуњени сламњачом, чаршавом од кудеље или лана, душецима и јастуцима, који су рађени са чипкама или шлингерајом у срп. орнаментици. Све ово претстављајући читаву камару покривено је срп. ћилимима.

⁂

Број становника Бан. Клисуре без румунских општина, према пописима 1717-1930

(За тачност сакупљених података не одговарам)

Општина	Површина атара у кат. јут.	1717	1734	1750	1890	1900	1905		1920—24		1930	
		број кућа	душа	душа	душа	душа	душа	Срба	душа	Срба	душа	Срба
Белобрешка	2717.5	22	—	—	960	1004	1029	1029	953	953	902	893
Дивич	4835	—	—	—	530	663	741	741	686	640	642	637
Доња Лубкова	10936	—	—	—	1450	1377	1561	1454	1391	1391	1748	1320
Златица	5576	32	—	—	1158	1013	1268	1168	1270	1170	1020	776
Лесковица	3280	36	—	—	1251	1243	1195	1195	961	958	1114	994
Луговет	5500	—	171	—	1329	942	1416	1009	1451	991	1251	800
Мачевић	1130*	—	—	—	737	704	778	740	730	715	761	740
Радимна +	4862	44***	—	—	1063	1076	1124	1119	1113	1008	865	822
Свињица	16899	—	—	—	1413	1341	1411	1411	1370	1361	1489	1423
Соколовац	5573	26	244	—	1925	1474	1553	1553	1653	1429	1700	1204
Српска Пожежена	2453	10	—	—	553	587	606	502	572	569	584	532
Стара Молдава	9500**	—	—	1750	2013	2016	2200	2106	1790	1778	1957	1730
Свега	73225·5	—	—	—	14282	13440	14782	14027	13940	12963	14062	11871

* = По М. Косовцу било је 1905 год. 3200 кат. јут.
** = По Лотреану било је 1935 год. 3354 кат. јут.
*** = 11 кућа било је у Сушки
+ = Са Сушком до 1920

Особине

Особине српског народа у Бан. Клисури све до 1870-их година нису се развијале у свему у том правцу као код српског народа у осталим крајевима Војводине. Ово стога што је тај народ живео под тешким приликама војним, политичким, економским и социјалним уопште. Што је он на периферији Српске Војводине био изолован од сваког културног утицаја, обзиром на његове несређене саобраћајне прилике. И, најзад, што се је у суседству других нација налазио и под утицајем њихових особина.

Себичност и завидност још се увек опажа код појединаца. Сваки мисли само на себе. Када је у питању један потхват који би требало да донесе користи целини, онда се такав покрет унапред осујети неслогом и изговором: кад је било добро овако нашим дедовима, добро је и нама. Породичне, кумовске и пријатељске везе радо се одржавају. Узајамно помагање у пољским и кућевним радовима одржава се и данас као лепа српска традиција. Живот породичне заједнице (задруге) постепено се напушта и прелази на оснивање посебног породичног живота ожењених синова. Становници Клисуре обдарени су добрим гласовима; нарочиту способност показују на пољу црквеног појања. Бистрини њиховог природног разума и схватања, захваљујући брдском пределу у коме се налазе, недостају народне књижнице. Народ је необично вредан, издржљив, одважан и штедљив. Сопственици винограда, воћњака или бостана, за време док чувају плод свога добра све док се не обере, састајали су се у мање групице и читали народне,

јуначке песме и приповетке или су дане скраћивали картањем дурака или маријаша. У појединим местима било је и хазардера и пијаница, но на срећу број ових није достигао ни $^{1}/_{2}{}^{0}/_{0}$ мушког становништва. Данас и тамо народ радије чита новине и прати кретање политичких прилика. Чита се понајвише а можда и искључиво недељни лист »Темишварски Весник«.

Српски народ у Б. Клисури веома је гостољубив. Воли заједничку народну забаву и интимно весеље у дому. Све ово у границама могућности своје економске снаге. Нарочито воли и чува своју народну игру »коло«. Дарежљив је, разуме се, према стању његовог имовног дохотка и платежног средства. Недељом и празником воли лепо да се обуче и закити, да би у колу скренуо пажњу на себе. Лечи се понајвише у крајњој нужди, нажалост, и онда на свој начин, без лекара. Употребљава разно лишће и корење, не водећи рачуна о томе да ли ће оно можда бити и на штету оболелог органа његовог. Лечење унутарње болести и данас се врши бајањем или врачањем.

Добра му је страна што земљу не отуђује тако лако. Шта више, у том погледу претерује. Радије дозвољава да муж, жена или дете умре, него да се за њихово лечење -- ако се мора — прода нешто земље. Не једанпут десио се случај да је велика кћи са катаром на плућима могла да нађе лека у санаторијуму, али, пошто је такво лечење скопчано трошком од око 10.000 леја, радије се препуштала судбини него лечењу. На овакво схватање о болесниковој судбини утиче и тај укорењени немио обичај да се девојке које се подвргле лечењу у болници или санаторијуму и тамо још и оперисале, не могу тако лако удати, јер су тобож неизлечиве. Ако се просвећенији ратар ипак одлучи да дете упути у болницу, то се држи у највећој тајности, да му то при женидби одн. удадби не би шкодило. Поред свега тога заводи се и „Einkindersystem“ (систем рађања само једног детета), па се може замислити каква судбина очекује нашу браћу у Бан. Клисури.

Људи су необично одважни, жилави и добри војници. Та својства наследили су од својих предака, који су се од постанка ових села па до укидања војне границе стално налазили под оружјем, чувајући и бранећи границу од најезде Турака.

Кавгаџије нису. Дешавају се мањи сукоби као и код осталих народа, али се они завршују у највише случајева помирењем ван правне (судске) интервенције.

Највеће задовољство чине им лепи коњи, нове тарнице и украшене узде са амовима. На исхрану полажу више него пре рата. Како пре рата није било дома без проје, тако данас скоро нема куће без пшеничног хлеба. Сиротиња без земље, која се је увек борила са тешкоћама око исхране, и данас се храни пројом. Упоредивши данашњи живот целокупног становништва Клисуре са оним од 1850 до 1914 године, мора се признати да је ипак знатно бољи. Пшеница и живина били су најважнији производ за пијацу. Задржало се само нешто семена за сетву и јаја за насађивање кокоши. Данас се пшеница продаје само у нужди, а више кукуруз. Од живине, пак, главни део коље се за сопствену исхрану.

Према странцима, а нарочито према варошанима, Клисурци су врло предусретљиви. Сећам се, не једанпут, да су занат. и тргов. путници преноћили у српским домовима и ту били почашћени топлом вечером, чак и онда ако су они друге народности.

Веома карактеристично је држање становништва према критици мештана. Пази да не учини нешто што би суседима дало повода да кућу оговарају.

Један пријатељ ми прича да је једне лепе јесени посетио своју родбину у Клисури. Жељан варошког раритета, умолио је сестру да му скува куљу, но пошто пати од слабог стомака, упозорио је да куља буде мека. Скувану куљу затим да испече са овчијим сиром у рерни на тај начин да стави по један ред куље један ред сира, тако да горњи слој ове врсте торте покрива сир. У подне, кад се вратио од стрица, радовао се ручку који је пре три часа наручио. Када је сестра ставила чинију на сто, он се зачудио и добацио јој: »Забога Сејо, нашто оволико издатака поред твоје сиротиње, шта ће нам и пилећи паприкаш кад имамо фине куље са сиром«. Она га погледа и одговори: »Зар сам пала с’ тавана да брату који ми долази једанпут у години правим куљу, да ми се свет потсмева. Кад дођем код тебе, понећу кукурузног брашна па ћу ти у твојој кући кувати што желиш, нека тамо исмејавају тебе, а не овде мене«. Он јој рече: »Шта се ти бојиш света, па то је моја жеља«. На то му је сестра приметила: »Али свет не зна да си ту куљу ти наручио, а заборавио си да се њезин мирис осећа на две дужи«.

⁂

Занимање

Становништво се бави 95 од сто ратарством. После укидања војне границе донесен је (1885 год.) закон о слободном располагању имовине у бившој војној граници. Тиме су стављени ван снаге прописи који су забрањивали отуђивање (слободну продају) земљишта. Стога је у стању поседника настала велика промена. Постепено је ишчезла једнакост свих поседа. Вреднији и окретнији куповали су земљу од неспретнијих и лакомислених, те отуда данас имућнијих и сиромашнијих. Око две трећине становника у сваком месту има 4—5 и више јутара земље, а једна трећина до 4 јутра или ништа. Ови последњи живе делимично од приноса своје земље а делимично од зараде као надничари код имућнијих.

Већих поседа са 100 или преко 100 јутара земље нема. И број средњих поседа од 50 до 80 јутара веома је мали, можда у свакој општини свега по 1—2. Највећи број претстављају малопоседници са 3—15 јутара ораће земље. Највише се гаји кукуруз, затим пшеница и нешто зоби и јечма. По баштама и ливадама производи се кромпир, пасуљ, лук, боб, грашак, сочиво, купус, паприка, краставац, патлицан и друго поврће. Виноградарство је више развијено у селима поред Нере, и то у подножју Враголије, а воћарство више у околини Молдаве. Нарочита сорта грожђа не гаји се, има нешто домаће (калемљење) лозе. Највећи део засађен је директним хибридом (отела, липовак). Принос винограда продаје се још у непроврелом стању, као кљук или шира. Сиромаштво овог краја нема времена да чека на боље цене и зато

се производи продају најчешће одмах после вршидбе односно бербе, када цене још нису одређеније. Кад се подмире државне и самоуправне дажбине (порција) и друге обавезе, кућа остаје без пара за сопствене трошкове. Кућне трошкове обично подмирује онда домаћица од приноса од поврћа, живине и ручног рада.

Сточарство није развијено свуда подједнако, иако становништву стоје на расположењу свуда велики шумски пашњаци. Временске и тржне прилике такве су, да се становништво неможе одлучити на већи одгој крупне стоке. Лепо је развијено овчарство и козарство. Но све у првом реду за сопствене потребе, а тек у другом реду за тржиште. Кад би становништво имало у близини масу потрошачке публике (велеварошко грађанство), могло би производњу сира и вуне учетворостручити, јер су услови за одгајивање оваца и коза у већој мери веома повољни, а способност становништва не може се спорити.

О коњарству можемо говорити само у долини Нере. Ту се служи радије, а можда и искључиво, коњима нониусове пасмине, јер је то најпогоднија раса за тамошње прилике. Одгој коња за тржиште не постоји, једино за вучу. Коњи се продају само ако су остарели или фалични. На њихово се место купују други, млађи и здравији. Нарочито тржиште за коњарство није развијено.

Говедарство се развија у општинама дуж Дунава. Ова врста стоке држи се за вучу а и за исхрану за тржиште. Купују се јунци и хране годину-две дана и онда продају у Новој Молдави, Оравици или Саски. Велетрговци их сортирају и носе даље у Турн Северин или друго које веће потрошачко место. Бела марва заузима још увек видно место, но има доста и сименталске расе. У одгоју рог. марве предњаче Мачевић, Ст. Молдава, Радимна, Срп. Пожежена и Д. Љубкова.

Свињарство није много развијено. Већином се по кућама гаји 1—2 комада, од тога 1 за кућну потребу а други за приплод. Има кућа које гаје по 2—3 комада за продају, но то су ређи случајеви. Релативно мали одгој свиња у овом кукурузном крају приписује се такође недостатку одговарајућег тржишта у близини, јер се угојено свињче не може терати или носити преко 25—30 км.

Воћарством се бави сво становништво, али у ограниченој мери. Поред Нере успевају бостан, јабуке, вишње, кајсије и крушке, а шљиве, брескве и ораси више у брдовитом појасу дуж Дунава.

Лов и риболов не претстављају важно занимање. И ови се одржавају у ограниченом опсегу, више као споредно занимање за време одмора, недељом или празником. Лов на дивљач врло је скуп спорт, а на зечеве не би се рентирао, јер их тамани дивљач по планинама. Риболов на Дунаву више је развијен на другој повољнијој страни Дунава код становништва у Србији. На овој страни само у Ст. Молдави, Свињици и Доњој Љубкови.

О трговини и занатству може се рећи само толико да у појединим местима постоје тек по 1—2 или 3 бакалске и 6—10 занатских радња. Већих дућана нема. Изузев 2—3 у Ст. Молдави и једног у Белобрешки. Од занатлија просперирају само ковачи, колари, столари, ћурчије, опанчари, абаџије и бербери. Т. зв. светски занати, као што су бравари, механичари, кројачи, стаклари, зидарски мајстори, не могу опстати у овим малим местима. Ни гостионичарство није боље развијено. У сваком месту ако има по 1—2 крчме. Ово се даде разјаснити тиме што се потребе становништва у вину и ракији подмирују од самих произвођача.

Кућевна индустрија била је све до почетка овога столећа лепо развијена. Ни једна кућа не беше без разбоја. На њему је женски свет ткао преко зиме српско платно од сопствене (домаће) и купљене пређе (предива), према томе да ли је платно служило за израду радне или стојаће (празничке) кошуље, затим чаршаве, поњаве и џакове од лана одн. памука или кудеље и, најзад, сукно, торбе и ћилиме од вуненог предива.

Ова радиност попустила је пре 20—30 година, изгледа да ће се поново увести. Напуштање одевања са робом кућевне индустрије дошло је отуда што су фабричка одела и обућа постала јефтинија него израде сељачке, ако се поред потрошене сировине, огрева и осветљења рачуна још и изгубљено време за друге кућне послове, као што су штрикање чарапа, рукавица и други ручни радови. Аграрне земље, које су, под притиском прилика у којима се налазе, биле принуђене да се царинском заштитом одбране од прилива фабричке робе, пружају могућност да се кућевна радиност поново развије. Пошто и овај крај припада аграрној држави, надамо се да ће сељанке опет приступити јефтинијој и бољој изради одеће у виду кућне индустрије.

Мушка лица врло су вешта у разним дрводељским и зидарским радовима. Већи део кућа подигнут је од самог становништва помоћу чланова своје породице, а само мањи део са правим занатлијама.

У околини Старе Молдаве и Свињице налазе се угљени и кречни мајдани. Иначе, дуж целог Дунава небројено каменолома, од којих је најпознатији т. зв. »Рибиш«, а у долини Нере дебели слој шљунка.

Богатство овог краја испољава се једино у шумама. Дужина њихова износи око 70 км., а ширина варира од 3—8 км. Оне су општинске и државне. У шумама ужива становништво извесне повластице код добаве дрва за грађу и огрев а само мање количине за продају. Од рудника има се та предност да је првенствено становништво из близине запослено.

Пре рата становништво је нешто зарађивало и од рабаџијског посла. Али, откако је пристаниште Базијаш одвојено од своје економски јаче позадине (белоцркванског и вршачког среза), ова зарада опала је на 10—20 од сто. Данас се понајвише носи камен или шљунак на држ. пут Базијаш—Оршава и дрво за грађу и гориво до пристаништа у Молдави. Робни промет није богзна како развијен. Становништво је доста сиромашно, услед тога промет скучен и зато рабаџијски послови са трговачком робом нису већег обима.

Цене пољопривредних производа у новембру 1937 у Темишвару, гл. граду рум. Баната:

Говеђе месо	кг.	28	леја	Мекиње	кг.	3·50	леја
Телеће	«	32	«	Пшеница	мц.	470·—	«
Свињско «	«	32	«	Кукур. ст.	«	330·—	«
Маст свињ.	«	36	«	Кукур. н.	«	220·—	«
Сланина .	«	36	«	Пасуљ .	кг.	8·—	«
Масло (бут.)	«	120	«	Кромпир	мц.	250·—	«
Млеко . .	лт.	4	«	Лук црни	кг.	5-6·—	«
Свиње угој.	кг.	23	«	Ораси .	«	15·—	«
Хлеб . . .	«	8	«	Вино .	хл.	600·—	«
Брашно 0 .	«	10	«	Гориво д.	хв.	1300·—	«
Брашно за хл.	«	9	«				

Земља 1 јутро 35.000—80.000, а просечна цена 65.000 леја.

Цене напред наведених предмета у Бан. Клисури мање су са око $20^{0}/_{0}$ а дрвета за гориво бар са $30^{0}/_{0}$.

* * *

Обичаји

Обичаји овога краја, обзиром на њихову занимљивост, вреде да буду детаљније споменути.

Становници поздрављају један другог са »добро јутро«, »добар дан«, »добро вече« или »помоз Бог« и то у сваком случају онај који пролази, односно млађи. О Божићу и Ускрсу са »Христос се роди«, »Христос воскресе« а одговара се са »Ваистину се роди«, односно »Ваистину васкресе«. Деца испод 13 година јављају се старијима са »љубим руке«.

* * *

Крсна слава. Свака српска кућа слави свог свеца (Крсну славу) чија икона украшује зачеље стола у стајаћој (гостинској) соби. Скоро свака кућа има две собе, једну за своју сталну употребу а другу за пријем гостију о слави, свадби и другим приликама. Ако се светац слави, онда долазе у кућу и честитају само позвани гости, а то су кум, родбина и пријатељи, чији позив гласи уједно и за ручак па и вечеру. Позив се врши лично или поруком, предајом једне јабуке. Имућнији доводе тога дана и свирце: лафташе, тамбураше или, у новије доба, армоникаша, но у највише случајева гајдаша. На слави се мање игра, али се више пева, и то је најважнија улога гајдаша. Уочи свеца свештеник свети водицу у кући свечара. На дан славе певају се поглавито старе срп. народне песме а доста често и црквене. Пре подне породица носи у цркву воштаницу и кољиво. Пре ручка син или кћи домаћина очита Оченаш, затим свештеник или сам домаћин са једним чланом породице, обично са сином, ако га има, ређе славски колач. Том приликом поји се тропар славе. После овога приступа се свечаном ручку. Ручак се састоји обично из чорбе од пилетине, куваног кокошијег меса са сосом од рена или патлиџана, из сарме и затим печења од пилетине и прасетине или јагњетине са салатом. Колачи (тесто), ракија и вино не изостају. Пре ручка пије се замедљана (шећером заслађена) врућа ракија. Домаћин и домаћица не ручају са гостима. Њихова је дужност да дворе (служе) госте. Незвана лица не долазе тог дана у кућу свечара. Али то је и врло важан дан прошње за сиротињу, која се тада не одбија. Ако која кућа не слави због жалости или недостатка материјалних сретстава, онда се те године не одазива ни позивима својих рођака или пријатеља на сличну гозбу. Исто то важи и за свадбу или заветину (црквену славу).

* * *

Божић је један од највећих празника српске куће. Ако има снега, постаје он у Клисури управо импозантан, јер се бели венац клисурске шуме уздиже над самим селима и претставља ретко лепу слику. На Бадњи дан у јутро домаћин куће доводи у собу жртвеника, теле или младу овцу и полива пшеницом и кукурузом, молећи Бога да одрасте и донесе плода. Чим наступи мрак, домаћин носи из дворишта бреме сламе. У ходнику га чекају млађи чланови породице, понајвише деца, и хватају се један за другог. Први се држи о хаљини домаћина, овај пак, корачајући напред, имитира квочку са »кво-кво-кво« а деца, следујући га, вичу као пилићи »пиу-пиу-пиу« све дотле док домаћин није растурио сламу по одељењима куће. У стајаћој соби ставља неколико сламки у сито које је спремила домаћица на столу, а у којем се налазе: пшеница, кукуруз, божићни колач, јабуке, ораси, суве шљиве и неколико

комада металног новца. По завршетку овога доноси »бадњак« (једно нешто дебље и око 30—50 см. дугачко дрво), полива га медом и вином, да би година била родна, и затим ставља у ватру. И код стављања сламе у сито и код поливања бадњака вином крсти се и изговара: »Во имја оца, и сина и свјатаго духа, амин«. За овим се вечера, посно јело, обично на зејтину пржена или сува риба, или пасуљ куван на зејтину и дулечница (тесто са рибаном бундевом), такође печена на зејтину. Кад је вечера завршена, домаћин устане, прекрсти се и баца у сва четири кута собе по неколико ораха. За време тога или касније појављују се деца у групама на улици испод прозора и певају бетлехемску песму. Мања деца ваљају се по слами тог вечера и играју орасима. Око 7—8 часова увече домаћини и одрасли састају се код неког рођака или пријатеља, обично код најстаријег, и ту проводе целу ноћ причајући о сеоским догађајима. Рано у јутру одлазе сви у цркву на јутрење, а оданде својим кућама. Први који тог јутра ступи у кућу домаћина сматра се »положеником«. Њега поставе у седећем положају на средини собе и поливају пшеницом и кукурузом у жељи да та година буде плодна, затим му предају за положеника спремљени од теста исплетени колачић. Пре подне чланови породице иду у цркву а домаћица припрема ручак, али сада не постан, и меси »чесницу« (погачу). У тесто завије један комад од 5, 10 или 20 леја. Најсрећнији је онај који случајно добије открхано парче чеснице са парама, јер је уверен да ће преко целе године бити срећан. Чесница се ломи а божићни колач реже, после ручка. Пре ручка син или кћи, ђак основне школе, чита »Оче наш . . .«, а после ручка, када се реже колач, домаћин и његова породица певају »Рождество твоје Христе Боже наш«, итд. Онај укућанин који нађе паре у чесници замењује их код домаћина. У чесници нађене паре чува домаћин у кући до идућег Божића. Први и други дан Божића по подне састаје се становништво код кола, обично испред црквене порте, где младеж игра коло. Трећи дан Божића рано у јутру домаћица чисти собе а сакупљену сламу предаје најстаријем сину, да је носи у виноград. Божићна слама носи се на коњу, покривеном ћилимом, јер се младеж, по повратку из винограда, провађа кроз село јашући своје најлепше грло.

* * *

Заветина. Велико весеље у овим крајевима обавља се и о заветини (црквеној слави), за коју се становништво спрема преко целе године. На тај дан, који скоро свуда пада у пролеће, пеку се млади јагањци на ражњу. Девојке се понављају новим хаљинама. Цела околина сакупља се у место које слави, велики број и оних који ту никог од родбине немају. Они долазе на пиво или на игранку. Тада је обичај да родбина из других места шаље своју младеж на ову славу. Гости долазе обично између 11 и 12 часова пре подне. Мештани иду у цркву, а за време литургије пале се прангије. У подне се руча а после тога сви, и мало и велико, иду до кола где се изводе народне игре, поглавито коло. Момци (младићи) од 17—20 година одлазе по свирце (лафташе или тамбураше, јер је гајдаш изишао из моде за игру) и, чим су се са њима нагодили (око 300 леја за то после подне), враћају се са бандом која их прати до кола са свирком маршева. Чим отпочне свирка за игру, момци разгледају лево-десно и мигом једног ока, махањем главе или пак десног кажипрста зову изабрани пар девојака, које их следују и пуштају међу себе. Десним и левим малим прстом закаче се за гајтане девојака и почињу играти. Игра

се скоро на једном месту. Док мушкарац баца ногу по ногу напред и завија једну за другом, дотле женске тресу тело једва нешто помичући штикле од земље. Код овог кола важно је да се рамена ставе у што већи покрет. Код играча који посебно награди свирце примаш клекне а играч показује сву своју брзину и вештину у преплетању ногу.

Коло Доњобанаћана па и Клисураца одудара од банатског кола. Њега играју парови по троје (мушкарац у средини а лево и десно по једна девојка).

У Банату изнад Вршца коло се игра (банатско) са по два корака десно и лево у једном кругу од 10—30 лица, а у околини Беле Цркве и овде такође у кругу, али мичући се полако на десно. Овако играно коло изгледа да претставља једну мешавину банатског кола и садањег румунског жока (кола). Румунски жок, пак, има много славенског мотива те се може веровати да је он примљен од Срба. Хора је румунска игра, но и она се радо игра у Клисури. Лендлерка или чардаш нису добили корена у овом крају; ту су ове игре још непознате

Заветине посећују колачари (лецедери) и алвације. То је прилика када момци купују девојкама лутке, гранате, срца, алве или бојадисани шећер. Добијене колаче чувају девојке преко целе године. На други дан заветине младеж домаћина провађа се са својим гостима (момцима, девојкама) на колима обилазећи све улице.

Ово је једна врста ревије (приказивања) девојака, момака, лепих коња и коњске опреме.

* * *

Игранке су већином на дане већих празника. Недељом се младићи (посебно) и девојке (посебно) шетају по главној улици. Предвече се састају на ћошку (рогљу). У јесен, када пољска радња попусти, игра се и недељом по подне. За време поста мирује на селу свако јавно весеље.

Веома лепи обичаји наши одржавају се и на *Ивањдан,* којом приликом женске плету венце од ивањског цвећа и стављају на чело својих кућа. *Други дан Ускрса* носи се преко поља литија а на гробљу одржава помен покојницима. На улице кроз које се носи литија излазе жене са ситом и благосиљају поворку пшеницом. *О малом Ускрсу* деца се братиме. Љубе се кроз венац од цвећа и мењају црвено јаје, заверавајући се да ће остати побре до своје смрти. *О Духовима* се ките прозори липовим или храстовим гранчицама. На дан *Усековањија* пале се у виноградима велике ватре. Ту се окупи младеж целог села па игра, пева и прави шале на рачун појединаца. На *Преображење* слива се цела Клисура па и Србија од Рама до Вел. Градишта у Базијаш, на славу манастира. Уживање је гледати како Србијанци, помешани са Клисурцима, играју доњо-банатско коло и обратно, Клисурци србијанско коло. То је дан када Базијаш, иначе место са 100—150 становника, прими неколико хиљада Срба из целе околине.

* * *

И у овом, као и у другом српском крају најрадосније и највеће весеље приређује се приликом *крштења* и *женидбе* сина. Женско се мање цени, јер је код сељака увек главно питање радна снага, и то првенствено мушка. Зато се момци у највише случајева жене већ у својој 18—19 години. Не једанпут се дешава да је млада 19—20 година, дакле, годину две дана старија од момка. О избору девојке понајвише решавају родитељи, а не момак, јер је у питању погодба о што већем талу (миразу). Понекад се погодба разиђе због диференције од неколико стотина леја или четврт јутра земље.

Крштење се обавља као и у другим српским крајевима. Ломи се погача (повојница) коју доноси родбина.

* * *

Свадба се обавља са нарочитим весељем. Свадби претходи гледање куће и прошевина. На прошевину се иде обично после свршене припреме, коју је обавила *проводачица*. Она је у највише случајева члан које родбинске породице са младожењине или девојчине стране. Проводачица не изостаје на свадби и бива дарована српском кошуљом. После прошевине следује *гледање куће* младожење. Ако се родитељима удаваче не свиђа кућа младожење, они се враћају својој кући, а да нису прихватили позив друге стране да тамо ручају. У обратном случају ручају у кући младожење и тада коначно утврде тал (мираз) девојке и остале услове око удадбе одн. женидбе. Код *прошевине* дарује девојку будући свекар јабуком и једним дукатом. Ако се прошевина било из којих разлога поквари, враћа девојка добијени дукат и јабуку. Остане ли прошевина на снази, неколико дана касније, но свакако на дан недеље која не пада у пост, одржава се *прстен* (веридба — мали сватови). Трошкове прстена сносе родитељи младожење и девојке заједнички. Месо (овна, свињче или теле) обично даје отац младожење, а остало родитељи девојке. Ово се весеље одржава у кући испрошене девојке. Њему присуствују по правилу родитељи, стриц, ујак и теча са женама како од стране момка тако и од стране девојке. Прстену присуствује и проводачица, а, разуме се, и младожења са вереницом. Када прстенције стигну, удавача их дарује кошуљама а коње ките пешкирима. Након тога продужују пратњу са младом по главнијим улицама. За време ручка пију се здравице младенцима и њиховим родитељима, а момак даје девојци и она њему за тај дан спремљено прстење. Весела дружина пак пева:

»Дал' сад знате да сам испрошена,
»Испрошена и прстоношевана.«

На дан четвртка који претходи свадби носи се *руво и намештај* девојке у кућу младожење. Намештај купује девојка у споразуму са младожењом, или за паре које је по усменом споразуму дао свекар. Овом приликом девојка дарује носиоца рува кошуљом. Гајдаша и коње кити пешкирима.

Позив за свадбу обавља момак 6—8 дана раније, и то у месту пешице, а изван села на коњу. Собом носи торбу са јабукама и чутуру са вином или ракијом, нудећи домаћина и домаћицу позвате куће да приме јабуку и коју кап вина, саопштава им дан свадбе те моли да том приликом удостоје његово венчање. Са овог пута враћа се младожења обавијен у српском платну које су му позване породице даровале.

Уочи свадбе младожења и говорџије обилазе позване из места са гајдашом и искићеном чутуром те понављају позив за свадбу, молећи их да се још увече сакупе и заједнички проведу „*перјаницу*" (опроштај од момковања).

У исто доба младићи и девојке у месту невесте позивају такође гајдашем и искићеном чутуром своје госте да присуствују „*навратарини*" (опроштај од девовања).

Док се сватови младожење веселе у кући младожење и спремају расположење за сутрашњу свадбу, дотле говорџије (пријатељи — другови момка) узимају »збогом« и упућују се ка селу где се млада налази. Овде се мало прате по главнијим улицама а затим се прикључују весељу младиних сватова.

Српска свадба не бива без *говорџија*. То су неожењени младићи између 17 и 20 година. Њихов командант, »жарач« (газибара-страшила) може бити само ожењено лице између 25—35 година. У Ст. Молдави — Свињици имају сватови и војводу. Број говорџија је непаран 7, 9 или 11, према томе колико их стане у кола, која тера жарач. *Жарач* је уједно и ађутант кума, он рукује целокупном свадбом по налогу кума. Задатак жарача је да забавља сватове а говорџије да чувају младу да је преко ноћи не би неко украо. Тај обичај датира вероватно из турског доба, када су они заиста крали лепе српске девојке. Зато говорџије већ уочи свадбе долазе код младе и ту се веселе до зоре. Увече носе воду млади за купање, а рано ујутро напуштају кућу и село младе, враћајући се младожењи, да би са сватовима младожење дошли по девојку. Један од њих држи на једној 2—3 м. дугачкој мотци везану кокошку (живу), а остали, певајући, веселе кочијаша и саме себе. На дан венчања, када су се скоро сви сватови момка сакупили, младожења и говорџије иду гајдашем *по кума*. Чим се примети повратак младожење са кумом, сватови излазе у двориште и, чекајући улазак кума, певају му:

»Благо нама, ево нашег кума,
»Волим кума нег' златног голуба,
»Голуб бити па ће одлетети,
»А с кумом ћу рујно вино пити.«

Улазећи у собу пије се замедљана ракија и одмах приступа фруштуку (доручку).

Пре поласка за младу, младожења узима опроштај од своје мајке, јер она остаје у кући да дочека младу, а сватови певају:

»Опроштај иште од своје мајке,
»Од своје мајке и своје родбине.«
(Пева се као »Одби се бисер . . .«)

Када сватови крећу, кум узима чашу са вином, сватови пак певају:

»Кум вино пије у славу Божју,
»У славу Божју за срећна пута,
»Помоз нам Боже и Божја Мајка.«
(Пева се као »Мили куме,
што си одоцнео«)

Поред кума заузима место младожења а преко од њих девер, затим се нижу остала кола са старојком, родбином и најзад свекром. На свадби је углавном младеж, јер је по тамошњем обичају весеље о прстену (веридби) за старије а свадба за млађе. Гајдаш заузима место поред кочијаша у колима која возе кума. Пре него што поворка крене сватови певају:

»Мили Куме, што си задоцнео,
»Јел' ти нису кола окована,
»Ил' ти нису коњи потковани,
»Воду газе,
»Копите не квасе.«

2—3 км. од села сватови младе дочекују сватове младожење. Ту поздрављају кума и остале и нуде их свадбеним вином, затим настављају пут ка млади, држећи се поворке коју воде сватови младе, разуме се, обилазећи све главније улице села, да би радознали свет видео момка и његове сватове.

За то време снаја, стрина или тетка, јер је мати заузета око припреме ручка, обреновала и облачила је младу, само се чека на девера да донесе венац са шлајером. Хаљина је модерно сашивена, од беле свиле са одговарајућим шлепом, а ноге красе беле свилене чарапе са белим ципелама.

Говорџије које су мало пре оставиле поворку сватова, јурећи колима поред куће младе и осталим улицама, јављају да се сватови приближују. Пре него што би сватови приспели, старија родбина младе заузима места око стола, чекајући сватове младожење да их прими и понуди местом. Док се кола смештају по разним кућама и сватови мало уређују дотле младожења са девером журе млади да је поздраве и предају венац са шлајером. На неким местима млада чека сватове у соби где се одржава свадба, у неким местима пак у посебној соби, где је приступ младожењи и деверу забрањен све дотле док се не погоде пошто да искупе младу. Кад је девер предао венац, млада му везује деверски пешкир и срп. тробојку. За време док се венац ставља на главу пева се:

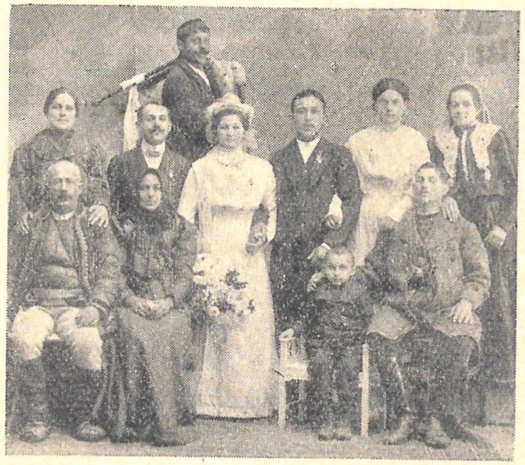

»Долети бео венац из ведра неба,
»Па паде лепој Смиљи на русе косе,
»Она га руком смеће, а он се намеће,
»Не смет ме Смиљо, сметнут ме нећеш.«
(Пева се као »Изведи брале . . .«)

За овим се наставља са песмом:

»Изведи брале милу сестрицу,
»Ја би је извео, ал' ми је жао,

»Кад ти је жао, што си је дао,
»Ја нисам знао да је то жао.

»Лепу Смиљу изведоше,
»Сви је редом пољубише,
»А мени је не дадоше,
»Ију-ију-ијују,
»Ију-јујују«.

Кад је брат извео младу, приказао куму и предао деверу, сватови певају:

»Одби се бисер грана од јоргована,
»И лепа Смиља од своје мајке,
»Од своје мајке и браће драге.«

Од тог часа па до раскида свадбе девер је одговорни чувар младе. Док певање траје присутни бацају паре у тањир, које добија млада.

Пре поласка на венчање обавља се *„марамисалица“*. Младожења и млада предају своје прстење куму, он их везује у једну марамицу и враћа младожењи. Младожења баца марамицу са прстењем млади а ова му то одвраћа. То чине три пута, након чега младожења задржава марамицу са прстењем у знак да је девојка пристала да му буде млада (жена).

Док се сватови ређају један пар за другим и састављају поворку, млада се опрашта од својих родитеља, а ови је љубе и благосиљају.

Када је све ово обављено и брдак (суд од иловаче, личи на крчаг) са замедљаном ракијом испражњен, сватови сви превезани кошуљом (српским платном), дарованом од младе, полазе на *венчање*. Напред иде младожења са фиферком (једном девојком), за њима млада са девером, а затим се ређају кум са кумом, старојко са старосватицом итд.

Венчање се обавља у општинској кући (цивилни брак) а одмах затим у цркви (црквени брак). Дужност сведока врши кум и старојко. За време венчања главе младенаца покривају се чојом или свилом од једног комада, на које се ставља круна са крстом. Руке се везују повећом цепницом. Остали обред је, као и у другим српским местима, према прописима православне цркве. За време венчања млада покушава, вешто и неприметно, да момку стане на ногу, да би у браку она била господар куће.

После обављеног венчања, једна снаха везује свештенику српску кошуљу коју му је даровала млада. Пре излаза из цркве, присутни свет честита младенцима, јер није обичај да се честитања примају код куће. Приликом излаза, окупљена маса довикује »кеса куме«, на што кум, обично добро расположен, баца ситан новац према маси мештана. Грабеж за новцем је велика, јер се сматра да ухваћене паре доносе срећу, нарочито девојкама. Ако се кум покаже тврдицом, онда му се ругају: »Изгорела кеса, куме«.

Сватови, опет у редовима по двоје или четворо, враћају се пешице другом улицом. Сада иде млада са младожењом а девер са фиферком (пријатељицом младе). У дворишту младе наилазе сватови момка на затворена врата ручаонице. Испред врата налазе се две језичаве снахе са водом у једној чинији. Пуштају на ручак само оне особе које у чинију баце леј-два као награду куварицама за добро спремљену чорбу. И ове паре добија млада.

По одобрењу кума, редуше служе сватове ручком а домаћин ракијом и вином. Младенци не ручају, тобож да се у браку не свађају. У неким местима једу, али не и чорбу, бајаги да им деца не буду слинава. Свекар, забављајући се са пријатељем (тастом младожење), не руча. Оба пријатеља служе се са неколико залогаја у кухињи.

За време ручка пију се здравице за срећу младенаца, пева се и весели. Ако нема места у соби, говорџије једу у ходнику или дворишту. Сватови младе такође не ручају са сватовима младожење. Њихова је дужност да дворе сватове младожење. Док се у соби руча, младеж из места, окупљена у дворишту или на улици, игра коло, и то овога пута бесплатно. После ручка приказује жарач (газибара) дарове, донесене од стране младине родбине а намењене млади, момку и укућанима младе. Ту се виде: цео ован, прасе, вино, торте, хаљине, штриканице и други предмети.

Већ око $2^{1}/_{2}$ часа по подне, кум наређује да се крене, јер строго води рачуна о томе да се сватови појаве у селу и у кући младожење пре него што би мрак наступио, да би окупљени свет могао да види младу.

Док се сватови опраштају пева се:

»Смиљина браћа пред коњ'ма стоје,
»Пред коњ'ма стоје у сунце гледе,
»Лако полако, о, сунце јарко,
»Док нам се сеја опрости с родом.«
(Пева се као »Сватовац«)

Млада узима збогом од родитеља и старијих, а ови је дарују извесном свотом. Када се млада пење на кола, да заузме место поред кума, сватови певају:

»Дал' те жао што се растајемо,
»Растајемо да се састајемо.
»Жао ме је и срце ме боле,
»Што остављам родитеље своје.
»Срце боле, хоће да изгоре,
»Изгорела џигерица бела,
»Да је црна, ја би већ умрла.
»Пружте руке да се рукујемо,
»Рукујемо, кући да идемо.«

Одмах затим продужују:

»Метла ногу на потегу
»Па све виче нећу,
»А на кума намигује
»Да се кола крећу.
»Терај, куме, риђу,
»Да нас не обиђу,
»Ако нас обиђу,
»Пуцаћу ти риђу.«

Један пуцањ жарача (ађутанта кума) означује полазак. Коњи скачу, штранге се затежу и сватови излећу из куће невесте, праћени од сватова невесте до оног места где су их пре подне дочекали. Чим су сватови оставили кућу младе, певају:

»Хајде, девојко, у нашу земљу
»Три сунца греју, три ветра веју.«

Опроштај браће и сестара од сестре невесте врши се сада на брзу руку. Тек што су чаше са вином испражњене, коњи, окићени српским пешкирима, дарованим од младе, касају нарочитом брзином, као да знају каква им је улога намењена. У ћилимима украшеним колима весели сватови певају свадбене песме, понављају »Одби се бисер . . .« и »Дал' ти жао што се растајемо« итд. а невеста, пак, у души жалосна, а очима привидно насмејана, чека моменат да ступи на праг свог новог огњишта.

Потребно је споменути да сватови ручају код младе са шубаром или шеширом на глави, јер је сваки комадић њихове одеће најбоље осигуран на телу појединаца.

Исто тако важно је приметити да се млада у Доњој Љубкови и околини не води кући младожење на дан венчања, него други дан ујутру, а свадба обично траје 2—3 дана. До раскида свадбе млада спава у кући кума.

Пошто се невеста налази међу сватовима младожење, у колима кума, а младожења у колима старог свата, говорџије остављају поворку и журе напред, да свет свога села обавесте да се сватови са младом приближују. И овде пролазе сватови кроз главније улице и тек онда улазе у двориште младожење. Пре него што се обави најсвечанији акт, пријем младе, кола са кумом и младом обиђу трипута двориште и онда стану у близини прага од ходника.

Радосна свекрва предаје новој снахи сито са пшеницом, обавијено српским платном. Отреситија снаха, када је бацила неколико шака жита на кућу, онда вештим окретом наставља бацањем у лице присутних, а ови довикују: »Добра је млада«. Ово бацање жита чини се у знак символа да кућа буде плодна.

По свршетку овог чина, млада прима од јетрве или снахе *„наконче“* (мало дете од неколико месеци) и, дижући га у вис, окреће трипута и љуби са жељом да и она буде плодна. После овога свекар прима младу од кума и скида је с кола. Док свекрва шири платно од кола до ходника, сватови певају:

»Шири платно Иванова мајка,
»Шири платно, да јој шеће злато«.

Млада корача по пространом платну, на прагу узима под пазухе по један хлеб, у рукама 2 свеће и 2 флаше вина, а око себе кецељу, коју јој је даровала свекрва, и тако прилази соби где је чекају укућани и родбина. Ту поздравља са »добро вече, светло вам видело« и меће хлеб, вино и свеће на сто. Кума и остале старије љуби у руку, а ови је даривају новцем. Тада јој се пева:

»Чим у кућу уђе,
»Жарач тражи, пође,
»Па окупи свекрвицу
»Око куће кукавицу
»У марајда дај да
»Ја сам нова млада,
»Ја сам нова млада,
»Сад је моја влада«.

»Свекар узме мотичицу
»И натакне торбичицу
»Па он оде тада
»Чак до винограда,
»Младожења говори
»Ћути, ћути, мајко,
»И мене је исћушкала,
»Два ми зуба истерала.«

Кад наступа мрак, жарач прекида игранку и са говорџијама и свирцем иде по кумицу и кумовски дар. По повратку улаже кума жалбу против жарача и тражи од кума да жарача казни. Кум удовољава жељи куме и наређује говорџијама да жарача ради казне возају на колечкама, или на брани, или на ваљку за жито. Ова вожња, разуме се није тако угодна по тврдој земљи дворишта. За то време, док сватови посматрају извршење казне над жарачем, у соби се мењају клупе и столице и прави место за куму, старосватицу и остале жене, које су дошле са даровима. Чим су се сватови, после ове шале, мало стишали, заузимају место и почиње вечера. И у кући младожење (као и код младе у подне) служи се замедљана ракија, чорба, сарма, разно печење са салатом и колачи. После поједене чорбе замењује се ракија вином. Домаћица служи госте и тортама, но највећи број торти долази на сто у виду дара од званица.

Вечери се највише радују младенци, нарочито ако, по обичају, у подне нису ништа окусили. Младеж и радознали свет играју у дворишту или пред кућом на улици а неки младићи пуцају из пиштоља или каквог старог револвера.

При вечери певају сватови и гајдаш ову песму:

»Село сунце, стигло вече,
»Месечина мека,
»А весеље бујно тече,
»Као голема река.

»По тој реци од милине
»Наше срце плови,
»Е тако је од старине
»У српских сватови.

»Нису свати уморени
»Путом ни даљином,
»Већ сви редом искићени
»Рузмарином, вином.«

После вечере, и овде (као у подне код младе) приказују се дарови. То приказивање врши опет жарач (шаљивчина) много пута са врло успелим духовитим примедбама. На пр., Дебела тетка Савета поклања млади једно фино огледало за фарбање будза (усне), младожењи лепу кецељу за чишћење штале а гостима печену пловку, из које је претходно извадила сва јаја за сутрашњу кајгану. Торту пак дарује свадбеном жарачу. На то би тетка Савета живо протестовала да она није толико дебела и да торту није наменила нескромном жарачу.

Када жарач приказује дар намењен момку или невести, који се састоји из каквог комада хаљине, онда додаје:

»Да се носи и поноси
»Као зец брзином,
»Као риба дубином,
»Као Шаров пред овцама.
»Кум Бога моли!
»Амин сватови.«

После овога говорџије одговарају: Живео.

Жарач наставља: Баба Перса дарује момку ову оклагију, да ваља младу ако га не слуша, а млади фину бритву тилорку (тиролку), да пелцује бостан. Торту дарује сватовима. Тек што је одјекнуло »Кум Бога моли, амин сватови«, баба Перса, тобож љутита, ружи жарача: »Море, иди врагу, шта си говорио наопако, кад сам ти лепо казала да тилорку дарујем младожењи а оклагију снаји«.

Млађе жене, да би жарача збуниле или наљутиле, спакују неки мањи дар у 99 комадића хартије и сваку хартијицу посебно вежу јачим концем, да би се при испаковању што више намучио. За време отварања омота чини жарач разне шаљиве примедбе. Код свих приказивања дарова прави жарач шале на рачун младожење и младе, а сватови уживају како он уме лепо и весело да их забавља. За жарача се обично узима лице које је у селу познато као шаљивчина и које има праксе у приказивању дарова, без обзира да ли је са младожењом у сродству или не. Сваки од укућана и родбине добије по неки дар од присутних, а најлепше и најдрагоценије дарове добија брачни пар. Дарове у виду печења, колача или пића намењује жарач куму и старојку, али не изоставља ни његове помоћнике, говорџије. Све се то потроши заједнички за време свадбе, која траје до зоре, а понекад и 2—3 дана.

Вечера и приказивање дарова трају до око 10 часова увече. Када је ово завршено, почиње игранка са младом (невестом). Сваки онај, мушко или женско, који жели да игра са младом претходно мора да баци у тањир једну своту новца. Његова игра са младом траје све дотле док се не јави друго лице које је игру искупило. Тако се дешава да је неко могао играти са младом свега 8—10 секунди. Ова игранка траје понекад и два сата, но најдуже до поноћи, јер сваки од присутних сматра за срамоту ако те вечери не би играо са младом. Често се дешава да неко игра и по 2—3 па и више пута и том приликом не жали ни трошак од 50—100 леја. За сво време тог вечера, док је млада под венцем и шлајером, а нарочито за време игре, девер строго пази да јој неко од присутних не би скинуо и однео ципелу или венац, јер је онда девер дужан то да искупи. Лукавије жене, а нарочито стрина или тетка, бацају паре у тањир једна за другом и на тај начин спречавају младиће да свом жестином играју са младом. Узму је под руку и шетају по соби, да би се мало одморила. Десило се таквих случајева да је млада и ознојена и уморена од дуготрајне и тешке игре, други или трећи дан пала у кревет од запаљења плућа. Па ипак се овај обичај у пуној снази и сада одржава. Новац добијен о игри са младом припада млади. Тачно у поноћ млади скидају венац и шлајер и повезују је марамом коју јој је даровала свекрва. После овога играју говорџије по команди жарача: »Овако се бибер туче«, а затим младеж (мушкарци) изводи разне шале, као што су: вађење зуба, седење на две столице, огледало без огледала, убијање бика итд.

Понекад прелазе ове шале и границе добрих осећаја. Све зависи од кума, шта дозвољава а шта не.

У кући девојке (невесте) веселе се задржани гости до касно увече, а други дан се редуше (куварице и точиоци пића) прате по улици у једном великом кориту, скоро сви нагарављени. Мати одведене невесте на дан свадбе плаче а други дан пева.

Српске свадбе трају и по два дана, но у највише случајева оне се завршавају други дан у зору и то играјући коло, т. ј. хору, на улици око ватре, која се завршава бацањем перја из једног за ту сврху спремљеног јастука. Док се перје баца, момак искористи згодну прилику, загрли и пољуби младу (први пут) и затим обоје ишчезну, а сватови пак продужују хору а затим прате кума својој кући, чиме је свадба завршена.

Други дан увече долази родбина младе у погачаре (доноси погачу). То је прва посета њезине родбине у њезином новом дому. Недељу дана касније посећује младожења са младом таста и ташту (родитеље младе). 2—3 недеље касније посећују једни друге родитељи младенаца. Ово су т. зв. велики гости.

Други дан после свадбе млада, а сада већ снаха, морала је свекру да изује опанке, да му пере ноге и да се брине да су опанци извиксани и изгланцовани. У првим годинама снаха није смела да седи за столом са осталом глотом. Она је морала да двори свекра и само стојећки да једе. Младенци су спавали по шупама и шталама. Мало дете није смела да доји пред свекром. Исто тако није било пристојно да се пред свекром чешља. Првих осам дана морала је ићи куму да му пере ноге. Тада је добијала по један сексер (10 крајцара) као дар кума. Ови обичаји полако ишчезавају. Они се одржавају данас само још у сиромашнијим породицама.

После свадбе снаха (невеста) добија ћулу као знак жене.

⁂

Све до Светског рата врло важни *састанци и упознавање неудатог женског света са момцима* били су у Белој Цркви приликом годишњих вашара. Ти вашари (сајмови) трајали су по три дана. Први и други дан био је одређен за трговину а трећи дан за провод младежи из околине. Сумњам да је овај обичај сада после разграничења пренесен у које пазарно место у Румунији, где би се наша српска младеж преко Нере могла исто тако састајати и упознавати.

Интересантно је навести како се уводе девојке у коло које су до скора биле у жалости. Док мушкарац игра прву игру у колу, а да то сем његових најближих нико и не примећује, дотле је процедура увођења девојке која је игру прекинула због жалости сасвим друкчија. Када девојка напушта црнину, родитељи је понове лепом хаљином и дозволе јој да у колу игра. Брат или рођак ангажује свирце и први игра са њом и њезином кујком (другарицом). После ове прве игре може сваки младић да је позове на игру. Коло се игра скоро у свим селима Бан. Клисуре у порти цркве, испред порте или испред општинске куће, дакле у центру села. У изузетним случајевима и о нарочитим празницима оно се игра на другим местима или раскрсницама. Свађе и туче момака због девојака, разуме се ни овде не изостају, али су оне углавном лакше и прелазне природе.

Скоро сваки дан, кад је мање пољске радње, састају се момци и девојке на ћошку (рогљу). Но чим замркне девојке се повлаче а момци загрљени обилазе улице и певају народне песме. Обично само по један води својим високим тенором а остали га прате. Тако мењају улогу првог певача док се не заморе и хитају својим кућама да намире марву. Добри певачи и играчи уживају нарочите симпатије девојака, много пута не обазирајући се на имовно стање мушкараца према богатству девојака. И овде, као свуда на свету, опажа се наклоност према лепотицама.

Морал Клисурке и данас потпуно је очуван.

⁂

Седељке се данас не одржавају. Штета да је тај обичај потпуно изостао. Он је почео да изостаје још почетком овог столећа, не знам из којих разлога. Оне су бивале веома веселе и некад трајале и до поноћи. Редовно су се одржавале у јесен док су вечери биле топлије. Женске су преле а мушкарци певали.

У пролеће праве момци *вртешке* и *љуљашке*. Ту се окупи младеж, женско и мушко, и проводе слободно по подне окрећући се на вртешки (врста рингелшпила) и љуљајући на љуљашки (ланци везани за који крак дрвета).

Пре су момци играли *попика* (јајаста лопта од дрвета, удара се тромаком, кратким дебелим штапом, лети до 300—400 метара а хвата се раширеном хаљином) или *шиљака* (бацањем шпицастог дела дрвета у земљу, обарајући забодени шиљак), но ове пролетње игре нестају полако.

⁂

Врачање - бајање. Противно напред изложеним лепим обичајима одржавају се овде још увек неки погански (многобожачки) обичаји, у које народ верује и њих се упорно држи.

Несрећу или болест у кући лечи и данас на нарочити начин, бајањем или каквим нехигијенским средством. На рану меће којекакво неопрано лишће, не питајући да ли је оно можда отровне садржине. Врло често употребљава и паучину. Код унутарњих болести, поглавито плућних, обраћа се народ људима који се баве бајањем. Код бајања се болесник поло=

жи на једно ћебе прострто на земљи. Онај који врши чин бајања измери болесника са памучним или кудељним концем. Тај конац заједно са црвеном љутом паприком исече секиром а затим тамјаном кади болесника и зевајући шапуће:

»Изиђи трпијо из костију,
»Изиђи трпијо из ногу и прстију,
»Изиђи трпијо из главе и мозга,
»Изиђи трпијо из свих зглобова,
»Изиђи трпијо из крви и бубрега,
»Изиђи трпијо из плућа и трбуха,
»Изиђи трпијо, самртна мати,
»Љутом паприком ћу те отерати,
»Концем ћу те завезати,
»Тамјаном ћу те окадити,
»Секиром ћу те сву исећи,
»И у сиње море отурити«.

Бајање завршава речима: Дај Боже да оздравиш. Болесник плати 3—4 леја и одлази убеђен да ће да оздрави. Захваљујући добром ваздуху и сталном лежању у отвореној шупи, заиста се опорави и онда то приписује дејству бајања.

И главобољу лече бајалице. Болеснику трљају чело са оба палца, зевају и ово шапућу (3 пута):

»Трчи миш по полици,
»Носи тикву на стражници,
»Миш падне, тиква пукне,
»Уроци се разиђоше«.

Урекнуту децу лече понајвише са горњом бајанком. У тексту ове бајанке налазе се и неке драстичне речи, које нисам могао навести. Морао сам их заменити сличним или другим изразом. Скоро свако обољење деце до 4—5 година приписује се неком лицу да их је урекнуло.

Код оболелог малог детета од назеба и катара црева веле такође да је урекнуто, јер посетилац детета или куће, који се у дете јако загледао, није га пљунуо и према томе својим погледом урекао. У таквом случају зове се бајалица. Она врача, трља му чело, кади га и најзад напоји водом у којој је угашена жеравица из кандила. Ни овде не изостаје шапутање бајалице, терајући несрећу из околине детета. Понекад тражи се од лица које је дете тобож урекло да пљуне у једну чашу, а та се пљувачка онда баца на коприву или псето, да болест однесе.

Код обољења стомака и грчева болесник се вајка да га боли срце.

Ако се у кући разболи стока (коњ или крава), домаћин или његов комшија, који је вештији, узме једну сламку између два прста, и то кажипрста и малог прста, и баца је преко марвинчета у знак да су тиме зли дуси одбијени.

Ако се деси да једна породица можда, услед нехигиенске штале, нема среће у одгоју свиња, прибегава се лечењу куће помоћу врачаре. Ова, после дугог врачања, препоручује жалиоцу да прокопа своју башту (врт) и тражи један свежањ крпе, који је по њезином уверавању закопала нека непријатељски расположена рука са проклетством да стока те куће гине све док се та крпа не отстрани из овог дворишта. У другим случајевима препоручује се прекопавање обора или измена пода штале или свињца. Оваким порукама врачаре народ се одазива и трага за убаченим проклетством.

Народ још верује у вештице и вампире. Истина, не сав, али већи део. У једном месту десио се 1902 или 1903 године овај случај, који се и данас препричава. У недостатку полиције, народ је вршио ноћну стражу. Сваки дан других 12 кућа. Задатак ових чувара састојао се из патролирања по улицама и чувања становништва од крађе и пожара. Место оружја они су имали велике штапове. У дванаест сати ноћу враћала се једна а одлазила друга патрола. Један од ове прве патроле пошао је кући да обиђе своју стоку. Успут, близу воде, спазио је у мраку неку белу фигуру која се креће око ћошка и јаше на вратилу. Чинио се као да ништа није видео. Отрчао је кући и вратио се једним ужетом. Ухватио је вештицу, обавијену белим чаршавом, и везао за једно дрво. Овај одважни сељак, као да ништа није било, вратио се на стражу и вршио своју дужност до зоре. Рано ујутро неколико становника из те улице нашло је једну жену везану о дрво, одрешило је и, ругајући јој се, пустило кући. Али су се уједно уверили и о томе да вештице не постоје, него да их поједине жене из села имитирају верујући у оно за што се залажу.

Шта је био циљ ове жене, и данас је тајна, али се претпоставља да је врачала да би се њезина кћи удала за момка кога воли.

* * *

Смртни случај. Код смртних случајева нарочита брига води се у кући о томе да се одрже сви наслеђени обичаји да суграђани не би оговарали ожалошћену породицу.

По хришћанској дужности пази се да болесник не издахне без свеће у руци. Када је смрт наступила, покојник се опере, ако је мушко преко 24—25 година, још и обрије, и затим облачи у недељно одело и положи на сто, а касније у сандук. Ту се ређају жене и старије девојке, зване и незване, и пуним гласом запевају. Шта више неке искоришћавају прилику да покажу вештину и у гласу и у слоговима, иако се код њих не примећује ни кап сузе у очима. У запевању се обично описује живот преминулог или се помињу чланови породице и присутни. Међу осталима доносим једну такву тугованку:

»Ијао, бабо,
»Зашто си нас оставио,
»Зашто си нас уцвилио.«

»Ијао, бабо,
»Нана плаче у самоћи,
»Нана плаче дању — ноћу«.

»Ијао, бабо,
»Бранко виче да устанеш,
»Бранко виче да г' оденеш«.

»Ијао, бабо,
»Мила хоће да је видиш,
»Мила хоће да ј' опростиш«.

»Ијао, бабо,
»Отвор' очи па да видиш,
»Отвор' очи да с' увериш«.

»Ијао, бабо,
»Да је овде сва родбина,
»Да је овде и Добрина«.

»Ијао, бабо,
»Да л' се сећаш твоје Маре,
»Твоје Маре из Паланке«.

»Ијао, бабо,
»Маре сестре твоје Нане,
»Твоје Нане уцвиљене«.

»Ијао, бабо,
»Твоје усне замрзнуле,
»Твоје речи ућутале«.

»Ијао, бабо,
»Твоје руке вредне, златне,
»Неће више да нас хране«.
Итд.

Неки мећу у сандук поред покојника срп, други пак, пре него што покојника положе у сандук, на сваки угао доњег дела сандука ставе неколико грама барута. Он се пали и онда се коментарише да ли је са или без дима. Ако је без дима, то је знак да је душа очишћена. Пре затварања сандука свештеник позива родбину да се од покојника опрости. Ређа се најближа па даља родбина и, љубећи крст а затим и покојника, моли Свемогућег да прими душу његову. До гробља носе покојника на носилима рођаци и пријатељи. На жељу родбине, поворка погреба стаје на свакој раскрсници, где се даје кратак помен и затим наставља ка гробљу. Носиоци добијају по једну мараму. Барјак и крст везују великом марамом а чираке и рипиде цепницом. Ове су после погреба својина оних који су их носили. Обично су то деца основне школе. После погреба даје породица даћу (поману — вечеру) за душу покојника. Шест недеља после погреба породица облачи друга покојниковог. Дотле пак једна девојчица из родбине носи воду покојнику. Жалост у кући траје годину дана. За то време Светац се слави само у најужем кругу породице, а не одржавају се свадбене ни друге приредбе. После 5 недеља даје се шестонедељни, после 5 месеци полугодишњи, а после 11 месеци годишњи парастос у цркви за покој душе преминулог. Том приликом дели се сиротињи испред цркве милостиња, и то ракија и колачи (лебчићи). У кући се приређује даћа (ручак) за родбину, суседе и пријатеље. Жалост у кући обележена је црном пантликом, причвршћеном на фронту куће. Ова се пантлика скида када се жалост куће напушта, обично после једне године.

⁂

Ношња

Становници поред Нере носили су зими све до 1900 год. чакшире од белог сукна са црним гајтанима, опанке (без шпицастог и подигнутог рта) са дугачким ременима и обојке црвенкасте боје са црним пругама, грудњак и кожух од јагњеће коже и капу (шубару) од јагњећег крзна. Старији су носили кожухе у белој а млађи у црвенкасто-жућкастој боји. Дугмад кожуха бејаху округласта од метала, нешто већа од лешника. Ста-

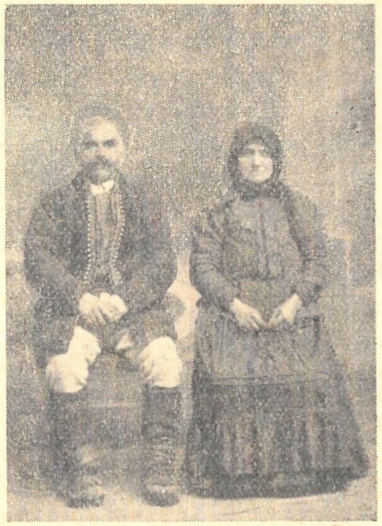

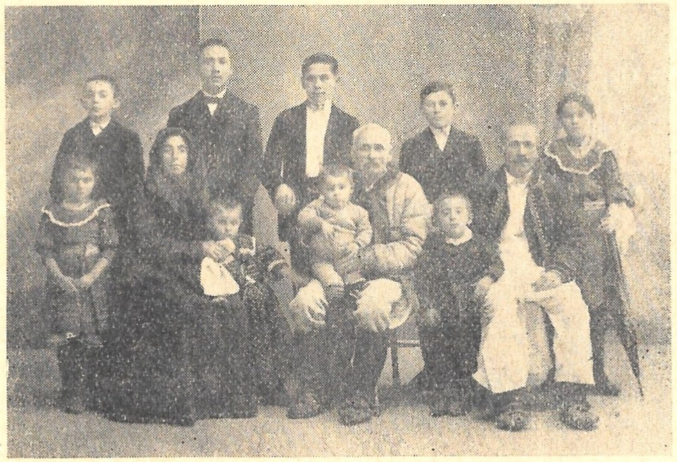

новници дуж Дунава (од Дивича до Свињице) носили су и данас носе чакшире и капут од сукна загасито сиве боје, а шубару, обојке и опанке као и они дуж Нере.

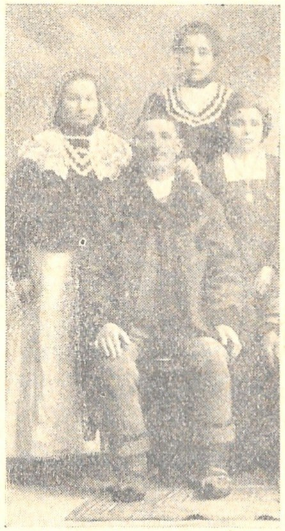

Летња ношња састојала се из широких гаћа и кошуље од српског платна и шешира већег обода (губераш). Недељом и празником, иако по топлоти, обукли су старији и кожух, јер је он претстављао парадни комад одела, а младићи су имали златом или сребром везене кошуље од сади платна и чизме.

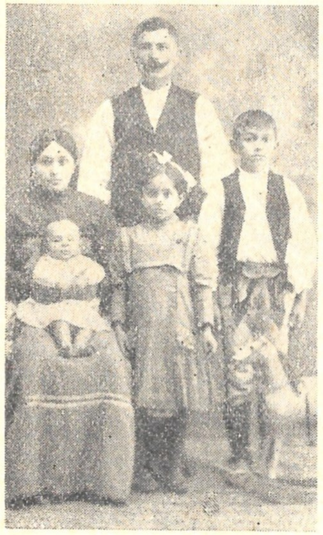

Данас носе сви у Банатској Клисури и они поред Дунава и они поред Нере сукнене чакшире загасите боје, јер су боље поштеђене од прљавштине, а са опанка и обојка прелазе постепено на ципеле и чарапе. И кожуси све више ишчезавају, јер је варошка (фабричка) хаљина знатно јефтинија. Кабанице од сукна и данас врше своју улогу како код чувара стада, тако и код осталог становништва мушког пола.

Женске су још раније прешле на т. зв. варошку ношњу. Једина национална ношња код њих састоји се

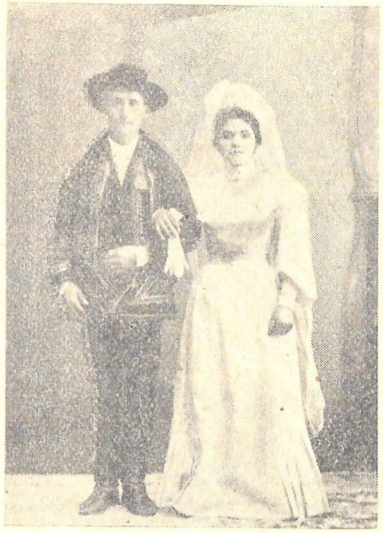

још из доњег веша од српског платна (скуте и кошуља). Горње одело састоји се из сукње и хаљинице или рекле од цица, пархета или делина. Главе везују марамом, млађе светле а старије загасите боје. Радним даном носе хајдучке опанке или патикаче са чарапама. Девојке носе недељом и празником плитке ципеле са свиленим чарапама а старије жене такође ципеле са обичним црним чарапама, на глави пак црну свилену мараму. Имућније девојке праве данас модерне хаљине али су још увек задржале стари обичај да обучене у гали не повезују главу марамом. Младе невесте носе се као и девојке с том разликом да су њихове главе завијене у ћули. Пре рата имућније снахе имале су златом или сребром везену ћулу, коју су добављале из Меленаца. Данас се

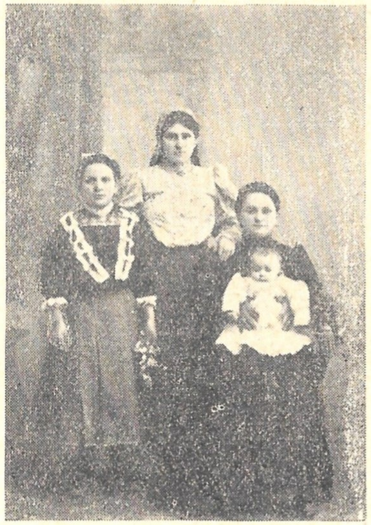

такве ћуле и везене кошуље налазе једино као сачувана реликвија неке породице.

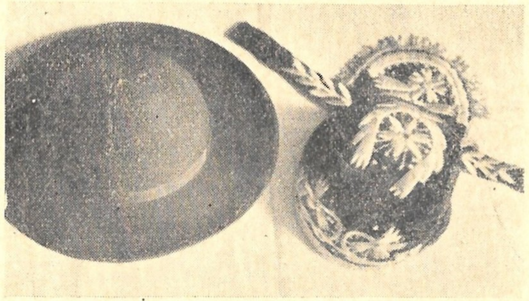

Мушки шешир „губераш“ — ћула

Женске носе зими велику дебелу вунену мараму (млађе белу, старије црну) или варошки женски капут. Имућније девојке и младе невесте и данас стављају око врата један или два низа дуката, но, у недостатку овог скупоценог накита, задовољавају се и ланчићем од сребра или каквом имитацијом граната. Приликом посете родбине у другом месту носи се на сопственом разбоју лепо откана шарена торба од вуненог предива. Такве торбе па и ћилими рађени су до 1900—1910 године у српским народним мотивима, но од тада па све до светског рата почеле су наше Српкиње, под утицајем германске пропаганде да израђују торбе и ћилиме са ружама и другим нама страним мотивима.

⁂

Саобраћај (путеви)

Саобраћајне прилике у овоме крају нису најповољније. Ни из далека не одговарају данашњим модерним потребама. Али, ако се узме у обзир да је то веома тежак терен и да изградња железница и модерних путева изискује велике материјалне жртве, онда се мора признати да постојеће саобраћајне прилике ипак донекле одговарају захтевима становништва. Сва места Клисуре везана су каменим путем, и то од Соколовца до Лесковице шљункастим а даље до Оравице каменим путем. Од Соколовца до Свињице и даље до Оршаве и Турн Северина, пак редовним техничким (каменим) путем. Ова два пута са тврдом подлогом обезбеђују нормалан колски саобраћај. Ако је можда која деоница покварена и услед тога за редован саобраћај онеспособљена, то је само прелазне природе, јер се и шљунак и камен налазе у

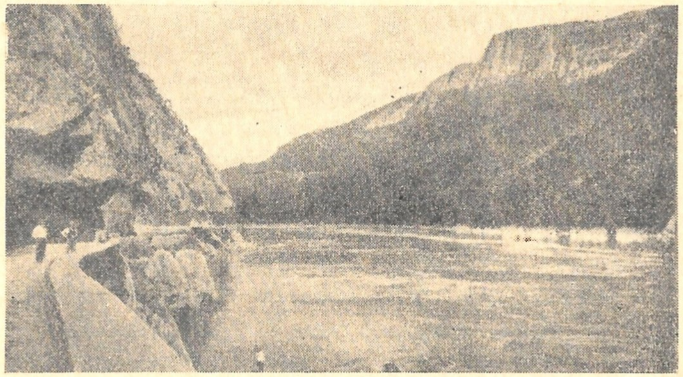

Сечењиев пут

непосредној близини путне трасе, само је потребно да се тај материјал пренесе и растури. Дужина пута Лесковица—Соколовац износи 12, Соколовац—Свињица 94 км., а Златица—Белобрешка 14 км. Поред ових колских путева стоји становништву на расположењу и водени пут на Дунаву. Путнички и теретни саобраћај између Базијаша и Турн Северина обавља Румунско паробродарско друштво двапут недељно. На тај начин дата је могућност пословном свету да може јефтино и без употребе сопствене запреге да путује до Оршаве, Турн Северина или Букурешта. Дунав је скроз плован, јер је у времену од 1834 до 1898 год. регулисан дуж целе Горње и Доње Клисуре. Сем Базијаша налазе се још три пристаништа, и то: у Белобрешци, Старој Молдави и Дренкови. У Дренкови се пењу лоци на бродове (лађе) и воде их кроз Ђердап све до Гвоздене капије. Они кормане и оним бродовима који плове кроз Ђердап узводно. Ни један брод не може да саобраћа кроз Ђердап а да њиме не управља испитани лоц. Седиште лоцова је у Оршави и Дренкови.

Пристаниште Базијаш отворено је за саобраћај 1836 године заједно са пристаништем у Старој Молдави, Дренкови и Оршави. Чим је доњи Дунав регулисан, аустриска и мађарска влада настојале су да пристаниште Базијаш оспособе за редован саобраћај, јер је стајање бродова у Паланци ишло са великим тешкоћама зато што је Дунав по два-три пута у години мењао свој ток, доносивши велике наслаге песка. Тако је Базијаш 1854 године постао важно пристаниште за целу околину Беле Цркве.

Исте године отворена је новосаграђена пруга Базијаш—Јасеново—Оравица. Она је прво служила само за транспорт угља из штајердорфског базена, а две године касније (1856) отворен је на њој и путнички саобраћај. Да би богата околина Вршца добила

излаз на Дунав а уједно и везу са Будимпештом, одлучила је мађарска влада да пругу Базијаш—Јасеново продужи до Темишвара. Радови око пруге завршени су 1858 год. Она је предата саобраћају исте године, и тако је Базијаш постао важно пристаниште и претоварна станица како за извознике угља из оравичког, анинског и штајердорфског базена, тако и за извознике цереалија из Вршца и Темишвара, а становништво Бан. Клисуре дошло је до железничке везе са метрополом Баната и престоницом. Дужина ове железничке пруге на територији Краљевине Румуније износи свега 7 км., но ова спона са северним крајем од велике је важности, нарочито ако се узме у обзир да је дозвољен транзитни промет преко југословенске територије и тако омогућен железнички саобраћај до Темишвара и даље.

Жеља г. Настасија Кимпоеруа да се изгради пруга Соколовац—Ракашдија у дужини од 40 км. и на тај начин веже Бан. Клисура са седиштем окружне и пореске власти у Оравици а Базијаш са мајданима угља и гвоздених руда у Анини, те тиме избегне прелаз преко југословенске територије, није за одметање, напротив, такав предлог заслужује пуно пажње, само је питање да ли је он у данашњим приликама остварљив. По моме мишљењу, то би била једна веома скупа и нерентабилна пруга, јер је терен тежак а градња и одржавање пруге не би били у размеру са огромним трошковима око изградње ове брдске пруге. Нерентабилне а усто и нестратегијске пруге граде се у доба просперитета а никако у доба опште кризе. Тонажа оне робе која подноси већу тарифу, обзиром на неразвијену привреду овога краја, је незнатна, а угаљ и гвоздена руда знамо да траже и подносе најјефтиније ставове железничке тарифе. Услед тога би ова пруга била стално нерентабилна. Ако би Базијаш или Соколовац имали 20 - 30 хиљада становника и развијену варошку привреду, онда би се евентуално могло говорити о рентабилности ове пруге.

По мом скромном мишљењу, железничка станица и пристаниште у Базијашу могли би се искористити у пуној мери, а то би било и у интересу становништва Румуније и у интересу становништва Југославије, ако би се један део станице и пристаништа прогласио југословенском царинском зоном (као у Солуну, Фијуми) а зато би југослов. влада могла да дозволи транзитан промет румунске робе из Оравице и Темишвара преко Јасенова за Базијаш. Разуме се да је за то потребна добра воља и споразум обеју влада.

⁂

Војнограничарски период

Фердинанд II прописао је 5 октобра 1630 уставни статут за Војну границу. Свако место бирало је себи кнеза, а сви кнежеви и по 2—3 заклетника (кмета) бирали су судије за Капитанат. Од 17 године били су младићи дужни да служе у војсци. У народу су постојале кућне задруге. У почетку је постојао генералат Вараждински и Карловачки, а 1696 год. постао је трећи генералат, Банија. 1701 и 1702 године постала су на Сави, Дунаву, Тиси и Моришу два нова генералата. Војници и њихове породице били су независни од жупаниских власти, слободно су уживали плод са своје земље, слободно исповедали своју веру и бесплатно набављали дрво из државних шума. 1755 године добила је Војна граница своју врховну средишну власт у Бечу.

Банатска Војна граница уређена је 1765 године, под коју је потпадала и Банатска Клисура. У овој граничарској (Банатској) јединици имали су Срби 6744 војника.

Период војне границе трајао је до 1872 године. До 1774 год. Бан. Клисура припадала је војно граничарском батаљону у Паланци, а после тога новооснованој Српско-банатској пограничној регименти, чије је седиште било, и у Белој Цркви. Једино село Свињица припадало је увек команди у Оршави, односно граничарској регименти у Караншебешу.

По налогу Цара Јосифа II, извршио је 1774 фелцајгсмајстор и погранични инспектор Живковић реорганизацију војнопограничних јединица и за цео српски део устројио Илирско-банатску пограничну регименту, којој су поново додељена и сва места Бан. Клисуре.

Цивилно-управну администрацију водила је граничарска војна команда на немачком језику.

Српско становништво, насељавано поновно од 1749 до 1774 год., добијало је од државе неколико јутара земље и шуме, под условом да шуму може да искрчи и претвори у плодно тле а да за то буде стални војник и врши војничку дужност на води и на копну. Та дугачка и непрекидна војна дужност мушких глава трајала је све до 1873 године, када је гранич. војна обавеза у овим крајевима укинута и заведена мађарска цивилна управа, додељујући Бан. Клисуру Крашовској, а 1880 године сједињеној Крашо-северинској жупанији.

Количина земље коју су овде насељаване породице добијале износила је по 24 јутра за ораницу и ливаду и по 6 јутара за пашу. Земља беше касније подељена у три класе; прва класа плаћала је 24, друга 20 а трећа 18 крајцара порезе по јутру. За винограде је убирано 2 фор. 40 кр. по јутру.

Граничари бејаху подељени у три категорије: у неборачку, борачку и неспособну. Борци су се сматрали војним обвезницима од 18 до 50 године као способни за ратне операције, а од 50 до 60 године као чувари месних позиција. Службовање је, дакле, трајало 43 године.

Главни задатак граничара састојао се из перманентног чувања границе. За ту сврху бејаху подигнути чардаци (карауле), у којима су се патролаши склањали од невремена. Између појединих чардака патролирали су граничари и, у случају потребе, давали знакове другим патролама о појави или упаду непријатеља. Знакови су се давали мотком или звиждаљком. Патроле су се мењале сваких 8 дана. На челу неколико патрола налазио се по један виши официр.

Вежбе су се обављале под врло тешким приликама. Оне су се одржавале недељом или празником. Један дан није био довољан ни за одлазак и повратак до седишта команде где су се вежбе вршиле, а камоли још и за саму вежбу, која је требало да траје такође пола или целог дана. Зато је 1812 године наређено да пешадија може своје вежбе да изводи само кроз 6 месеци у зимско доба, и то по четири дана сваког месеца. У пролеће, после посејаног усева, одржавале су једанпут у години компаније, а касно у јесен дивизије (1 див. — 2 компаније) своје вежбе. Неке године позивани су граничари на батаљонску, регементску или бригадску вежбу.

Живот становништа био је све до половине XIX века врло тежак и доста несигуран, а дисциплина строга.

Царским патентом од 19 новембра 1849 године призната је Српска Војводина, која је обухватала и Бан. Клисуру. Али, после преране смрти од Аустрије признатог војводе Стевана Шупљикца, прогласио се војводом сам бечки ћесар, чиме је аутономија Војводине стварно укинута. Тиме су сва раније дата права постала без практичне вредности, а октобарском Дипломом од 1860 године то је и санкционисано.

Једина добит коју су граничари тешком муком и уз велике жртве извојевали била је та да им је Аустрија признала право на плодоужитак клисурске шуме, која је касније постала својина пограничног становништва. Ова шумска имовина имала је легалну управу под именом »Имовна општина б. XIV срп. гранич. пука«. Последњи претседници те Имовне општине били су Коста Лукић, окружни бележник у Соколовцу (1908—1921), Ђура Мишковић, бележник у Бан. Карловцу, после начелник Среза великобечкеречког (1921—1931). Решењем министра Унутрашњих послова, Пов. III Бр. 1882 од 23 септембра 1923, разрешен је дужности извршни одбор Имовне општине и именован нов, и то: Љубомир Костић, начелник града Беле Цркве за претседника, Др. Негосим Живковић, адвокат, и Жива Јанкулов, директор банке у Белој Цркви за чланове овог одбора. Претседник Љ. Костић међувремено је преминуо. Данас су чланови извршног одбора: претседник Жива Јанкулов, директор банке, Др. Жива Милетић, адвокат, Светозар Јовановић, судија из Б. Цркве, Велизар Костић, ратар из Паланке, и Милан Станишић, ратар из Избишта.

Приликом разграничења са Румунијом, цео комплекс клисурске шуме постао је саставни део румунске империје. Стога је извршни одбор од пре 15 година нашао за потребно да код југословенске владе интервенише да се сопственицима шуме који се налазе у Југославији омогући да и они могу да се користе производима ове шуме.

Концем 1921. г. Ђура Мишковић, у својству претседника, Др. Паја Нешков и Вл. Палек, чланови извршног одбора Имовне општине поднели су Др. Момчилу Нинчићу, Воји Маринковићу и Светозару Станковићу, министрима, и виђенијим народним посланицима један меморандум, чију садржину доносим у изводу, пошто обухвата историјат саме Имовне општине:

»У бившој Аустро-Угарској држави постојала је пре 50 година такозвана Војна граница, којој су припадали српско-банатски, румунско-банатски и немачко-банатски пукови.

»1871 године укинута је Војна граница и бивши аустро-угарски цар и краљ Фрања Јосиф издао је 9 јуна 1872 год. приликом разрешења бивше Војне границе један рескрипт.

»Овај рескрипт, као и друга наређења која су из овог проистекли — инартикулиран је од стране угарског парламента у XXVII, XXVIII, XXIX и XXX законским чланцима из 1873 године.

»Горњим рескриптом наређено је да се све покретно и непокретно имање бивших граничарских пукова има расподелити међу општинама које су дотичном пуку припадале, и то према попису душа, који је имао да се обави 1 новембра 1872 год.

»Сво грађанство које је припадало овим пуковима имало је разна имања, како у готовом новцу и у зградама, тако и у ритским земљама и шумама. На овим земљиштима имало је грађанство разна материјална права. Српско-банатски пук имао је права на пашу у шумама и на дрва од прилике на 90.000 јутара земље. То право по зак. чл. XXX од год. 1873 откупљено је од Мађарске државе тако, да су од ових шума општине Српско-банатског пука добиле 37.891 катастарски ланац као неограничену и безусловну својину, који се комплекс имао у смислу поменутог рескрипта и закона поделити на поједине општине размерно према броју душа по попису од 1872 године. Уколико се овака подела неби могла спровести, онда ће се извршити по срезовима појединих жупанија. Дотле док се та подела не обави, има кумулативно да се руководи са аутономним правом, под именом »Имовна општина бившег 14-тог Српско-банатског граничарског пука«, и то путем изабраних општинских заступника, а под контролом комесара. Преко 50.000 јутара шуме одузела је Мађарска држава себи, која је сада припала румунском ерару.

»Када је Војна граница укинута, општине бившег Српско-банатског пука додељене су биле Торонталској, Тамишкој и Крашо-северинској жупанији.

»Попис душа према рескрипту обављен је био 1 новембра 1872 год. и према овом припадају Имовној општини:

»*Из Торонталске жупаније* општине: Маргитица, Добрица, Самош, Фердин, Иланца, Селеуш, Шандорфалва, Св. Михајло, Алибунар, Петрово Село и Долово са 30.036 душа.

»*Из Крашо-северинске жупаније*: Лесковица, Соколовац, Белобрешка, Најдаш, Златица, Сушка, Српска Пожежена, Радимна, Мачевић, Коронини, Стара Молдава, Света Хелена, Дивич, Доња Љубкова, Брзаска, Свињица, Вајценрид, Сикевица, Румунска Пожежена, Горња Љубкова и Шнелерсруе са 19.486 душа.

»*Из Тамишке жупаније*: Карлсдорф, Николинце, Уљма, Избиште, Загаице, Парта, Стража, Орешац, Јасеново, Дупљаја, Гребенац, Фабиан, Мраморак, Делиблато, Гај, Дубовац, Паланка, Врачевгај, Кајтасово, Луговет, Црвена Црква, Кусић, Крушчица и Калуђерово са 36 484 душа.

»Свака од горе поменутих општина бирала је по једног, а веће општине на сваке две хиљаде душа по једног члана на пет година, који су међу собом бирали претседника, потпретседника, тајника и 4 одборника. Ови су руководили целом имовином општине. Од времена до времена делили су вишак прихода између појединих општина према броју душа и стипендије ђацима.

»1912 године, пак, решено је да се подигне у Новом Сегедину један модеран конвикт за 150 ђака и да се тамо сместе у првом реду деца са територије бившег Српско-банатског граничарског пука.

»Ова зграда подигнута је и нужним намештајем снабдевена, а 1913 године отворена. За време окупације одузета је за војне потребе, а намештај дат Министарству социјалне политике.

»Када се сазнало, да ће Нови Сегедин припасти опет Угарској, онда је скупштина Имовне општине решила да се ова зграда у Новом Сегедину прода на вечито. Понуђена је граду Сегедину. Сегедин је понудио 1,500.000 круна.

»Међутим, ми смо из Новог Сегедина изашли, а варош Сегедин заузе нашу дивну зграду и смести тамо коложварски универзитет.

»Што се, пак, најглавнијег иметка тиче, то су шуме од 37.891 катастарск. јут. којима се тачно у смислу шумских закона и наређења руковало, осим овога, пак, и мајдан за црвен мермер и разно камење.

»Ове шуме — које леже у такозваној Клисури — у целини припале су Румунији, и ми од оног доба како су Румуни тај део заузели немамо апсолутно никакав уплив, надзор нити икакво знање о манипулацији тих шума, јер Румунија не дозвољава контролу нити нас о чему извештава.

»Потписани претседник Имовне општине и потпретседник др Паја Нешков били су у Лугошу код префекта Крашо-северинске жупаније, који признаје да имамо и ми с ове стране право на тим шумама, обећао је да ће потписаног претседника позвати на скупштину Имовне општине, но, ма да је 7 месеци прошло од тога доба, лугошки префект дато обећање није испунио, а ми стојимо овде као Имовна општина без икакве имовине.

»Господине Министре!

»Наше шуме процењене су званично пре 30 година на вредност од 8 милиона 300 хиљада круна. Ове шуме, пак, према данашњим околностима вреде најмање 500 милиона круна, дакле у питању стоји један огроман капитал, коме је задатак да културно и економски подиже овај крај државе.

Узимајући у обзир да су оне општине бившег Српско-банатског граничарског пука које су припале Краљевини Срба, Хрвата и Словенаца по попису душа из године 1872 имале 66.250 душа, а оне које су припале Румунији свега 19.486 душа, дакле, четврти део, јасно је да имовина наших општина, у вредности од скоро четири стотине милиона, стоји без икакве контроле, шта више изложена је рушењу и пропадању, јер, апстрахирајући штету коју проузрокује извоз дрва, грдна је штета која се чини самој шуми за даљи прираст услед нередовне сече.

»Ова Имовна општина чинила је кораке и пре у овој ствари, но увек се казало: »Полако, све ће да се уреди«. Но, ево већ две године како је Румунија заузела Клисуру, наша влада још увек ништа није учинила.

»Те шуме нису државна својина, да би их могла Румунија себи присвојити, то је својина појединих бивших граничара и њиховог потомства.

»Господине Министре!

»1. Најпонизније молимо да благоизволите дипломатским путем посредовати да се наша шума — пошто смо сада подељени у две државе — према броју душа подели, нама припадајући део да се нама уступи на руковање и као двовласницима да нам се дозволи да наше продукте — без икакве наплате царине овамо у Краљевину С. Х. С. пренети можемо; — до поделе, пак, да нам се да право контроле и право на донос новца од досада продатих продуката од када са шумом руководи ерар Краљевине Румуније.

»2. Даље да благоизволите дипломатским путем посредовати да се Ново-Сегединска зграда на руковање нама поврати или закупнина исплати.

»3. На име Имовне општине има у Темишварској првој штедионици (Erste Temesvarer Sparkassa) уложено 320.000 круна, на које је лугошки префект секвестар ставио, те молимо да се издејствује да се овај секвестар подигне и дозволи да новац можемо на исплату овамо упутити.

»4. Да благоизволите испословати да нам госп. Министар социјалне политике, који је цео намештај из Новог Сегедина узео, вредност овог намештаја што пре исплати.

»Решење ових ствари је врло важно и журно, јер Имовна општина има умировљених чиновника и послужитеља, који живе само од ове пензије, — а у нашој благајни нема пара.

»Из одборске седнице Имовне општине, одржане у Белој Цркви 28 новембра 1921«.

Као што се из предњег меморандума види, имовина Имовне општине б. XIV срп. гранич. пука претстављала је вредност од пола милијарде круна.

Обзиром на измењене политичко-географске прилике, а нарочито на пријатељске односе са Румунијом, Југословенска влада приступила је дефинитивном решењу овог питања на тај начин што је 11 марта 1930 године склопила (у Београду) са Румунијом конвенцију, по којој се обе владе обавезују да неће више подносити и да неће више подржавати, једна против друге, ни једну рекламацију која потиче од случаја експропријације вршене у Румунији или од какве реквизиције у румунском Банату. Према чл. 3 ове конвенције, Краљевина Румунија обвезала се да ће прећашњој XIV граничарској регименти дати законску цену експропријације у експропријационој ренти са њеним првим купоном, како би сувласници експрописаних добара (шуме) могли добити свој део. Ова конвенција ратификована је од стране Румуније и Југославије 8 септембра 1933 године. Тиме је ово питање са правне стране потпуно ликвидирано.

У последње две године решена је и финансиска страна овог предмета. Краљевска румунска влада исплатила је на име отштете за одузету (подржављену) шуму:

Заинтересованим општинама у Краљевини Југославији у готовом новцу 32,230.000; у боновима 5% експроприационе ренте 46,115.000 леја. Заинтересованим општинама у Бан. Клисури у готовом новцу 9,150.000; у боновима 5% експроприационе ренте

13,560.000 леја. Укупно исплаћено 101,055.000 леја. Тако је Румунска држава експроприсала 38.000 кат. јут. шуме, плаћајући 2659 леја по јутру.

Како ми је саопштено, српске општине у Румунији добиле су по 180.000—800.000 леја и по 200—600 кат. јут. шуме, према томе колико је која општина имала удела код Имовне општине, но с тим да се добивени новац може употребити једино за подизање какве јавне зграде, као што су црква, школа, општ. млин, електрична централа и томе слично.

За ђачки конвикт у Новом Сегедину добила је Имовна општина од Мађарске отштету у износу 35.000 pengő-a (350.000 дин.)

Тако се је наш српски народ у јужном Банату услед насталих промена у географском положају морао одрећи једне своје велике и тешком муком стечене имовине, а да је за то добио незнатну отштету.

⁂

Места Банатске Клисуре

(Српска)

Пре него што бих прешао на сређивање материјала о појединој општини, морам приметити да се код неких села наведени подаци, прикупљени из разних публикација, неће слагати у свему са подацима из архива Епархије банатске, које сам напред изнео по белешкама г. Георгија Малошевића. То долази отуда што подаци Епархиског архива говоре о старим црквама, грађеним од плетера, дасака и шиндре, а подаци које ћу изнети о годинама градње појединих храмова зиданих од тврдог материјала, новијег су порекла. Подаци архива Епархије банатске потврђују нам то да су у местима Клисуре постојале уређене срп. правосл. парохије и цркве још пре 1760-тих година.

⁂

Белобрешка

(1910—1919 Fejérdomb — Belobresca од 1920)

Самостална полит. општина, лежи на левој обали Дунава. Припада Крашовској жупанији, Новомолдавском срезу и среском суду. Пошта у месту. Железн. станица у Базијашу (13 км.). Општ. администрацију води Окружно бележништво у Срп. Пожежени.

Б. је припадала 1717 год. пограничном војном дистрикту у Паланци и имала тада 22 куће. На карти генерала Мерциа из 1723 год. помиње се под именом Biller, између Дивича и Радимне. Vályi и Korabinszky не познају ово село у то доба. Само толико знамо о њему, веле, да је било у војно граничарској зони и да је припадало компанији у Пожежени. Исто тако не познају ни поседнике овог места. Око 2 км. удаљено од села налазе се, на потоку који тече кроз село, наслаге земљане боје, коју народ употребљава при кречењу кућа. У непосредној близини постоји и један каменолом. Има 2717-и по кат. јут. земље. 1905 г. плаћено је 13.585 К. držж. порезе. Према попису од 1890, било је 960 становника, Срба. 1905 г. 162 дома са 1029 душа. Год 1924 забележено је 953 становника Срба, а 1935 године свега 248 домова са 902 становника.

Црква је подигнута 1797 године, коју посећују и становници из суседних малих села: Дивича и Сушке. Она је посвећена св. Вознесенију Господњем, на који се дан и слава одржава.

Свештеници: Јереј Александар Тошковић, рођ. 1828 у Врачевгају, 1857—1890, служио је, дакле, у овом месту 33 године; јереј Илија Јоргованoвић, рођ. 1876

у Семлаку, 1922—1929; јереј Владимир Ненадов, 1929—1931; адм. парох Драгутин Кугел, 1931—1937.

Парохија је имала до 1924 год. у Б. 27 а у Сушки 32 кат. јутра сесије за издржавање пароха. Данас има само Белобрешка 11·5 кат. јут.

Претс. црквене општине: Андреја Деспотовић, Жива Панић, Милорад Пинтер, а од 1920 Славко Стојковић.

Школа је била од 1879 до 1919 комунална, од тада до 1934 рум. државна а затим срп. вероисповедна. 1900 год. била је учитељица Јелена Дивид, родом из Белобрешке. Једно здање шк. зграде подигнуто је 1848 год. Школске деце беше, 1905, уписаних 134, док је школу похађало 110; 1930/31 шк. год. 79.

Главно занимање је ратарство, а најважнија грана виноградарство. Има око 400 јут. винограда, углавном директни хибриди (отела), а само око 50 јут. домаћа лоза. Поред земљорадње становништво се бави и сточарством. Купује јунад од 1—2 год., исхрањује и продаје као одраслу и угојену марву. Свиње се гаје понајвише за сопствену потребу. Више је развијено овчарство.

Претседници полит. општине: Андреја Деспотовић, Коста Поповић, Тома Крстић, шумар, Георг Вајнхепл, за време рата, Жива Милојевић, Младен Панић, Душан Богосављевић, Младен Панић мл.

Одгајивачи рогате марве: Жива Крстић-Велимиров, Рада и Илија Деспотовић-Бачагајин, Панта и Илија Крстић, Душан Радованковић, Жива Несторовић-Шопотин, Рада и Божа Миленковић-Кнежев.

Одгајивачи оваца: Панта Крстић-Баја 70—80, Стева Русимовић-Момиров 40—50, Блага Панић 40—50, Рада Деспотовић-Бруморов 30—40, Андреја Деспотовић-Бачагајин 30—40, Жива Гвозденовић 30—35 и око 30 њих са по 10—20 глава.

Виђеније ратарске породице: сем породица горе назначених, још и фамилије пок. Марка Крстића, Живе Стојковића, Пере Деспотовића, Радојка Миленковића, Живе Несторовића, Баје Крстића-Велемировог и Живе Русимовића.

Трговци у последњих 40—50 година: Жива Стојковић и син му Славко, бакалница и крчма 1870—1926; Маца и Јоца Пауновић, бакалница и крчма 1887—1919; данас: Георг Вајнхепл и синови мешов. тргов. од 1885, Ђока Јовановић шпецерајска радња од 1920.

Занатлије: Младен Милановић и Душан Милосављевић-Нанин, ковачи, Лука Војин, Ђоле Унић-Црквењаков и Мирко Галкан, колари, Божидар Пауновић, месар, Уд. Лепосава Пауновић, кожухар, Славко Стојковић и Младен Илић, кројачи, Тома Крцин, столар, Сретко Војловић и Ника Унић, обућари, и Сима Радованковић, берберин.

Дивич

(1910—1919 Divecs — Divici од 1920)

Лежи на левој обали Дунава. Самостална је полит. општина, али припада Окр. бележништву у Срп. Пожежени. Срез и срески суд у Нов. Молдави а пошта у Белобрешци. Железн. станица у Базијашу (9 км.)

За време заповедништва граничарске трупе ђенерала Мерција, око 1723, помиње се под именом Debitz. Bél Mátyás у својој расправи назива Debitza, а на карти из 1761 назначен је као Tibity. Schedius га назива Divics. Близу Дивича налазило се у педесетим годинама пр. века седиште кордонске страже под именом Нови Дивич. До 1884 потпадао је Д. под срез радимски. Ово место насељено је Србима, вероватно приликом организације Срп. Банатске гранич. регименте, око 1747 год.

Има 4835 кат. јут. земље. Год. 1905 плаћало је 2.288 К. држ. порезе.

1905 било је 105 домова са 741 душом, 1935 (по Лотреану) 133 дома са 642 становника.

Има школу са једним наставником. 1930/31 год. било је 109 ученика.

Цркве није било, али се од 1936 године подиже нова, и то на веома импозантном месту. Њезин византиски стил краси целу околину. За подизање ове цркве има заслуге целокупно становништво, али се мора признати да највећа заслуга припада проти Александру Атанацковићу и његовим помагачима: Иви Живановићу, Милутину Миленковићу, Милораду Миленковићу, Милану Панићу, Живи Радосављевићу и Мити Панићу.

1936 основана је цркв. општина. Први претседник њезин био је Ива Живановић, а сада је Милутин Миленковић.

До 1936 Д. је заједно са Белобрешком издржавао цркву у Белобрешци и зато је имао стално потпретседника у одбору, и то: Павла Миленковића, Рафајла Радисављевића, Стевана Стевановића и Миту Панића.

Претседници полит. општине: Рафајло Радисављевић-Хорватов, Живко Матејашевић, Лука Јанковић, Васа Матејашевић, Сава Јосимовић, Сава Живановић, Милош Матејашевић, Милан Алексић, Стева Јанковић, Пера Станојевић, Милорад Миленковић (воденичар), Едвард Живановић и Милутин Миленковић.

Становништво се бави земљорадњом и сточарством. У сеоској реци налази се рудник олова, али ван погона. На потоку Брестоник постоји и данас отвор једног окна. Мисли се да ово окно садржи бакар или гвожђе, но и оно мирује већ 25 година.

Пчеларством се бави Мита Марковић, са око

50—60 кошница. Доскора се бавио овом врстом занимања и Стеван Костић.

Одгајивачи рог. марве и оваца: Душан Станковић 150—160 гл. оваца, 12—16 гл. рог. марве и 20—25 ком. свиња. Јова Миленковић 100—120 гл. оваца и 8—10 гл. рог. марве. Мила Панић има око 100 ком. оваца и 8—10 ком. рог. марве, Милутин Крецуљ 40—50 гл. оваца. Око 50 породица имају по 10—30 гл. оваца и 3—5 гл. рог. марве.

Од трговаца знамо само Јоцу Марковића, бакалничара од 1897 до 1936, Милорада Миленковића, бакалничара и воденичара од 1905 до 1930, и сада Станислава Миленковића, бакалничара од 1933.

Занатлије: Мита Будимир, ковач од 1890, Јоца Јанковић, столар од 1903, и Мита Панић, колар од 1903. Радили су Тома Марковић, ковач од 1899 до 1925, и Ника Станојевић, колар од 1908 до 1935.

Дивичани изговарају »ч« са »ћ«, на пр.: »Ја сам из Дивића«. По томе их познаје цела околина Беле Цркве.

Доња Љубкова

(1910—1919 Alsólupkó — Liubcova од 1920)

Налази се на левој обали Дунава, самостална је полит. општина, припада Новомолдавском срезу Крашовске жупаније. Пошта и жандармериска станица у Брзаски. Најближа жел. станица Базијаш 52 км. Лежи у једној романтичној и прекрасној долини. Пре се састојала из два дела: Доње и Горње Љубкове. Вели се да су Турци, терајући робове на левој страни Дунава, опустошили Љубкову и Молдаву. Према записима из 1690—1700 налази се под именом **Lyubkova**. За време турског рата 1789 год. било је у ове две општине три гранич. компаније под командом **Branoviczkog**.

У лето 1897, када су од стране историчара Леонарда **Bőhm**-а вршена археолошка истраживања, нађени су недалеко од села, између потока Стенке и ушћа речице Горња, остаци римске тврђаве. Прича се да је та тврђава имала важан стратегиски значај, јер се са места где је тај војнички објекат био подигнут могао слободним оком видети ток Дунава све до Дренкове. Утврђено је да је тврђава имала облик правилног четворокута, чија је једна страна имала 60 м дужине. Одбранбени зид тврђаве на неким местима и данас се види у висини до 1 метра.

Има 10.936 кат. јут. земље. Од тога изгледа да су само 2296 кат. јут. ораница а остало пашњак и шибље. 1905 г. плаћено је 7187 К. држ. порезе. Према попису од 1905 г. било је 306 кућа са 1561 становником. Од тога 1454 Срба и 107 Румуна. По шематизму Срп. правосл. цркве било је 1924 год. 1391 срп. душа. Према подацима г. Лотреану-а, број становника у 1935 г. износио је 1748 са 278 кућа.

Црква је саграђена 1798 а поправљена 1821. Посвећена је св. Вазнесењу Господњем, на који се дан и слава одржава. Темпло је сликао Ђорђе Путник, сликар из Беле Цркве 1904 год.

Свештеничку дужност вршили су јеромонах Емилијан Ћирић, рођ. 1873 у Павлишу, јеромон. Мирон Болгарић, јеромон. Виктор Поповић и јереј Станислав Секулић 1932—1937.

Парох. сесија износила је до 1919 г. 40 а данас 29 јут. Цркв. општ. има 11 јут. земље. Школа је од 1874 до 1919 била комунална, од тада до 1934 рум. државна а данас вероисповедна. Поред учитеља Мите Нешића, постављена је 1909 и учитељица Зорка Имброновићева. Наставу одржавају и данас 2 (нова) наставника. 1905 било је 84 а 1930/31 шк. год. 164 школске деце.

Претседници цркв. општине: Велимир Стефановић, Милутин Јеремић, Коста Несторовић, Сава Лазаревић, Сава Мареш, Милутин Белодедић и Коста Петровић. Перовођа (сада) Миша Јеремић, цркв. појац Јован Најдан.

Претседници полит. општине: Сава Младеновић, Велимир Стефановић, Петар Велимировић, Жива Ћурчија и Думитар Карпијан.

Занимање становништва је као и у осталим општинама Клисуре, земљорадња и сточарство, поглавито овчарство.

Одгајивачи оваца: Јосиф Филиповић 80—100, Жива Петровић 40—50, Ника Несторовић 34—40, и око 50 породица са испод 30 глава оваца.

Говедарство није толико развијено да би било важно да се помене. Пчеларством се баве Ника Несторовић са 8—10 и Илија Курић 5—6 кошница.

Као угледније ратарске породице, сем горе поменутих, помињу се и Сава Несторовић, Мита Борна, Сава Корнић, Сава Филиповић, дипл. шумар, и Јоца Матић, лугар.

У Брзаски, поред Љубкове, израђују се железнички прагови од храстовине.

Недалеко од Љубкове налазе се, наводно, већи слојеви угља, само се то не експлоатише. Или је рад нерентабилан или угаљ још није сазрео за употребу, јер се налази у природном процесу.

Од индустрије постоји само циглана и црепана Александра Кратохвила.

Трговина: Александар Кратохвил, Јосиф Белодедић, Јован Валтер и Жива Плестић, трговине мешов. робом.

Занатлије: Н. Несторовић, ковач, Јован Најдан и Филон Арманка, обућари, Јосиф Кукора, ременар, Милан Јанкуловић, столар, Василије Несторовић, бачвар, Петар Пауновић, ћурчија-кожухар, Адам Вола, кројач, Игњат Фоф, Сава и Лука Лазаревић, Александар Мунћан, Василије Негреа, Петар Радуца, Алекса Стиковић и Жива Трајловић, месари ситне стоке.

Златица

(1910—1919 Néraaranyos — Zlatita од 1920)

Налази се на левој обали Нере, на уздигнутом брежуљку, припада Новомолдавском срезу Крашовске жупаније. Самостална је полит. општина, админ. послови воде се у Окр. бележништву у Соколовцу. Пошта и железн. станица у Базијашу (око 14 км.) Marsigli помиње З. у 1717 год. под истим именом са 32 куће, тада је потпадала под војнограничарски дистрикт у Паланци. Vályi је помиње под именом Szlatisza. По F. Millekeru додељена је З. 1739 год. војнограничној команди у Белој Цркви. 1885 год. имала је 3161 а 1905 године 3398 кат. јут. земље, од тога поседују Срби 1600 кат. јут. По подацима Ј. Лотреануа, било је 1935 год. 5576 кат. јут. Изгледа да се диференција од 2178 кат. јут. односи на накнадно одобрену узурпацију.

Према попису из 1717 год., З. је имала 180 становника, 1890 год. 1158, углавном Срба, а само нешто Румуна. 1905 год. забележио је Мата Косовац 248 домова са 1268 становника. Од тога су 140 срп. домови са 889 становника. Шематизам срп. прав. цркве из 1924 год. помиње 1270 становника, а г. Лотреану, по подацима из 1935 год., 515 домова са 1020 становника, већином Срба. Парохиско звање основано је 1850 год., а црква подигнута 1870. Посвећена је вел. муч. Георгију. Свештеник је био од 1873 Стеван Љуба а затим протојереј Константин Лазић, јеромонах Никанор Савић, јеромонах Мирон Болгарић 1934, 1936, јереј Душан Станков од 936—937, поново јер. мон. Мирон Болгарић 937. Парох има 32 кат. ј. сесије, а црква 6 кат. јут. земље.

Школа је основана 1886 и била вероисповедна до 1919, затим рум. државна, а од 1934 поново срп. вероисповедна. 1906 год. била је учитељица Олга Гедременц, рођена 1884 у Дети. Тада је у школи било уписано 74, а школу похађало само 57 ученика, 1930/31 шк. год. 40 ученика. Школа има 2 учит. снаге.

Претс. црkв. општине: Жива Манцул, Славко Адам и, последњи, Милан Секулић.

Претседници полит. општине: Прока Адам, Вл. Секулић, Милан Томашевић, Илија Петровић и Жива Белу.

Становништво се углавном занима земљорадњом (производња житарица), виноградарством и сточарством.

Сопственици винограда: Славко Адам 14 јут., Милан Томашевић 3 јутра, породица Марине Кугел 7 јут., Лука Шарунац 2 јут. и око 40 породица са парцелама од по $^1/_2$ - 1 јутра.

Одгајивачи оваца и коза: Породице Жигун и Петковић имају по 30—40 глава оваца, Илија Преда 30—40, Сава Фратоја 15—20 и око 60 породица испод 10—15 гл. коза.

Угледније ратарске породице: Адам Славко-Тршар, Вулпоњ Милош, Секулић-Роксин Богдан, Адам Прока, Шарунац Лука и Милош, Чизмаш Сава, Петровић Илија и Томашевић Милан, лугар у пензији.

Трговци: Јурашковић Јула, бакалница и бирт, радила 40 год., Предин Тома, бакалница 30 година. Данас раде: Хавлик Фрања, почео пре 25 год.; Панић Зорка, бакалница од 1910, и Марковић Љубинко, бакалн. од 1932 год. Адам Славко, дрвара, бирт и врш. машина.

Занатлије: Милош Бећерег, од 1919, ковач; Богдан Влајић, Благоје Бећерег и Лука Табан, месари; Кркуш Лаза и Мартин Рајбан, колари; Јулиус Мађар, кројач; Жива Теодор, зидар; Мирослав Преда, Венцел Посић, Р. Радосављевић, месари; Фрања Вунч, ковач; Јосиф Леополд и Прајсак, млинари. На месту Шевац на Нери налази се млин на турбини, који је једини дуж Нере на територији Румуније, за производњу сортираног брашна.

Сматрам за дужност да и на овом месту освежим наше успомене на пок. *Раду Адама*, сопственика млина и винограда, једног од најугледнијих становника и доброг родољуба Златице, који је 1915 год., за време рата, од аустро-угарских војних власти осуђен на смрт и стрељан, јер му се приписивало да је наводно из свог млина давао неке сигнале српској војсци преко Дунава.

Златици припада и насеље Прњавор са око 300 становника, у чијој се близини, између Златице и Луговета, налази

Манастир Златица.

По народном предању и казивању манастирске браће, задужбина је првог српског архиепископа, светитеља и просветитеља Саве Немањића. Подигнут је 1225 године. Турци су га спалили 1716 год., по други пут, архиву поништили а калуђере побили или их собом одвели. Митрополит српски Јован Ђорђевић обновио је овај манастир 1761 год., такорећи из основа, из милодара околних Срба и сопствених сретстава.

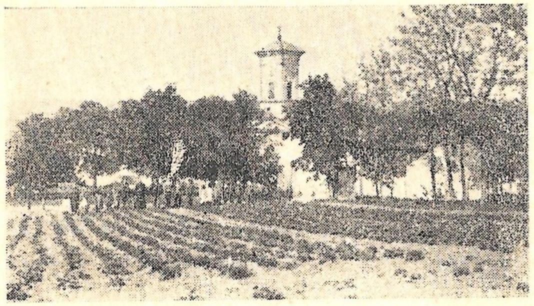

Први старешина овог манастира био је јеромонах Јоаникије. Није познато ко су били настојатељи манастира у старије време. 1919 г. био је настојатељ игуман Вићентије Вукосављевић, а од 1 окт. 1923 привр. управитељ јером. Константин Јовановић, рођен 8 нов. 1857 год. у Соколовцу. Он је у овом манастиру и замонашен 1888 год.

Данас је стање манастира јадно, вели прота Сл. Костић, пошто је услед слагања терена цео манастир у опасности да се сруши. Манастир је имао 72 јутра земље, али је за сврхе аграрне реформе одузето 23 јутра (1934), тако да је данас у поседу само 49 јут.

У близини Златице лежи и

Манастир Кусић.

Потпуно обновљен и од епископа темишварског Георгија Летића 1930 год. освећен. Оснивање манастира Кусића предање везује за име деспота Јована. Тачно време подизања манастира није познато. Као поуздано се може узети да је овај манастир постојао концем XVI и почетком XVII века, али тек у XVIII веку налазимо — наводи прота Сл. Костић — неколико података. Пошто ни овај манастир није био поштеђен од пљачке и рушевина Турака, страдао је као и други наши манастири и постао жртва пљачке и пожара.

Наш народ, живећи у традицијама својих предака, настојао је да се задужбина старих деспота српских доведе у ред и оправи. Тако је 1725 из основа оправио овај манастир оберкнез кусићки Вукмир Николајевић. Он је 1770 год. поред манастира и сахрањен.

1734 год. подигле су власти поред манастира велику радионицу свиле, а 1740 год. послале неколико грла стоке за плиплод, да би се народу помогло. Бивало је случајева да су власти морале овде да држе оружану стражу ради одржавања мира (1752 г.) Околина манастира утицала је на живот и рад у самом манастиру.

У другој половини XVIII века обраћа пажњу највиша држ. власт на рад срп. калуђера, те су царичиним рескриптом од 16 јан. 1777 неки манастири укинути, а Кусићки придодат манастиру Златици.

Манастир Кусић нестаје 1788 год., јер су га Турци запалили. Тако је у XIX веку било само 4 зида без крова.

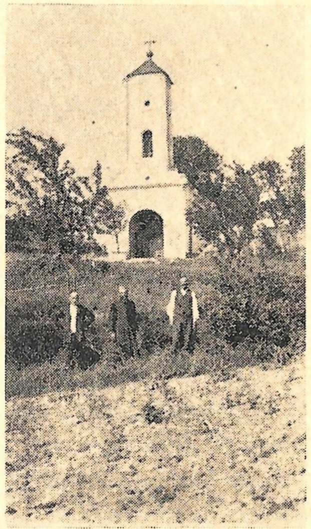

Даром епископа Георгија Летића, трудом и трошком старешине манастирског, јером. Никанора Савића и Срба из околине, манастир Кусић изнова је подигнут и освећен 1930 године. Иконе је радио Никола Станковић, сликар из Беле Цркве.

Манастир је добио 1924 од аграрне реформе 23 кат. јут. земље, управо онолико колико је одузето од манастира Златице.

Лесковица

(1910—1919 Néramogyoros — Lescovita од 1920)

Налази се на левој обали Нере, у Ракашдиском срезу Крашовске жупаније. Срески суд у Саски а пошта у Најдашу. Железн. станица Базијаш 19 км. или Ракашдија преко 20 км. Самостална је полит. општина, али админист. послове води Окр. бележништво у Најдашу. Мисли се да је ово место подигнуто око 1700 год. Срби су се овамо доселили у већем броју вероватно око 1747 године, приликом постављања Срп. бан. граничарског батаљона. Према попису из 1717, када је Л. припадала пограничном дистрикту у Паланци, било је свега 36 кућа. У то доба помиње се као Sesskovicza. На једној карти из 1761 год. уцртана је као Leskoviz, а Korabinsky пише Leschwicz. Л. је свакако била насељена првобитно Србима. Милекерова дела дају нам могућност да верујемо да су Л. основали Срби, а Румуни се касније насељавали. То нам потврђује и само име села.

Општина је имала 1905 год., према шематизму срп. прав. цркве, 3280 кат. јут. и плаћала 8424 К. држ. порезе. Према подацима г. Лотреану-а, било је 1935 г. 2500 кат. јут. Ова разлика долази отуда што 580 јут. земље лежи преко Нере на територији Југославије.

Према попису од 1891 год., било је 1243, 1905 год. 235 домова са 1195 душа срп. прав. вере. Шематизам срп. прав. цркве од 1924 год. показује 961 становника Срба. Лотреану наводи у 1935 г. 1114 душа. Од тога су 24 Румуни.

Црква (српска прав.) сазидана је (према Шематизму М. Косовца) 1717 г. (од дасака). Темпло је сликао сликар Поповић из Оравице 1850 год. Свештеници: Симеон Беран до 1824, Никола Поповић 1824—1833, Никола Стојчевић 1833—1865, Лука Болгаровић 1867—1868, Јован Вишковић 1867—1868, Димитрије Богдановић 1868—1869, Зарија Станковић 1869—1884, Сима Стојадиновић 1884—1886, Василије Теодоровић 1886—1887, Милутин Стојановић 1887—1889, Тодосије Костић 1889—1892, Александар Ђорђевић, родом из Вршца, 1892—1918, јеромонаси Пантелејмон Јоцић и Мирон Болгарић 1918—1932, јереј Мата Новаковић, родом из Соколовца, од 1932—1937, јеромонах Георгије Драгић од 1937 до данас.

Парох. сесија износила је до 1924 год. 35, а сада 29 кат. јут. ораће земље. Црква има 9 јут.

Школа је од 1884 до 1919 комунална, од тада до 1936 рум. државна, а после тога према конвенцији требало би да буде вероисповедна. Има једну школску зграду. 1909 било је 132 а 1930/31 шк. год. 172 ђака. Има 2 учит. снаге. 1910 био је учитељ Лаврентије Михајловић.

На Чуки постоји стари каменолом.

Занимање становништва своди се једино на земљорадњу и сточарство. Винограда имају њих око 30 по пола јутра.

Одгајивачи рогате марве: Никола Угарковић, Јоца и Сима Вишатовић и Стеван Пему.

Одгајивачи оваца и коза: Никола Угарковић 60—80, Сима и Ива Вишатовић 80—90, Жива Стока 50—60, Јоца Угарковић 50—60, Милан Стока 40—50 и њих око 40 по 20—30 глава.

Као највиђенији и најспремнији ратар важи Никола Угарковић. Он је, скоро без ичега, својом муком стекао лепо имање. Своју унучад школује у нашим средњим школама са жељом да постигну више него он. Веома је дарежљив према својој нацији и сиротињи. Много се заузима око обезбеђења материјалних сретстава тамошње цркве. Поред њега треба поменути и Миту Нестора, једног од најхуманијих грађана Лесковице. Као бесплатан цркв. појац служио је пуних 50 година. Старао се о цркви морално и материјално. Цркви је поклонио (1936) два звона, барјаке и друге цркв. потрепштине. За његове заслуге посвећен је од епископа Георгија Летића за »чтеца«.

Трговачка радња постоји једна, Јована Вишатовића-Мркоње.

Занатлиске радње: Општинска воденица, Милан и Лека Стока, воденичари, Атанасије Марин, месар, Н. Новаковић, ковач, Тома Кладован, столар, Петар Стојчевић, кројач, Иван Јовановић-Ивануца, обућар.

⁂

Бан. Клисура дала је адвокате, лекаре, свештенике, професоре, чиновнике управне службе, инжењере и економисте, а Лесковица круну свега овога, *Намесника Краљевине Југославије г. Др. Раденка Станковића.*

Луговет

(1910—1919 Néramező — Câmpia од 1920)

Лежи на левој обали Нере, уздигнут на једном високом брежуљку. Припада Новомолдавском срезу Крашовске жупаније. Пошта и железн. станица у Базијашу (11 км.) Општина је самостална полит. јединица, адм. послови воде се у Окр. бележништву у Соколовцу. Један део села, око 50 кућа, налази се у дољи између Нере и оног брежуљка на коме лежи главни део општине. У тој дољи населили су се т. зв. »Бањаши«, нека врста Цигана, који су специјалисти за израду цигље и корита, иначе сиромашан, али врло вредан и поуздан радени свет.

Л. је — по F. Millekeru — насељен Србима 1746/7 год. на рушевинама дотадањег немачког насеља Langenfeld, које су Турци 1738 г. сасвим разорили.

Према подацима Мате Косовца, Л. је имао 1909 год. 3277 кат. јут. земље; од тога је било у поседу Срба 2458 кат. ј. а остали део у поседу Румуна. Срби су плаћали тада 3258 К. држ. порезе. По Ј. Лотреану, било је 1935 год. 5500 кат. јут. Разлика од 2223 јутра долази отуда што је становништву признато право својине и на ону земљу коју је у току 40—50 година узурпирало.

1717 г. био је 171, 1891 год. 1251 становник срп. и рум. народности. 1905 г. беху 284 дома са 1416 душа, од тога 1009 Срба. 1924 имао је Л. 1451 а 1935 год. 1251 становника, од тога 800 Срба. Опадање становника долази отуда што се око 200 душа иселило у Југославију.

Срп. правосл. црква сазидана је 1847. Посвећена је св. Пророку Јеремији, на који се дан и слава одржава. Парох. сесија износи 33 кат. јут. Црквена општ. располаже са 56 кат. јут. земље, која се налази на територији Југославије и тамо издаје под закуп, да би се покрили расходи цркве.

Свештенство: Зарија Станковић, јереј, 1884—1890, јеремон. Сава Влаховић 1892—1907, јереј Мита Стојановић 1907—1908, Сава Влаховић 1908—1912, јереј Павле Ханисављевић 1912—1937 и Драгутин Кугел 1937 до данас.

Парох. звање основано је 1775.

Школа је била до 1919 комунална, од 1919 до 1934 рум. државна а од тада вероисповедна. У 1930/31 шк. год. било је 95 ђака. Учитељ је био од 1910 до 1918 Глигорије Белодедић, родом из Соколовца, и још једна уч. снага.

Полит. општина има 800 јут. пашњака у близини шуме. Атар сече поток Угљара, који извире у планини Велика Река. Ту се налази и један каменолом.

Становништво се бави земљорадњом, виноградарством и, у мањој мери, сточарством.

Одгајивачи оваца: Тоса Ђуровић око 120—150, Мата Русовац 70—80, Владимир Ружић 40—50 и њих 7—8 са по 10—20 глава.

Пчеларством се баве: Јосиф Хофман око 100 и Јеремија Виду са око 30 кошница.

Поседници винограда: Манојло Стаматовић 6, Живко Русовац, Станко Никшић и Владимир Ружић са по 3 јутра и око њих 50 породица са по $^1/_2$—1 јутро.

Угледније ратарске породице: Јован, Милош, Велијамин, Жива и Милан Јовановић-Мијачевски; Мита и Манојло Вуксановић-Мојсилов; Пера Симовић; Љубомир, Душан, Милан и Велимир Радосављевић-Сибинов; Мирко, Јеремија, Милан, Душан и Милош Симовић-Видини; Милош, Пера и Обрад Томашевић-Дивљански; Ђока Лазаровић, Влада Ружић, Манојло Стаматовић, Живко Русовац, Миливој Бушатовић, Милутин и Младен Урошевић-Ђурини.

Трговачке и занатске радње. Пре: Милош и Милан Русовац, крчма 1895—1914, Младен Томашевић, дућан и бирт 1900—1930, Лаза Трбанос 1881—1931, Светозар Трбанос 1885—1925 и Барбу Паун 1888—1936, ковачи; Димитрије Даш ст., колар 1875—1917. Данас: Исидор Велимировић, дућан од 1928, Миша Митровић, дућан, бирт и месарница од 1918, Баба Зора Бугарин, дућан од 1900, Петар, Богдан и Обрад Томашевић, месари ситне стоке од 1919, Мирко Радојевић-Ваљарски, столар од 1909, Димитрије Даш мл. од 1917, Глиша Миличевић од 1890 и Јосиф Хофман од 1918, колари; Млађа Јовановић од 1917, Ника Перјан од 1907, Милош Стојановић од 1934 и Панта Миличевић, ковачи.

Мачевић

(1910—1919 Mátyásmező — Macesti од 1920)

Лежи на левој обали Дунава и потпада под Новомолдавски срез Крашовске жупаније. Самостална је полит. општина, али припада Окружном бележништву у Ст. Молдави, где се налази и пошта и пристаниште. Познат је од 1723 под именом Mathiovicz. На карти од 1761 помиње се као Matiovaz. Земљоп. карта Schedius-а бележи Macsevacz. Припадао је срп. бан. гранич. чети у Срп. Пожежени.

1905 год. имао је 3200 кат. јут. земље. Према монографији рум. Баната од Ј. Лотреану-а, М. је имао 1935 год. 1130 кат. јут. Разлика од 2070 јут. настаје из штампарске грешке једног или другог дела, или је то земља за сенокос и пашу. 1905 плаћало је становништво 1229 К. држ. порезе. Ова цифра потврђује тачност података Ј. Лотреану-а. Становници се баве искључиво земљорадњом, сточарством и нешто рабаџиским пословима на Молдавском пристаништу. Општ. управа имала је до 1919 г. 43 и по јут. земље.

Становништво. 1905 г. забележено је у шематизму Карловачке срп. прав. митрополије 130 домова са 778 душа, од тога 740 Срба. Исти шематизам од 1924 бележи 715 Срба, а Јоан Лотреану 1935 год. 160 домова са 761 становника, скоро само Срба.

Парохиско звање основано је 1792 а срп. прав. црква подигнута 1856 године. Храм је посвећен св. Вазнесењу Господњем. Парох. сесија износи 32 кат. јут. Црква има 11·70 јут. Свештенство: Антоније Марковић 1792—1829, Василије Јоакимовић 1829—1845, Евгеније Стефановић 1845—1856, Константин Вујић 1856—1858, Александар Тошковић 1858—1873, Александар Котец 1873—1876 и јеромонах Теофан Миленковић 1876—1910.

Школа је била од 1874 до 1919 комунална. Издржавала се из фонда Имовне општине XIV срп. гранич. пука. Од 1919 до 1934 рум. државна а сада срп. вероисповедна. Деце за школу било је 1905 г. 85, а 1930/31 год. 81. 1905 вршили су учитељску дужност Ђорђе Грбић и Мара Поповић (1903—1906). Школа има 2 одељења.

Југоисточно од села тече поток Река, који никад није без воде. Његова вода служи становништву за пиће, а потиче из одличног извора.

Највише је развијена земљорадња, а одмах затим говедарство и овчарство. Мачевић је познат као најбољи одгајивач рогате марве у Клисури. Одгојену и товљену (угојену) стоку продаје на тржиштима Нове Молдаве, Бокшана и Оравице.

Угледније ратарске породице: Михајло и Младен Димитријевић-Дамјанов, први је уједно и претседник општине, Ника Рајин, Добривој Павловић, Илија Јовановић, Аксентије Марковић, бивши претседник цркв. општине, Цветко Марковић, садањи претседник цркв. општине, Жива Марковић и Александар Живковић, б. претседник општине.

У месту постоје 1 тргов. и 5 занатл. радња, и то: Светозар Стојановић, тргов. бакалском робом, постоји већ 30 година, Александар Марковић, столар, Младен Стојановић, колар, Славко Гонца, ковач, Васа Димитријевић-Дамјанов, месар, Милош Стојановић, ковач и кројач.

Радимна

(1910—1919 Rádonya — Radimna од 1920)

Налази се 5 км. од Дунава ка планини Локви и припада Новомолдавском срезу Крашовске жупаније. Пошта, жандармерија и Окружно бележништво у Срп. Пожежени, жел. станица у Базијашу (23 км.).

1690—1700 год. налази се под именом Radimir, а према попису из 1707, са 33 куће на подручју гранич. дистрикта Новопаланачког, под називом Radigna. 1743 год. налазимо Р. и Сушку формиране у једну политичку општину. За цело ово време налази се у поседу управе рудника а од 1855 у поседу аустро-угарског железн. друштва.

Има 4826 кат. јут. земље. 1905 било је 165 домова са 839 душа, Срба 834 а разних 5. 1924 г. 728, а 1935 год. 865 становника са 193 куће.

Црква је подигнута око 1763 год. (зидови од камена а торањ од дасака) и посвећена св. Оцу Николају. Мисли се да је и темпло сликано онда када је храм саграђен. Парохија је имала до 1924 г. 24 кат. јут. сесије, а данас 29 јут. Свештеници: јеромон. Теодосије Костић, рођ. 1862 у Новој Паланци, од 1907 до 1911, јереј Александар Атанацковић, родом из Црепаје, од 1911 до 1923, јереј Анђелко Станковић од 1927 год. Претседник цркв. општине 1905 био је Сима Гојковић, перовођа Светозар Нешић.

Школа је од 1872 до 1919 била комунална, од 1919 до 1934 рум. државна, а после тога срп. вероисповедна. Деце за школу беше 1905 године 95, уписано и школу похађало само 63, 1930/31 шк. год. 75.

Становништво се углавном бави земљорадњом, сточарством и воћарством. Сеје се пшеница, кукуруз и поврће. Од воћа се гаје највише шљиве, а од стоке рогата марва. Шљиварство је толико развијено, да је по цветању постала и једна песма:

»Обишао сам три стотине села,
»Нигде нема као Радимна бела«.

Успевају и вишње и све врсте јабука, нарочито машанке.

На каналу реке Радимне постоје три воденице »кашикаре«. Ове раде само ноћу, јер се дању воденом снагом овог канала користи француско индустр. предузеће „U. d. r.“

Нарочити каменолом не постоји, али за домаћу потребу има камена у изобиљу у непосредној близини.

Канал реке Радимна постоји одавно и дугачак је око 70 км. Он служи за сплаварење техничког и горивог дрвета, које се експлоатише у околним шумама.

О коњарству се не може говорити, јер је оно, обзиром на брдовити крај, слабо развијено. Насупрот томе, добро је развијено говедарство и овчарство. И ови, као становници из Мачевића и других околних општина, купују јунад, хране 1—2 године и онда их продају. Ова грана привреде једна је од главног занимања тамошњег становништва. Она ће се и даље развијати, јер постоје велике ливаде и пашњаци.

Као већи одгајивачи оваца могу се забележити: Сава Будимир са 70—80, Лука Окановић са 40—50, Васа и Стева Томић са по 30—40, Коста и Иван Гојковић са по 30—40, Јоца Јанковић са 18—20 и још 20—25 породица са по 10—15 глава.

Одгајивачи рогате марве: Сава, Јоца и Никола Живановић, Мита Галкан, Стева, Васа и Баба Томић, Светозар Нешић, Сава Будимир и Мита Новаковић.

Одгајивачи пчела: Милош Мартиновић 30—40, Јован Марковић 25—30 кошница.

Трговина није богзна како развијена, али зато боље успевају занати.

Трговци, бивши: Жика Обретковић, Живко Живановић и Мита Баља; садањи: Шандор Баља и Н. Марковић.

Занатлије у последњих 30—40 година: Миша Петровић и Јоца Богдановић, абаџије, Живак Кокар, кројач, Илија Новаковић и Ђорђе Фируловић, ковачи, Јефта Стојадиновић, Миланко и Милева Лазаревић и Миленко Стојадиновић, колари, Лаза Стојадиновић, Драгољуб Хорват, Коста Деспотовић, Н. Томић, Илија Томић, Здравко Димитровић и Драгутин Петровић, бачвари, Тодор Миленковић, месар, Ника, Добривој и Љуба Хорват, Цвеја Јанковић, Миланко Савковић и Љуба Миленковић, столари, Илија и Ђока Стојановић-Хајдукови и Жарко Радивојевић, ћурчије, Милан Стефановић, зидар и месар, Тома Бранисављевић, месар, Влада Лупуловић, лимар, Милан и Мита Лупуловић, Драгутин Лазаревић, зидар, Никола Лазаревић, пекар, Анђелко Лазаревић, обућар, Сава Лазаревић, месар, Ђока Галкан, зидар.

Претседници цркв. општине: Јоца Богдановић, Ђока Бранисављевић, Мита Лазаровић и Мита Баља до 1924, Мита Новаковић после тога, а Јоца Јанковић данас.

Претседници полит. општине: Живко Живановић, Јоца Богдановић, Сава Живановић и Рада Томић данас.

Свињица

(1910—1919 Szinicze — Svinita од 1920)

Лежи на левој обали Дунава као најисточнија српска општина Бан. Клисуре. Припада срезу Оршавском Северинске (Караншебешке) жупаније. Општ. администрација, пошта и жандармер. станица у месту. Железничка станица у Оршави (40 км.) С. има своје стајалиште за путничке бродове.

Leonard Böhm нашао је 1870 год., 900 корачаји од места где се речица Стариште улива у Дунав, на једном 200 м. високом положају, који доминира над сувоземним и воденим путем, дуж Дунава узводно и низводно остатке старе римске тврђаве, који се и данас уздижу неколико метара над земљом, а које народ назива »Три куле«. Приликом ових истраживања наишао је на неке римске успомене и цигље

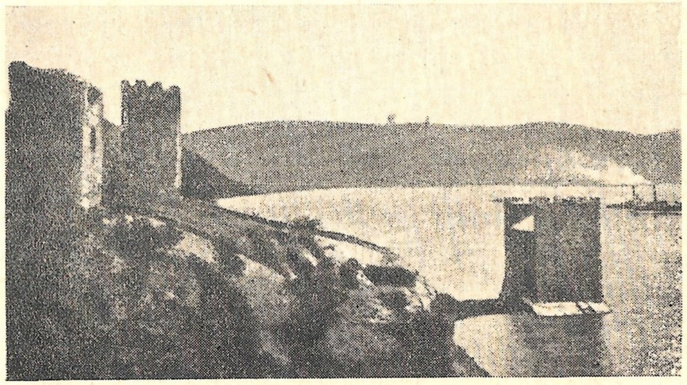

са натписима. Величину и облик тврђаве није могао итврдити.

Има 16.899 кат. јут. земље. На име држ. порезе плаћено је 1905 год. 54.495 К. Парохија има 7 јут. и 1041 кв. хв. оранице.

По народном предању, један део становништва насељен је из Крашове (Срби), један део из Јабуке у Бугарској (Бугари) и један део из Крајине (Срби), свакако одмах после 1738 године, приликом обнове Бан. Клисуре, пошто је 1738 била сасвим поништена. 1891 имала је С. 1413, 1905 год. 1411 (244 куће) становника, Срба, 1924 забележено је 1370 а 1935 год. 1489 душа са 325 домова, скоро све српских. Данас има, наводно, 1660 становника.

Парох. звање основано је 1740—41 год. а црква грађена (вероватно од дасака) 1741. Најстарији протокол је од 1790. Темпло је сликао 1847 год. Дим. Поповић из Оравице. Свакако је неколико год. пре овога подигнута и данашња црква. Храм је посвећен св. Николи. Парохијална сесија износи 7 кат. јут. Црква има 2 јутра земље.

Школа је од постанка до 1919 била комунална, од тада до 1934 држ. румунска а сада вероисповедна. Деце за школу било је 1905 год. 48, школу похађало 42, а 1930/31 шк. год. 101 ђак.

1905 год. беше свештеник Гервасије Грујић, јеромонах, а учитељ Душан Исаковић. Данас адм. парохијом јером. Иларион Сујић.

Претседници цркв. општине: Јова Јовановић 1905, Илија Велимировић 1919—1923, Петар Велимировић 1923—1926, Раденко Петровић 1926—1932 и Јован Курић 1932—1938.

Претседници полит. општине (кнежеви): Милан Велимировић 1918—1920, Гаврило Паун 1920—1924, Ђорђе Илић 1924—1926, Гаврило Паун 1926—1927, Лазар Кирић 1927—1930, Александар Јовановић 1930—1937 и Гаврило Паун 1937 до данас.

Становништво се занима земљорадњом и сточарством, а споредно рударством и риболовом. Производи се највише кукуруз а затим пшеница и друга зрнаста храна. Говедарство није развијено за тржиште. Свака кућа има по један пар волова за запрегу (место коња), а отприлике свака трећа породица по једну краву. Број рогате марве цени се на 900—1000 комада, од којих је 180—200 крава. Свиња има такође мало, можда око 300—350 комада. Обзиром на велики комплекс шибља и ледине, становништво гаји у већој мери овце. Број оваца цени се на око 6000. Многе породице имају по 80—100 ком., но има и таквих које држе по 200 комада. Ова ситна стока гаји се ради вуне и сира. Вишак се уновчава у Нов. Молдави, Оршави и Турнсеверину. Коза има свега око 250—300, пошто је држање ове ситне стоке забрањено, ради заштите држ. шуме. Риболовом се бави већи део становништва. Најчувенији рибар је 74 годишњи Јован Јанкуловић. Он крстари по Дунаву више од 40 година. И данас је потпуно свеж и окретан.

Угледне ратарске породице: Деда Јован и Никола Јанкуловић, Јоца Филиповић, Лазар Петровић, Ђорђе и Никола Ђурша, Стеван и Никола Максимовић, Стеван Велимировић.

Занатство: Ана Кастнер, чешљање вуне моторном снагом, и Николај Марта, пекар. Остале занатлије не долазе у обзир, јер раде само повремено.

Трговина и угоститељство: Александар Јовановић имао је од 1918 до 1937 трговину мануфактурне, колонијалне и гвожђарске робе. Октобра месеца пр. год. преселио се са радњом у Ст. Молдаву. Никола Крајић преузео је бакалску радњу оца пок. Лазара. Викентије Јанкуловић води крчму свог оца Јована, која постоји већ 40 година. Од 1914 до 1925 постојала је и бакалска радња са крчмом пок. Љубомира Шалитраровића.

У близини општине (3—4 км. у ваздушној линији) налази се рудник угља. Он је од 1905 до 1930 осигуравао егзистенцију многим породицама овог села и околине. Становници С. и околине јако осећају обуставу рада у овом руднику, јер је његова управа по причању сељака, исплаћивала чиновницима и радницима тромесечно по $1^{1}/_{2}$—2 милиона леја, од које је своте највећи део остао у С.

Соколовац

са Базијашом

(1910—1919 Nérasolymos — Socol од 1920)

Лежи на левој страни Нере изнад ушћа њезиног. Атар С-ца обухвата и насеље Базијаш и простире се дуж Дунава до Говедаришта. Седиште је Окр. бележништва и Срп. прав. архијерејског намесништва. Припада срезу Новомолдавском Крашовске жупаније. Пошта, жел. станица и пристаниште у Базијашу (7 км.). Срески суд је у Нов. Молдави а Пореска управа у Оравици.

Према подацима F. Millekera, С. је подигнут око 1746/7 год. уместо од Турака 1738 год. разореног немачког насеља Округлице, чији се трагови и данас виде свега 3 км. изнад Соколовца, у подножју брда Враголијце.

Међутим, 1717 год. Соколовац је постојао са 26 кућа у Паланачком гранич. дистрикту, а по пореском регистру од 1743 плаћао је замашну порезу од 200 форината.

Фрићеш Пешти вели да су Szokolovacz по рукопису Mátyása Béla посели 1722 год. немачки досељеници. Bél га пише Szakallovitz, земљописна карта од Hatscheka Szokollovácz, а карта од 1723 Sakallovecz. Karabinszky га назива Schokolovecz. На скупштини Тамишке жупаније од 11/IV 1883 тражено је

да се неке општине из околине Б. Цркве, међу њима и Соколовац, прикључе Тамишкој жупанији. Онда је С. припадао зони гранич. регименте.

14 јуна 1910 год. задесила је С. велика несрећа. Тамо негде изнад Бозовича услед провале облака, корито Нере препунило се водом. Рано у јутру куљала је вода улицама Соколовца у тој висини и таквом брзином, да је рушила све на што је наишла. Спасавање је било готово немогуће. Становништво је у току једнога часа испразнило станове и са постељином и одећом бегало на брег. Вода је добијала све више маха тако, да је цигљом зидана нова кућа учитеља Св. Тукулије, у којој је ноћио једну једину ноћ, пала. Многе друге куће попуцале су, међу њима такође нова кућа Младена Станојловића. Мост на каналу Јаруга, између куће Тукулије и М. Станојловића, однешен је после страховите пуцњаве. У кориту Нере виђала се ситна и крупна стока, делом подављена, делом жива у кочинама или на камарама сламе или сена, пловећи ка Дунаву. Захваљујући томе да је навала поплаве захватила С. у 4 часа у јутру, када је већи део становништва био већ на ногама, људских жртава није било. Тек око 5 часова поподне попустила је поплава толико да се могло ићи улицама, које су још биле пуне воде, али сада само у висини од 10—15 цм.

До 1919 год. имао је С. своју железничку станицу, но, како се она налази 1 км. од села преко Нере, на територији Југославије, С. је сада упућен на станицу у Базијашу (7 км.).

Атар је 1885 имао 4276 кат. јут., 1905 год. 5933 кат. јут. На име држ. порезе плаћено је (1905) 4533 К. По Ј. Лотреану површина земље износила је 1935 год. 5573 кат. јут. Диференцију од 360 кат. јут. сачињава онај део поседа који се налази преко Нере на територији Југославије, а који је после државног разграничења уврштен у Паланачки атар.

Према попису из 1717 год. имао је С. 26 кућа са око 125 становника, 1734 год. забележено је 244, а око 1873 г. 1042 становника. Према попису од 1891 било је 1925 а 1905 год. 318 срп. домова са 1553 душе. Год. 1924 пење се овај број на 1653 а 1935 год. (по Лотреану) на 1700 душа са 400 кућа. Од овога су 1204 Срби а остало католици у Базијашу и Румуни, насељени после рата на место оних Срба који су се иселили у Југославију. На дан 31-XII 1937 број становника износио је 1469. Од овога 1335 Срба. Изгледа да процес исељавања и насељавања још увек траје.

1904 год., за време бележништва пок. Косте Лукића, окр. бележника, подигнута је нова зграда за Окружно бележништво, а стара зграда проширена и поправљена за полит. општину и основну школу.

Парохиско звање основано је 1777 год. Парох. матица води се од 1784. Црква је сазидана 1811, за време Митрополита Стратимировића и Епископа Јована Видака. Темпло је сликано 1843 год. За време пароха пок. Проке Милошевића, црква је сасвим рестаурирана, изнутра и споља, и поново освећена, 1911 год. Посвећена је св. Оцу Николају. Слава се одржава 9 маја по ст. календару. Прошле године спољашњи део цркве поново је окречен а лимени део крова превучен уљаном бојом.

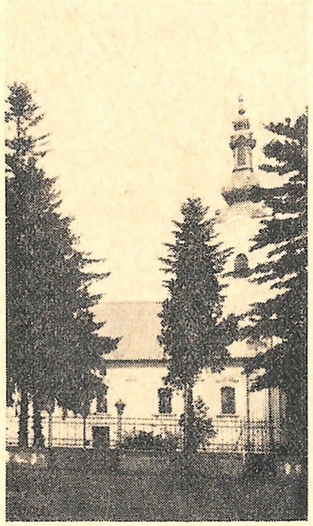

Сесија пароха износи 34 кат. јутра. Црквена општина је имала 143 кат. јут. ораће земље, но то јој је одузето за сврху аграрне реформе. Пре три год. враћено је око 10 кат. јут. Црква има $2^{\cdot 800}$ кат. јут. Парох. дом (нов) подигнут је 1886.

Свештеници: Прота Јован Поповић 1834—1876, прота Прокопије Милошевић 1876—1922 и прота Александар Атанацковић од 1923 до данас. После смрти проте Милошевића изабран је А. Атанацковић за пароха соколовачког и постављен за архијерејског намесника за српски део Клисуре.

Школа је била комунална од 1871 до 1920, од тада до 1934 рум. државна а сада вероисповедна. 1905 год. било је дорасло за школу 194 деце, од тога уписано и школу похађало 146, а 1930/31 шк. год. 104. Учитељи: Лука Милосављевић родом из Соколовца 1856—1894, Светозар Тукулија 1894—1898 и 1904—1913, Никола Бесерђан 1902—1917, Чеда Марјановић 1900—1910, Мара Савковић рођ. Поповић 1906—1922. Год. 1919 постављен је као рум. држ. учитељ Милош Јеврић. На овом положају умро је 1925 год.

С. је познат широм целе Војводине по своме чувеном певачком друштву »Соколовачка земљорадничка певачка дружина«. То друштво основао је деведесетих година пр. столећа тадањи парох соколовачки Прока Милошевић. Оно је чувено и по томе што је пок. попа-Прока служио службу и истовремено из олтара интонирао (давао глас певачима на хору). Друштво је посетило сва већа места Војводине, и то: 1896 Белу Цркву и Вршац, 1897 Темишвар, Стару Молдаву и Вел. Градиште. У Темишвару је награђено сребрним пехаром и ловоровим венцем. У Вел. Градишту је дочекано најсрдачније и неизвештачено од масе света на обали Дунава. О концерту у Вел. Градишту пишу »Вечерње новости« београдске од 13 маја 1897, између осталога и ово: »Човек не зна чему пре да се диви, да ли овоме узоритом свештенику, који је своје сељане изучио ноталном певању црквених песама, или љубави, вољи и труду ових 46 певача који су поред својих тешких земљорадничких послова имали толико времена, да се у овој вештини тако усаврше, да особито лепо и хармонично певају целу литургију. Кад се показао сјајан успех у црквеним песмама г. Милошевић је, уз припомоћ својих кћери, које су особито љубитељке песме и музике, и сарадњом учитеља Светозара Тукулије образовао већи хор и за световне песме. Увече на концерту стајало је до двадесет девојака-певачица у полукругу у два реда, обучене све једнако: беле хаљине са црвеним јелечетом и плавом кецељом — боје српске тробојке, — иза њих певачи такође у лепом и једнаком оделу. Зацело у праву су они који су назвали ово друштво »Српски Славјански«. Хором је управљао у цркви попа-Прока лично а на концерту увече учитељ Светозар Тукулија. Градиштанци су се просто надметали ко ће већих услуга учинити члановима овог друштва. Приређен им је био и заједнички ручак, на ком је пало лепих здравица, од којих се истиче нарочито она коју је напио г. попи и друштву г. Јосић директор«. Године 1898 посетило је ово друштво Панчево, Нови Сад, по други пут Вршац, и Београд. У Панчеву су га дочекали на пристаништу Дунава са 40 срп. кола, окићеним ћилимима, а у Београду на Савском пристаништу велика маса света са војном музиком. Концерти Соколовачке земљорадничке певачке дружине имали су великог успеха у свима местима. Програм се састојао из црквених и световних песама. У програму београдског концерта суделовала су и два чувена члана Београдског нар. позоришта: г-ђа Негринова и Чика-Илија Станојевић. Друштво је делало све до светског рата, јер су пок. попа-Прока и хоровођа Св. Тукулија били веома стрпљиви, тактични и истрајни. Учитељ Тукулија био је такође

веома музикалан и одличан црквени појац. Налазим за потребно да од 46 чланова тог друштва поменем бар оне којих се и ја сећам као ђак основне школе, а који су својим трудом, звучним и умилним гласовима допринели да је друштво постигло све оне успехе и награде. У редовима сопрана: Зорка, Анђа и Даринка, кћери попа-Проке, Марица кћи Саве Станојловића, Емилија кћи Мате Станојловића, обе кћери Тозе Драшковића, Митра, сестра Живе Вулетића и кћи Јеремије Вулетића; у редовима алта: Јуца, супруга учитеља Светозара Тукулије, Живка и Љубица, кћери Проке Вулетића, Ленка Баћина, Зора Тодоровић-Ковачев и Данка, кћи Саве Станојловића; у редовима тенора: Светозар Тукулија, учитељ, Мата, Сава и Младен Станојловић, Жива Рајковић-Колебало, Мита Петровић, Младен Милосављевић-Лепопојни, Милић Вулетић-Обрашев, Светозар Ђуричић-Иванчетов и Светозар Благин-Сонота; у редовима баритона: Младен Милошевић-Ђурђичев, Прока Дамјановић-Голубов и Жива Вулетић; у редовима баса: Која Ђуричић-Иванчетов, Ђока Вулетић-Клицански, Сава Тодоровић-Ковачев, Аца Радојевић—Ваљарски, Сава Којчић и Светозар Поповић-Батан.

Хор се састојао од 46 чланова, најбољих гласова Соколовчана. 1914 год. друштво је прекинуло свој рад, јер су се скоро сви мушки певачи налазили у рату. За време отсутности хоровође Св. Тукулије хором је управљао црквени појац Светозар Ђуричић-Иванчетов, који се од ослобођења налази у Београду, као појац Св. Савског храма. После рата обновио је пев. друштво Љубомир Ракић, столар, али само као црквено певачко друштво, но, откако је он напустио друштво, оно сада мирује и чека новог способног хоровођу.

Више од 40 година има Соколовац три врло добра гајдаша, Божу Чолаковог-Зарију, Живу Чолаковог и Леку Петровића-Роњиног. Жива Чолаков познат је и зват по целом белоцркванском, вршачком и ковинском срезу. Свирао је и у Панчеву, Сомбору, Земуну и Београду. Добар је певач и одличан приказивач сватовских и народних песама. Пре неколико година свирао је у гајдама и пред Њ. В. Краљем Каролом II у Ракашдији, када су Срби из Клисуре приказали своме Владару народну ношњу своју и српско коло.

Око 1910 год. добио је С. и једно добро тамбурашко друштво. Оно се састојало од 6—7 лица која су се преко недеље бавила пољопривредним радом, као надничари, а недељом и празником као професионални музичари. Свирали су у колу и по биртијама. Вођа друштва беше: Ђока Чолак-Баканцов. Чланови друштва имали су врло добре гласове те су за кратко време освојили наклоност становништва не само у месту, него и у целој околини Беле Цркве. Тако рећи потпуно су потисли дотадање лафташе (свирце са виолинама).

Од 1870 до 1890 год. освежавао је и развесељавао многе домове земљорадник и чувени тенор Мата Станојловић. Певао је, кажу, као славуј; никад се није заморио. У Србији су га награђивали чабровима сира, кантама меда или бачвама вина. Његове најмилије песме биле су:

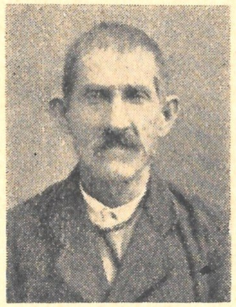

»Славуј пева, јечи луг,
»Ја га слушам и мој друг«

и

»Сунце јарко искочило,
»Селе жетва је,
»Хај-хај-хај,
»Устај, не спавај«.

Претседници цркв. општине: Лека Драшковић, Иван Николић-Стокицки, Совра Владисављевић-Фиреров, Ђока Вулетић, Влада Богићевић-Пандурев, Млађа Петровић-Браничевски и Жива Вулетић.

Општински кнежеви (претседници општине): Мита Драшковић, Глиша Милошевић-Ђурђичев, Жива Дамјановић-Голубов, Сава Јанковић-Рошец, Сава Станојловић, Мита Петровић-Браничевски, Ђока Вулетић, Прока Дамјановић-Голубов, Тоза Миловановић-Екицки, Лука Радовановић-Обрадојев, Рада Богићевић, Сава Вулетић-Јоцин, Жива Јанковић, Марко Којчић, Исидор Драшковић и данас Жива Вулетић.

Концем прошлог и почетком овог столећа помињале су се ове ратарске породице као угледније: Прока Вулетић-Клицански, чувени јужнобанатски пчелар и воћар, иначе најбогатији ратар, и син Ђока, бивши дугогодишњи кнез општ., Јова Вулетић (отац данашњег претседника општине Живе), Лека Драшковић и син му Тоја, отац Ише Новаковића, Милић Вулетић-Обрашев, Мита Петровић-Браничевски, Мита Драшковић, Триша Петровић-Алексин, Која Ђуричић, Миле Којчић, Дима Филиповић-Рупников, Милорад Јовановић-Радов, Мита Пејовић-Морачки, Коста Милосављевић, гостионичар, Ига, Младен, Тоша и Прока Дамјановић-Голубов, Мита Којчић, Мата Станојловић, Пера Белодедић, Млађа Милосављевић, Вита Јанковић, трговац, Сава Којчић и др.

Данас се истичу као напреднији ратари: Жива Вулетић, Илија Бурмаз, Марко Којчић, Исидор Драшковић, Јоца Вулетић, Баћа и Прока Ђуричић, Драгољуб-Сарајлија Пејовић, Пера Дамјановић, Млађа Којчић, Млађа Петровић, Бора Петровић, лугар, Стеван и Триша Богићевић, Жива, Срећко и Бранислав Филиповић, Славко и Лука Пејовић, Исидор Станојловић, Тоша Белодедић, Сима Рајковић, цркв. појац, и др.

Највећи број школованих дала је породица пок. Проке и Ђоке Вулетића: Јову, адвоката, Жарка, новинара, Веру, професорку гимн., и Нели, са испитом зрелости. Грешио бих, ако не бих поменуо да је то била најчувенија и најнапреднија срп. породица у целом базену Нере. Врата ове куће била су отворена за богаташа и сиромаха, господина и надничара подједнако. Гостопримство пок. Проке и Ђоке било је познато од Молдаве до Вршца. Није било човека у срезу молдавском и белоцркванском који није познавао кућу деда Проке Клицанског, дом уточишта целога краја.

Главно занимање становништва је земљорадња. Поред житарица лепо је развијено и виноградарство и повртарство; ни воћарство не би изостало, да су атмосферске прилике повољније. Велики ветрови (кошава), који у Клисури владају, нарочито у пролеће када биљке цветају, уништавају сваки предуслов за доношење плода. Зато се ипак не може рећи да се воћарство уопште не рентира. Има година када су воћке начичкане шљивом, бресквом, јабуком или вишњом, но такве су године ређе. Годишње се засеје око 1500 јут. пшеницом, око 2000 јут. кукурузом. Остало јечмом, зоби или поврћем. Добар део атара заузимају виногради, нажалост више са хибридима (отела и липовак), а мање са оплемењеном лозом. Површина винограда цени се на 400 кат. јут. Благодарећи положају купусних алеја (парцела), јер се лако могу заливати, ово место чувено је по своме беломе купусу одличног квалитета. Много се тражи и троши у Оравици, Нов. Молдави и Саски.

Сточарство је прилично развијено. Пази се колико је могуће на добру расу коња и рогате марве. Од свиња уведена је мангалица (пренесена пре 70—75 год. из Србије) и садања србијанска, а само у врло незнатној количини енглеска раса. Лепо је развијено овчарство. Можда не у оној мери као пре рата, али се гајење оваца и данас одржава. Соколовачки сир познат је на темишварској пијаци као најбољи овчији сир у Банату. Соколовачки и молдавски овчији сир стекли су код темишварског становништва добар реноме, само је штета што се тамо више не носи, него се продаје у бесцење на молдавској и оравичкој пијаци. И ово је доказ више да земљорадник тешко уновчава своје производе појединачно. Зато је потребно да се удружи у задруге ради лакшег уновчења оних продуката које производе поједине породице у мањим количинама, неспособним за посебне транспорте. Благодарећи великим пашњацима у шуми, козарство је такође доста развијено, али се налази у истој судбини као и овчарство. О неком развоју живинарства не може се ништа нарочито рећи. Услова има за његов развитак, али и ту запиње уновчење. Велика удаљеност тржишта изискује организацију уновчења на бази заједничке продаје. Иначе ће се становништво, поред природног богатства, и даље гушити у незнању и својој традиционалној примитивности.

Одгајивача рогате марве који би заслужили да буду наведени нема.

Одгајивач пчела: Лаза Вулетић-Клицански.

Одгајивача коња нема. Свака мало имућнија породица има по 2—3 коња. Више грла за вучу има свега 5—6 ратара.

Одгајивачи оваца: Тоза Којић-Љиљанин 90—100, Жива Вулетић 60—80, Жива, Срећко и Бранислав Филиповић 80—90, Сарајлија Пејовић 50—60, Јоса (Баћа) Ђуричић-Иванчетов 30—40, Исидор Драшковић-Иванчетов 30—35 и око 30 породица са по 10—20 глава.

Одгајивачи коза: Милош Крста 130—150, Тоша Недељковић 90—100 и Здравко Марковић-Хуђанов 50—60 глава.

Сопственици већих винограда: Ђорђе Стојаковић око 15, Жива Вулетић 4, Мата Новаковић, свештеник у Дубовцу 4, Исидор Драшковић 3, Михајло Горун, учитељ 3, Јоса (Баћа) Ђуричић=Иванчетов 3 јутра. До два јутра поседују око 50 породица.

У последњих 50 година постојале су ове тргов. радње: Коста=Милан Поповић, дућан 1872—1910, Вића и Ракила Миленковић, бакалница и гостионица 1886—1926, Вита и Жива Јанковић, бакалница и крчма 1870—1936, Коста и Вида Милосављевић, гостионица 1892—1910, Илија Каранић, дућан до 1920, Милорад Туцин, дућан до 1919. Данас постоје: Слободан Вулетић, дућан и крчма од 1906, Иван Пејовић (Бећин), дућан од 1931, Николај Гина, гостионица од 1930 и Богдан Деспотовић (из Белобрешке) дућан од 1933.

Занатске радње. Пре: Мита Константиновић, ковач 1888—1925, Стева Ковачевић, ковач радио 30 година, Илија Спасојевић=Бралин, колар 20 година, Исидор Станојловић, ковач 1903—1932, Мија Влајић, столар 1902—1935, Мата Ђуричић, столар и погребне потрепштине 1918—1925. Сада: Љубомир Ракић, столар од 1913, Ђока Милутиновић=Шулинов, берберин од 1910, Милосав Влајић, ковач од 1925, Миливој Живојновић=Микин, ковач од 1935 и Милорад Миленковић, млинар (воденичар) од 1925 године.

Важно је поменути да је 50—60 година постојала задружна воденица са 6 камена на каналу Јаруге крај Голубовог сокака. Задругари су били скоро сви становници. Један удео износио је 1 дан млевења. Породице које су се делиле, делиле су и удео воденице, тако да је концем пр. столећа бивало и 1/4 удела са 6 часова млевења. Канал Јаруга ишао је истим током као и данас кроз село од гата Нере (изнад села) право ка западу до другог краја села, ту је савијао на југ и ишао поред данашње куће Живе Рајковића=Ерциног и Мате Станојловића, затим је текао поново ка западу између брега и воћњака Живе и Проке Вулетића те се уливао у Неру. Корито Нере пуно је песка. Тај песак закрчио је корито воденичног канала, због чега је воденица престала да ради (1910 год.). После светског рата канал је очишћен и крај Голубове улице продужен у једном правцу, слободном од сваке кривине, те поново оспособљен за терање воденице. Нова воденица са 1 каменом подигнута је 1925, али не на старом месту, него изнад села, испод куће Милорада Миленковића. Канал је очистио, даље прокопао и воденицу подигао Милорад Миленковић, сопственик воденице, који се доселио у С. из Дивича.

Базијаш

Веома је старо насеље. Од 1854 год., када је изграђено редовно пристаниште на Дунаву и отворена жел. пруга Базијаш—Оравица, оно се је утростручило. Припада полит. општини Соколовачкој. Када су радови на изградњи пруге завршени, остало је у Б. само 50—60 лица. Ови су подигли себи кућице и ту се настанили, углавном као радници за истовар и утовар железницом или лађом приспеле робе. 1856 год. отворен је на жел. прузи и путнички саобраћај. Иако није било више од 5—6 путника

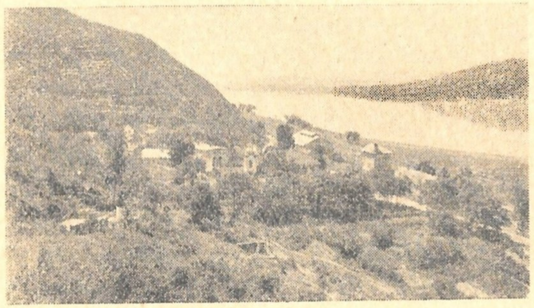

недељно, ипак се је број становништва нешто повећао, већ и зато што је железн. и бродар. особље морало стално да станује у Б. Изградњом жел. пруге Темишвар—Вршац—Јасеново (1858 г.) добио је Б. и цела Бан. Клисура железн. везу са севером. Промет у Б. постепено је растао тако, да је и број становника 1864 год. износио 260 а 1891 г. 513. По Н. Кимпоеру има данас у Б. 53 куће са 186 становника разне народности. Целокупно особље држ. железница и речне пловидбе било је мађарске и немачке, а радништво српске и румунске народности. Овде се налази држ. пошта за цело подручје горњег дела Бан. Клисуре. Б. лежи у једном једва $^1/_2$ км. широком теснацу, те није ни имао услова за боље развијање. Ипак су се ту одржавали недељни пазарни дани, где се је саобраћ. особље и остало становништво снабдевало животним намирницама. Постојале су две веће трговине мешов. робом, које су имале и гостионице, и то: Ђорђе Brandtstädter, у близини жел. станице и пристаништа, и Алојз Mühsamer, иза манастира и основне школе. После смрти Ђ. Brandtstädtera, његова је радња једно време била затворена. Радња А. Mühsamera опљачкана је концем 1918 године. После тога удова Алојза преселила се у кућу свога брата пок. Brandtstädtera и тамо отворила привремено обустављену радњу, коју данас води кћи Софија Mühsamer са сестром Емом.

Железн. станица удаљена је свега 100—150 корака од пристаништа у правцу манастира између пристаништа и државног друма; то је огромна зграда за савлађивање великог промета. Пола км. од станице узводно Дунава, поред самог државног пута, на страни ка брду, лежи срп. правосл. манастир а поред њега држ. осн. школа. Она је подигнута око 1895 год., да деца држ. службеника не би била присиљена да похађају срп. комуналну школу у Соколовцу. Школа и данас ради, на рум. језику са 20 ученика.

По причању једног старог и седог кафеџије из Старе Паланке, Базијаш је цветао у хиљадуосамсто осамдесетим годинама, но 1887 или 1888 беше тако велика поплава, да је вода покрила и саму железничку пругу. Онда се отселила половина становника у Оршаву. Сећа се (био је одрасло дете), да су тада и Паланчани ловили сандуке својих мртвих које је Дунав вадио комад по комад из песковитог гробља, које се налази на једном пешчаном брежуљку поред самог инундационог терена.

После разграничења Југославије и Румуније, Базијаш је од своје улоге изгубио много, јер је промет опао са 90 од сто. Привредно јака околина припала је Југославији, па је Базијаш остао само за сиромашно подручје Клисуре, која сада све више гравитира Турн Северину. Колико је важна улога била намењена Базијашу за време Мађарске, толико је ништавна постала сада, све ово услед измењених географских прилика његове позадине.

Приватне зграде, подигнуте још, у XVIII и XIX веку и данас стоје, али скоро празне и запуштене.

У Базијашу постоје, поред железн. станице и пристаништа, још и рум. царинарница и комесаријат пограничне полиције.

Манастир Базијаш

Посвећен је Вазнесењу Господњем. Славу одржава 19 августа, на дан Преображења. Филијала је манастира Златице. По народном предању, задужбина је српских деспота, подигнута 1225 год. за време краља Андрије II и Светитеља Саве. Од постанка овог манастира никад није у њему било сталног настојатеља. 1905 год. био је настојатељ игуман Јосиф Поповић. Богословију је свршио у Вршцу 1865 године. Ступио је у чин 1878, а 1900 произведен за игумана. Манастир је имао 1905 год. 42 комада старих црквених књига и србуља од 1765 год. Има 2 кат. јут. земље. Поправљен је 1901. Те године посетио га је епископ вршачки, а писац ове монографије, као ученик II разр. сремско-карловачке гимназије, читао је апостол и епископ га је наградио једним златником од 10 К.

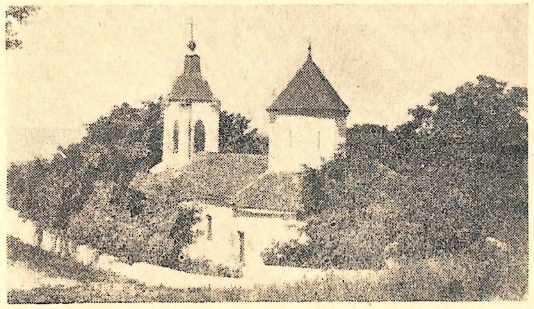

1935 год. Пантелејмон Дошен, игуман манастира Базијаша и Георгије Малошевић, приправник цркв. суда у Вршцу покренули су акцију за прикупљање прилога за оправку манастира и сакупили 40.000 дин. Акцију је нарочито помагао блп. Георгије, епископ банатски. Међу дародавцима налазе се и личности високих положаја које из скромности не желе да се њихова имена помињу. Од горње своте добијено је од Патријарш. упр. одбора 20.000 дин., и тако је пре две године овај стари манастир поново поправљен. Међувремено беше игуман Дошен премештен за управитеља манастира Св. Ђорђа, а Базијаш се поново припојио манастиру Златици, т. ј. поново остаје без свог управитеља. Тако је акција за обезбеђење економске стране и самосталности овога манастира морала да престане. Међутим, жеља и идеја покретача била је та да се настави са прикупљањем прилога, да би се купило још нешто земље и стоке за манастир и на тај начин осигура

његова егзистенција. Клисурци мисле, да је велика грешка што се манастир Базијаш оставља без свог засебног управитеља, јер је он највећа светиња за све Србе у Клисури.

Округлица

Некадање село у троуглу Нере и Дунава око 3 км. од Нере и исто толико од Дунава. Налазило се на платоу садањег Соколовачког атара, између Луговетског атара и дужи (линије) зване Паланачки брег, а на месту где се сада налазе виногради Соколовачки. Овај плато и данас носи име Округлица. Између дужи (линије) »Шпиц« и потока који долази из дужи »Шаренак« *и данас се налазе видни трагови и надгробно камење Округличког гробља.*

Marsigli-ев именик села (1690—1700), који помиње Szlivovacz село, о Округлици ћути, стога — вели F. Pesty — податке о овом селу морамо тражити тек у XVIII веку. Попис душа у 1717 год. спомиње место Okravicza са 24 куће, између Сакаловца и Сливовца, припадајуће Паланачком војном дистрикту. На земљописној карти Mercy-а, око 1723 год. забележено је Okkroliza, а на Müller-овој карти Ogrugliza. По попису из 1734 год. налазила се Okrugliza у срезу Иладије (Ilidia). Mátyás Bél помиње у свом рукопису Okrlicze. Земљоп. карта од 1761 помиње Okrugliza, а лексикон Korabinszky-ев Ogruglicza, т. ј. под словом О. И у географском речнику Andrása Válji-а пише Ogruglicza. Оволико података — вели Frigyes Pesty — немогу спорити право име овог места, те се мора одбацити претпоставка, да је име места могло бити Gruglicza. Lipszky и Schedius не познају ово место, незнају када је разрушено. По F. Millekeru у Округлици је постојала најмања чета (компанија), састојала се од 231 главе.

Округлица је чисто словенска реч, па је појмљиво да су аустриски војни органи, по народности Немци, тешко изговарали ово име. Зато се и налази у пописима и картама под разним, али свагда сличним именом. Felix Milleker тврди, да је О. била насељена Немцима и 1738 год. од Турака разорена те да је неколико година касније испод ње подигнуто српско насеље Соколовац. Међутим старији становници из С. тврде да је на Округличком гробљу било надгробног камења и са српским именима.

Срп. Пожежена

(1910—1919 Felsőpozsgás — Pojejena de Sus од 1920)

Лежи на левој обали Дунава, припада срезу Новомолдавском Крашовске жупаније. Пошта и жандармериска станица у месту а жел. станица у Базијашу (18 км.) Поред овог места, на путу који води ка Мачевићу, Fremmer i Toma, приликом истраживања, нашли су поред инундационог терена Дунава остатке тврђаве Buthoczin. Такође поред Дунава нашли су тада и трагове једног посматрачког торња (куле), који је био саграђен од савршеног грађевинског материјала. Исто тако нашли су ту на једном зиду камење са натписима. Овај зид назива становништво »Зидина«. Leonard Böhm утврдио је да су ископане цигље носиле ове отиске: I Minerva VII Claudia Pia Fidelis као и IV Flavia, а на неким цигљама дао се разабрати натпис: Cohors V Galorum (пета галска кохорта). Из свега овог види се, да су Срп. Пожежена и друга места поред Дунава била пре важни војни гарнизони. 1717 год. потпадала је под гранич. војни дистрикт Паланачки са 10 кућа.

Срп. Пожежена је имала 1905 г. 2504 кат. јутра земље, од тога беху у српским рукама 2453 кат. ј. Држ. порезе плаћено је 1204 К. По Ј. Лотреану било је 1935 свега 2453 кат. јут.

1905 год. било је 122 дома са 606 становника, од тога Срба правосл. вере 591, Румуна и других 15. 1924 г. имала је С. П. 572 а 1935 г. 584 становника са 153 куће.

Срп. правосл. црква сазидана је 1793. Посвећена је св. Архистратизима Михајлу и Гаврилу. Сесија парохије износи 9 кат. јут. Исто толико има и цркв. општина. Парох. звање основано је 1794.

Свештенство: Јефтимије Богдановић 1794—1812, Јован Стојадиновии 1812—1833, Илија Стојадиновић 1830—1846, Јосиф Станковић 1847—1874, Симеон Стојадиновић 1874—1884, Теофан Миленковић 1884—1910, Милоје Марцикић 1910—1919.

Школска зграда подигнута је 1896. До 1919 школа је била комунална, од тада до 1934 рум. државна а данас срп. вероисповедна. Од 84 деце школу је у 1905 похађало 74 а 1930/31 шк. год. 36 ђака.

Учитељи: Максим Молдован 1896—1926, Јован Чабовић 1926 до данас.

У месту постоји Певачко друштво од 1924 са одобреним правилима.

Становништво се бави земљорадњом, овчарством и говедарством. Свињарство није развијено, тек за домаћу потребу. Трговина и занатство такође нису развијени да би се о њима могло нешто нарочито рећи. Стално има само две мање трговачке и 4—5 занатских радња.

Бакалница Јоце, Јована—Кике и Јове Богдановића била је најдужег века, од 1880 до пре неколико година, тргов. мешовите робе Душана Станковића 1886—1906, Н. Лепедата 1895—1908 и бирт породице Фелнер-Шустер 1870—1895. Данас постоје ови дућани; Мита Балеа од пре 15 и Милан Крајић од пре 10 година.

Занатлије: Павел Муташку од 1907, Мирослав и Илија Молдован од пре 50, Шандор Стојковић од пре 45 год. ковачи; Пера Јанић од пре 45 год. колар, Ника Новаковић од пре 4 год. бачвар, Жарко Новаковић од пре 4 год. столар, Сима Стојковић од пре 15 год. и Жива Радојковић од пре 10 год. ћурчије.

Виђеније породице пре рата: пок. Јован Богдановић бивши трговац, пок. Ђока Јовановић, Марко Констандиновић, Ђока Милетић, Сава Јанић, Сима Станковић, Душан и Јоца Станковић, Жива Путник Урош Урешковић, сви покојни бивши ратари.

Виђеније газде данас: Милан Констандиновић, Илија Стојковић, Рада Новаковић, Аца Сореско, Тома Радосављевић, Стаменко Станковић, Јован Богдановић и Урош Павловић. Сви ови ратари имају између 12—18 јутара земље, оранице, нешто винограда, 4—5 ком. рогате марве и око 20—40 глава оваца.

Стара Молдава

(1910—1919 Ómoldova — Moldova Veche од 1920)

Налази се на самој обали леве стране Дунава и припада Новомолдавском срезу Крашовске жупаније. Има окружно бележништво, пошту и брзојав, царинарницу, пристаниште, капетанију пристаништа, агенцију Румунске речне пловидбе и Бечког Дунавског пароброд. друштва. Срески суд је у Нов. Молдави.

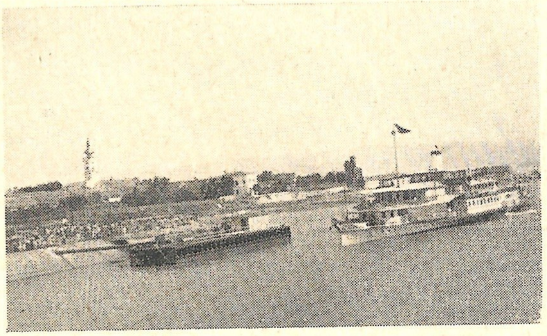

Leonard Böhm мисли, да је у Папском десетарском регистру (1333—36) налазећа се Musfolva — данашња Ст. Молдава. (Geschichte von Weisskirchen, друго издање). Ово је али погрешно, тврди Fr. Pesty. 1588 год. била је Mundova турски санџак. Почетком XVII века било је ово седиште турског бега Mehmeda. У ово време спомиње се castellum Mudovac.

Ст. М. је тек много касније поделила своје име са другим местом, доцније се разликовала Стара и Нова Молдава. Именик Marsigli-а не спомиње Молдаву, ни у Паланачком дистрикту ни на другом месту.

У XVIII веку помиње се Молдава без посебног надимка поред села Bošnjak, тако према попису из 1734 год., који у Клисурском срезу набраја међу осталима и село Moldova, али место Bošnjak прећуткује. Исто тако и Mátyás Bél у своме рукопису забележио је, да је Moldova некад била јако настањена, али да се временом срозала на обично село. У атару Ст. М. ка Sv. Heleni налази се један део који народ назива »Краљевац«. За време Римљана није постојало у Ст. М. само неко табориште (castrum) него је тамо уједно цветала и знатна колонија.

Тамо, где Дунав нагло савија и дели се на два дела окружујући Молдавско острво, подигнута је за време Римљана једна тврђава под и данас непознатим именом. У пролеће 1879, када је Leonard Böhm вршио научно испитивање, да би утврдио место тадање тврђаве, јако је био спречен од велике воде Дунава, који често плави ово место. Тек концем јуна, када је вода опала, могао је да приступи темељитом испитивању терена. Том приликом утврдио је, да је тврђава имала доста пространу површину. Нађене цигље носиле су знакове 3 далматинске кохорте. Слагалиште Дунавског пристаништа и царинарница подигнути су на месту где су се трагови тврђаве налазили. Згодан топографски положај, који су Римљани искористили, многе украшене реликвије, као што су новац, цигља, разни предмети за украс и велики простор који је тврђава заузимала, даје нам веровати, да је то било једно лепо развијено дело Римљана, једна варош, чије су се улице вукле све до Корониниа.

Када су Турци 1738 год. напали овај крај, становници Молдаве, који по Ф. Милекеру бејаху немачке народности, такорећи сви су опустошени. Непријатељ је попалио све куће и цркву, а оно мало душа које су могле благовремено да побегну, никад се више нису натраг вратиле.

Stanislovich, тадањи Бискуп чанадски, у своме извештају од 1741 год., бележи укратко тежину овог доба и жалосно мученииштво тамошњег становништва. Тако је тада цела Клисура опустошена. Касније су се — по Fr. Pesty — овде настанили Срби, (вероватно не први пут), који и данас сачињавају главни део становништва.

Ст. М. припадала је за време војнограничарског периода граничарској чети у Срп. Пожежени. Неписмени и данас називају ово место Мудава.

1885 имала је 6375 кат. јут. земље и 284 куће са 1750 становника. По исказу Мате Косовца 1905 г. имао је атар 9500 кат. јут., од тога 3261 оранице, а плаћено је 10.131 К. држ. порезе. По Ј. Лотреану било је 1935 г. 3354 кат. јут. Сама општ. управа поседовала је до 1924 г. 107 кат. јут. а срп прав. цркв. општ. 116 кат. јут. Разлику од 6146 кат. јут. вероватно претстављају ливаде и пашњаци.

1750 г. било је 284 куће, према попису од 1891 год. 2013 душа (српских). 1905 г. забележено је 450 домова са 2200 душа, од којих су 2106 Срби, а Румуна и других 94. У 1924 исказују се 1790, а 1935 пак 450

куће са 1957 становника, од тога 1800 Срба, 100 Румуна и 100 осталих. После рата основане су три трговине на велико. То је знак да ово место економски напредује. Велики комплекс обрадиве и плодне земље налази се на оближњем острву, само је штета што су усеви скоро сваке године изложени поплави Дунава.

Парох. звање основано је 1777, а црква саграђена т. ј. из темеља поправљена 1853 год., за време патриј. Јосифа Рајачића и епископа Кенђелца. Храм је посвећен св. Јовану Претечи. Парохијска сесија износи 33 кат. јут. Црква има $9^1/_2$ јут. земље.

Свештенство: јер. Влајко Николин, јереј Никола Рашајски 1911 - 1915, Владимир Дакић 1915—1919, јеромонах Никанор Савић 1920—1923, јеромонах Дамаскин Борјановић 1923, Никанор Савић 1924—1926, Миливој Которач 1931—1936, Јован Гајер 1936 — до данас. Ј. Гајер, садањи парох, родио се 1911 у Темишвару. Основну школу и ниже разреде гимназије свршио је у месту рођења 1924, богословију у Сарајеву 1930 а теолошки факултет у Београду 1935.

Школе су биле до 1919 једна комунална а друга државна. Зграда држ. школе подигнута је 1901 год. Од 1919 до 1934 бејаху обе школе рум. државне а данас су срп. вероисповедне.

Учитељи пре рата: У српској (комун.) школи Светозар Савковић, рођ. 1862 у Црвеној Цркви 1908—1911, у мађ. држ. школи Александар Стојадиновић, рођ. 1863 у Доњој Љупкови и Пирошка Донски, рођ. 1884 у Будимпешти. Јелена Радонић 909—922, Мирослав Бугарски од 1911—1925. Садањи учитељи вероисп. школе: Петар Максимовић, Благоје Михајловић, Милош Максимовић и Војислав Ћирић. Школске деце за срп. школу бејаше 1905 г. 280, уписано и школу похађало 88. У држ. школи било је (1905) уписано 135, а 1930/31 шк. год. 164 ђака.

У месту постоји од 1924 год. »Српско певачко друштво«, основано по јеромон. Никанору Савићу, има 60 чланова. Ово друштво мирује данас, јер је премештајем оснивача остало без хоровође. Верујемо да ће га један од г. г. срп. учитеља обновити.

Има добровољну ватрогасну чету са 30 чланова. Претседник је свагдашњи бележник општине. Командант друштва: Роберт Шух заменик Цветко Стојановић, командант одреда Цветко Браила а благајник Александар Балеа. Трговина и занати прилично су развијени, обзиром на географски положај места и паробродски саобраћај. Главна је раскрсница колских путева за Оршаву, Саску и Базијаш и воденог пута за Турнсеверин—Галац и Београд—Пасава.

Ст. М. је центар оног срп. дела Клисуре који се простире од Дивича до Свињице.

Претседници полит. општине (кнежеви): Милош Перишић 1920—1924, Васа Апостоловић 1924—1925, Цветко Констандиновић 1925—1926, Жарко Перишић мл. 1926—1928, Илија Ђурковић 1928—1930, Васа Апостоловић 1930—1933 и Стојан Журж од 1933 г. до данас.

Претседници црквене општине: Јефта и Васа Апостоловић, Ника Радонић, Ђока Миливојевић, Стева Ђурковић.

Становништво овог места бави се углавном ратарством. Најважнија грана занимања, земљорадња, претставља главни извор живота. Поред земљорадње становништво се бави и сточарством, поглавито рогатом марвом и овчарством. Успева пшеница, кукуруз, друга врста житарица и поврће. Принос земље није као у долини Нере, јер је земља слабијег квалитета. То потврђује и цена земље која се креће између 10—25 хиљада леја по кат. јутру. Рогата марва купује се, гоји 1—2 године и онда продаје на суседном тржишту у Новој Молдави. О коњарству не вреди говорити, јер је још увек у зачетку. Овце се гаје ради приноса вуне и сира. Молдавски сир је исто тако чувен као и Соколовачки. Воћарство успева доста добро, и то шљиве, јабуке, вишње, кајсије, брескве и ораси. За побољшање каквоће ништа се не чини. Зато се оно и налази још у примитивном стању. Виноградарство има услова за развијање.

Овде се развија и рибарство, али са доста примитивним алатом. Иако се Дунав налази поред самог села не постоје изгледи да ће се рибарство боље развити, јер недостаје веће тржиште за пристојно уновчење рибе. Хватају се сомови, шарани, смуђ, кечиге, мрене и кесеге. Око 10 од сто становништва живи од трговине, занатства и запослења на пристаништу.

Узгредне зараде налазе ратари у рабаџијским пословима, код преноса робе од и до пристаништа, као што су дрво за грађу и гориво и друга врста производа.

У околини Варада налази се један каменолом.

Виђеније ратарске породице у последњих 30—40 година: Стојадиновић, Радонић Живе пок., Нешићеви, Миливојевић, Каричић, Перушић, Гавриловић, Добросављевић, Мате Ђорђевића, Станојкинови, Јоце Стојановића-Главана, М. Стевановића, Андре Обретковића, Јоце Николића, Васе Апостоловића, Стевана Николића, Ивана Симића, пок. Мите и Ивана Станковића и породица Милана Грујића.

Баштовани: Милан и Мисирка Грујић.

Одгајивач свиња: Ива Нешковић, 25—30 глава.

Одгајивачи оваца: Иван Добросављевић 100—110, Иван Нешковић 100—110, Јоца Поповић 90—100, Филип Стефановић 80—90, Милан Латовљевић 70—80, Илија Михајловић, Јелисеј Удуљ и Жива Дејановић по 60—70 и Јеса Босиок са 50—60 глава. Остале куће имају по 10—30 глава.

Највећи одгајивач коза: Коста Долић са 100—110 глава.

Риболовом се баве: Илија Исаковић, Ђока Арсеновић, Жива Николић и Миша Деспотовић.

Пчеларством се баве: Коста Павловић са 80—90 и Н. Ерди са око 30 кошница.

Трговина: Око 1900-их година постојала је чувена тргов. кућа пок. Ђоке Антоновића. Његова кћи, Даринка удала се за пок. Светислава Коларовића, професора ср. карловачке гимназије. Син њихов Душан срески начелник је у Дарди у Барањи. Данас постоје ове тргов. радње: Акционарско друштво **U. d. r.**, трговина дрва за гориво и грађу, Александар Јовановић и Жива Нешић, трг. мануф. робе, Душан Павловић, трг. горив. дрвета и угља, Јефтимије Мојсије, трг. црепа и грађев. материјала, Ника Радонић, трг. мешов. робе и дрва за гориво, Милена Перишић, трг. меш. робе и живине, Сава Радонић, Славко Гавриловић, Милорад Перишић и Ива Радојковић, бакалнице.

Занатство: Бивше занатлије (преминуле): Стеван Деспотовић, обућар, Кузман Стојковић и Алберт Херди, кројачи, Васа Турку, берберин, Јован Браила, лончар и Сима Рајаковић, абаџија. Данашњи мајстори: Душан Адамовић, Јован Хергелић и Димитрије Рајковић, ковачи, Тома Пајић, колар, Воја Константиновић, Штефко Стојановић и Душан Митовић, столари, Васа Јанковић, Младен Ђорђевић и Младен Марикић, зидари, Стеван, Михајло и Јулије Касаш, бачвари, Светозар Браила, лончар, Мата Добросављевић, кожар, Жива Антић, Василије Ђорђевић, Светозар Јанић и Душан Марковић, ћурчије — кожухари, Владимир Деспотовић, Жива Бијок, Ђорђе Реслер и Тома Ракић, обућари, Бошко Деспотовић, кобасичар, Стеван Балдауф и Жарко Деспотовић, месари, Влада Јовановић, Илија Маричић, Јован и Младен Стојковић, пекари, Милутин и Светислав Браила, Мата Спачек и Флора Браила, фризери и бербери, Јакоб Мариновић, фарбар, Александар Херди, кројач.

Угоститељство: Александар Балеа, кафана, хотел, ресторација и израда соде воде, Јоца Илић, ресторан, Јова Балеа, Драгица Маричић и Вилма Томас, гостионице.

На Бошњачкој речици и на потоку Мачевачка речица, који се налази између Мачевића и Ст. Молдаве, леже 6 воденица. Ове раде са по једним каменом и дају само црно брашно за хлеб и кукурузно брашно за проју. У месту постоји и један индустријски млин.

⁂

Списак и биографије

школованих лица, рођених у Бан. Клисури, и оних службеника који су у Клисури више година провели у каквој јавној функцији, а рођени су ван овога краја.

* * *

Адам Дејан, рођ. 1904 у Златици, студент филозофије, налази се у Златици.

Адам Рада, родио се у Златици, сопственик је винограда и млина, један од 6. најугледнијих становника Златице и добар српски родољуб. Од аустроугарског ратног суда осуђен је на смрт и 1915 год. стрељан, јер му се приписивало (измишљено) да је из свог млина на Нери давао сигнале српској војсци преко Дунава.

Атанацковић Александар, протојереј у Соколовцу и архијер. намесник Бан. Клисуре. Родио се 1882 у Црепаји, свршио средњу школу са испитом зрелости у Еперјешу 1903, а богословију у Срем. Карловцима 1910. Три године је био и слушалац правног факултета. Рукоположен је у Вршцу 1911 од епископа Гаврила Змејановића. Одликован је правом ношења црвеног појаса 1921, дужношћу архијер. намесника 1924, чином протојереја 1926, ношењем надбедреника 1927, медаљом за спомен крунисања краља Фердинанда и Краљице Марије у Алба Јулији, медаљом са градом офисира од краља Фердинанда и медаљом са градом каваљера од краља Михајла. Од дана рукоположења до 1923 био је свештеник у Радимни и Белобрешци а од тада до данас парох соколовачки и архијерејски намесник Бан. Клисуре. Члан је Епархијске конзисторије, Епарх. адм. одбора, Испитне комисије за полагање течајевних испита и Испитне комисије за полагање испита о цркв. појању, у Темишвару. За време јерејске дужности у Радимни и Белобрешци уложио је сав свој ауторитет да се у Радимни на место порушене старе цркве, зидане 1763, подигне нова, а у Белобрешци парохијски дом. То му је успело, а верни, који су својим материјалним жртвама допринели да се храм и дом подигну, благодарни су проти Атанацковићу на овој племенитој акцији. Њему као иницијатору припада највеће признање и за подизање нове и велелепне цркве у Дивичу, у месту, које је до данас било без икакве цркве. Код избора места и стила ове цркве показао је велико разумевање. Тек након неколико година моћиће да се оцени идеја и настојање проте А. Дивич је капија Клисуре, а ова репрезентативна црква биће понос Срба овога краја. Прота А. убраја се међу најспремније свештенике Баната. Поред знања на верском пољу има много дара и смисла за привредна питања. Врло добро познаје потребе села. Важи и као најнапреднији економ. У Радимни је прокрчио један комплекс шуме и од тога створио добру ораницу. Штета је да се налази у таквим приликама да своје искуство и свој дар није у стању да пресади и међу становнике своје парохије. Они су у недостатку потребне спреме за земљорадњу и знања уопште тешко приступачни.

Белодедић П. Глигорије, рођен 1885 у Соколовцу, ниже разреде гимназије свршио је у Срем. Карловцима и Митровици 1904, учит. школу у Сомбору 1907. Учитељ је у Луговету 1908—1919, Дубовцу

1919—1920, Врачевгају 1920—1935 и у Белој Цркви од 1935 до данас. Управник је и Кредитне задруге држ. службеника у Белој Цркви од 1935 год. За време светског рата био је добровољац на добручком и солунском фронту 1915—1919. Резервни је капетан I класе.

Белодедић Ђ. Милета, рођ. 1898 у Соколовцу, општ. писар у Соколовцу 1912—1915, општ. подбележник у разним местима а данас у Добричеву.

Белодедић Г. Светолик, рођ. 1910 у Луговету. Ниже разр. гимназије свршио је у Белој Цркви а учит. школу у Вршцу 1932. Учитељ је у Градцу и Ћеарце 1934—1936, Кајтасову 1936—1937 и у Кусићу од 1937 до данас. Резервни је потпоручник.

Белодедић Г. Светомир, рођ. 1913 у Луговету. 6 разр. гимн. свршио је у Белој Цркви, испит зрелости у Вршцу 1930, војну академију у Београду 1931—1934. Потпоручник је у Сарајеву од 1934 године.

Бугарски Мирослав, рођ. 1883 у Сенти, свршио је основ. школу у Сенти, грађанску шк. у Џомбољу 1899, учит. школу у Сомбору 1905. Учитељ је у Чобанцу код Пеште 1907—1909, у Станчеву 1909—1910, Моноштору 1910—1911, Ст. Молдави 1911—1924 и у Белој Цркви од 1924 до данас.

Вишњић Младен, рођ. 1881 у Златици. Чиновник је градске болнице у Белој Цркви.

Владић Петар, рођ. 1912 у Срп. Пожежени, гимназију свршио у Ср. Карловцима 1933, теолошки факултет у Београду 1937. 1934/5 шк. год. био је васпитач у Епархијском интернату у В. Кикинди, а од тада до данас у сличном интернату у Вршцу.

Вуксановић Светозар, рођ. 1893 у Луговету. Гимназију свршио 1913 у Белој Цркви а правни факултет у Загребу 1922. Адвокат је у Белој Цркви од јуна 1923 године. Члан је свих културних, националних и хуманих друштава.

Вулетић Ђ. Жарко, рођ. 1894 у Соколовцу. Гимназију свршио у Белој Цркви 1913, затим је био на медицинском факултету у Прагу. Данас је наводно новинар у Прагу.

Вулетић Живко, рођ. око 1849 у Соколовцу. Свршио је вишу школу за пољопривреду. У Србији је био професор пољопривредне школе. За време Јаше Томића сарађивао је на »Застави«. Умро је као профес. пољопр. школе у Краљеву 1895 године. За собом је оставио кћери Вуку и Загорку.

Вулетић Ђ. Јован др, рођ. 1889 у Соколовцу, гимназију свршио у Белој Цркви 1909 а правне науке у Коложвару 1913. Адвокат је у Белој Цркви од 1922. Од 1920 до 1922 био је народни посланик Уставотворне скупштине за срез Белоцрквански. У политичком животу узима видног учешћа, претседник је Среског одбора Самост. демокр. странке у Белој Цркви од 1919 до данас. Одликован је орденом Белог Орла V степена. Члан је свих националних, културних и хуманих друштава. Јула месеца 1919 учествовао је у делегацији од 3 члана, која је у Паризу посетила политичаре Европе и изнела захтеве Срба Клисураца да њихов родни крај остане у саставу Југославије. Као ученик III разр. мађарске гимназије у Белој Цркви био је са Јованом К. Јанковићем искључен из школе, јер су на капуту носили исецкану мађарску тробојку, а испод тога на прслуку српску тробојку. Само на интервенцију једне угледне личности бејаху поново примљени у исту школу.

Вулетић-Опреан Вера, кћи Ђоке из Соколовца, средњу школу свршила у Белој Цркви а филозофски факултет у Београду. Била је суплент на гимназијама у Суботици и Петровграду а сада је професорка у државној гимназији у Панчеву. Удала се за општ. лекара Др Опреана у Краљевићеву код Панчева.

Вулетић Ж. Ружица, рођена 19 децембра 1909 у Соколовцу, четири разреда гимн. свршила у Белој Цркви 1925, а учит. течај у Темишвару 1926 год. Била је учитељица у Кам. Ст. Ђурђу 1926—1936, данас је пошт. чиновница у Базијашу.

Гавриловић Драгомир, студент права, родом из Ст. Молдаве.

Гавриловић Никола, студент филозофије у Београду, родом из Ст. Молдаве.

Гимбош Зорка, рођ. 22 IV 1909 у Брзаски, ниже разреде гимназије свршила је у Београду 1927, учит. течај у Темишвару 1929. Учитељица је у Рудни од 1929 до 1934. Од тада је пошт. чиновница.

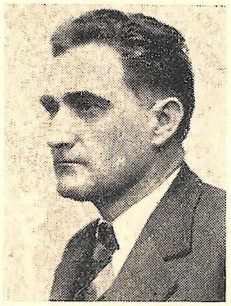

Деспотовић П. Жарко, рођен 1912 у Белобрешци. Основну школу свршио је у Српској Пожежени, седам разреда гимназије у Белој Цркви а осми у Смедереву, јер су тада̀ укинули VII—VIII разред у Белој Цркви. 1-ог септембра 1930 године уписао се на абитуријентски курс Трг. академије у Београду, а октобра месеца исте године и на Правни факултет у Београду. Абитуријентски курс завршио је са успехом септембра месеца 1931 године. Након тога продужио је студије на универзитету и стално боравио у Београду све до 9 маја 1934 године, када је отишао на отслужење војног рока у Румунију и тамо служио као обичан редов 18 месеци, делимично у Тиргул-Жиу а делимично у Сибиу (Нађсебен). После војске вратио се у Југославију и ту продужио студије. Дипломирао је на правном факултету у Београду 18 III 1936. Уктобра месеца исте године уписао се на докторандски курс Правног факултета у Београду а међувремено је као сиромашан ђак морао

да се побрине и за своје издржавање па је ступио у судску службу. Данас се налази као судски приправник код Среског суда у Суботици, не напуштајући студије на докторандском курсу.

Деспотовић П. Тома, родио се 11 октобра 1897 у Белобрешци. Гимназију је свршио у Белој Цркви па је одмах за време рата морао да иде у војску, где је провео три године. За време службе у рату једно време је боравио у Будимпешти. То време је искористио за науку и уписао се на правни факултет, но пре него што је могао да полаже, бар први испит, морао је да напусти студије, одлазећи са маршкомпанијом на фронт у Галицију.

После демобилизације продужио је студије у Београду на правном факултету. Ту је дипломирао јуна месеца 1922 године. За време студија 1921—22 године, као син сиромашних родитеља, радио је у својству адвокатског писара код др Јоцике Путника.

Од јуна 1922 до јануара 1927 радио је у Белој Цркви у разним канцеларијама као адв. приправник. Пошто је међувремено положио адвокатски испит, отворио је своју самосталну канцеларију у Новом Кнежевцу (Нова Кањижа), где се и данис налази. Ожењен је и има своју породицу.

Политиком се уопште не бави, јер стоји на становишту да се државе не стварају и не уређују за зеленим столом. Иначе је велики национални борац. Члан је свих националних, културних и хуманих друштава у месту пребивалишта. Много воли и цени своју Клисуру, коју сваке године посећује.

Димитријевић Ђорђе-Дика (Маминов), рођ.

1880 у Луговету, свршио је гимназију и шум. факултет. Умро је као шум. саветник око 1913 у Оравици.

Димитријевић Јован (Маминов), роћ. 1873 у Луговету, гимназију свршио у Белој Цркви 1891. Био је виши пошт. чиновник у Белој Цркви и Сегедину. Данас је у мировини у Луговету.

Драшковић Велимир (Миле), роћ. 1905 у Соколовцу, свршио је шест разр. гимназије у Белој Цркви и свиларску школу у Новом Саду 1931. Надзорник је држ. свиларства у Белој Цркви од 1 јануара 1937.

Ђуричић С. Жарко (Иванчетов), родом из Соколовца (син Тозе) б. студент технике у Београду. Где се данас налази није се могло утврдити.

Ђуричић С. Лепосава (Иванчетов), родом из Соколовца, (кћи Тозе Иванчетовог), наставница је грађанске школе у Книну, у Далмацији. Тамо се удала за апотекара.

Ђуричић Милан, роћ. 1912 у Соколовцу, ниже разреде гимназије свршио је у Белој Цркви, богословију у Битољу и Ср. Карловцима 1932, рукоположен за јереја 1932 у Вршцу. Свештеник је у Дубовцу 1932—1935, у Ченти 1935 — до данас. За време службовања у Дубовцу активно је учествовао у раду задругарства. Као такав биран је 1935 за члана Извршног одбора Савеза набављачких задруга у Смедереву. Основао је Дубовачко црквено певачко друштво 1934, са којим је исте године приредио девет успелих концерата, међу осталима и у Јасенову, Ковину и Острову. Програм ових приредби састојао се из духовних и народних песама.

Ђуричић Светозар (Иванчетов), роћ. 1880 у Соколовцу. Основну школу свршио је у месту рођења а затим се, поред кућевних послова у ратарској породици, одао и црквеном појању. Дуго година је био црквени појац у Соколовцу, а једно време и хоровођа Црквеног певачког друштва. 1918 преселио се у Београд, где је постављен за цркв. појца у цркви Св. Саве.

Живковић Негосим др, роћ. 28 II 1889 у Мачевићу, основну школу свршио је у Мачевићу и Ст. Молдави, гимназију у Белој Цркви 1910, а правне науке на универзитету у Коложвару (Клужу) 1922 год По обављеној пракси отворио је адвокатску канцеларију у Белој Цркви, коју и данас води. Познат је као одличан правник и познавалац јужнобанатских националних, економских и политичких прилика. Од 1926—1929 и 1931—1935 био је народни посланик за срез Белоцрквански. Припадао је радикалној странци и као вођа среског одбора узимао видног учешћа у политичком животу. Једно време био је члан извршног одбора Имовне општине б. XIV гранич. пука. Члан је Патријаршиског савета и потпретседник Епархиског одбора у Вршцу. Активан је члан свих националних, културних, хуманих и других друштава. Као велики националиста истицао се — вели прота Јовановић — још у својим млађим годинама. Одликован је орденом Св. Саве III реда.

Журж Стеван, родом из Ст. Молдаве, нижу гимназију свршио је у Белој Цркви, учит. школу у Сомбору. Учитељ је у Ст. Молдави.

Илић Милорад, роћ. 1910 у Ст. Молдави, средњу школу свршио је у Белој Цркви, а теолошки факултет у Београду 1935. Сада се налази у Ст. Молдави.

Јанковић Жарко, рођ. 1914 у Соколовцу, нижу гимназију свршио је у Белој Цркви 1930, учит. школу у Вршцу 1935. Учитељ је у Црној Реци, у Вардарској бановини.

Јанковић Иван (Дајин), рођ. 1916 у Златици, богослов је VI године у Ср. Карловцима.

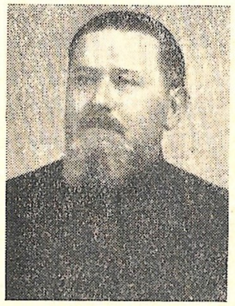

Јовановић В. Ђорђе, протојереј, архијерејски намесник ковински и парох у Баваништу, рођен је од оца Васе и матере Драге Јовановић, сиромашних ратара, у Мачевићу 20 марта 1889 године. Основну школу свршио је у Молдави код учитеља Александра Стојадиновића, једнога од најспремнијих учитеља у Клисури онога времена. Основну школу похађао је са др Негосимом Живковићем, пешачећи сваки дан из Мачевића у Молдаву, јер у то доба Мачевић је имао учитеље без довољно квалификација — писмене црквене појце. Материјалном помоћи јеромонаха Теофана Миленковића — Соколовчанина, дугогодишњег свештеника у Мачевићу и доброг родољуба, свршио је 5 разреда гимназије у Белој Цркви а матуру на Новосадској српској гимназији 1910. Богословију у Срем. Карловцима 1914. После мобилизације и објаве рата Србији, сд стране Аустроугарске, затворен је са Клисурцима Јованом Богдановићем трговцем, Живом Путником, пензионисаним народним учитељем, Митом Мијуцом, сељаком, и Митом Владулеском, обућаром, и оптужен због шпијунаже у корист Србије августа 1914, те после тортуре и истраге у затвору у Белој Цркви и Базијашу вратио се кући крајем септембра исте године. 1914 г. 6 децембра рукоположен је за ђакона а 7 јануара 1915 за презвитера, те са 1 фебруаром исте године постављен да опслужује затварањем свештеника упражњене парохије у Молдави, Мачевићу и Срп. Пожежени. Са тог положаја, због тадањих тешких прилика у Клисури, 1916 у јесен долази за помоћника оболелом свештенику Милану Димићу у Баваниште, где је касније изабран за пароха; на коме се положају и данас налази. По свршетку рата, 1920, уписује се на правни факултет београдског универзитета, где је дипломирао 1924 године. 1932 године постављен је за архијерејског намесника ковинског. 1935 рукопроизведен у чин протојереја. За време школовања учествовао је у омладинском покрету. По ослобођењу, одмах почиње радом на народном просвећивању и јачању националне свести, организује и води певачко друштво у Баваништу. Оснива соколско друштво. Учествује и активно помаже народни напредак. У слободним часовима бави се историјом Јужног Баната и скупља грађу за монографију Баваништа. Клисурци гаје велико поштовање према своме земљаку, проти Јовановићу, а његови парохијани срећни су да се налази у њиховој средини.

Јовановић Константин (Радов), рођ. 8 XI 1857 у Соколовцу. Свршио је VII разр. гимназије у Ср. Карловцима. Био је капелан у Белој Цркви а као јеромонах и настојатељ управљао манастирима Златица, Базијаш и Кусић. Служио је и у Љубкови и Дубовцу. Умро је у манастиру Златици 1925 год.

Јовановић Ранко, родом из Срп. Пожежене, чиновник је Потрошачког звања града Беле Цркве.

Јовановић Стеван, рођен 1894 у Соколовцу, IV разр. грађ. школе свршио је у Оравици. Општински је чиновник у родном месту 1910—1915, од тада до 1918 у рату, општ. подбележник у Уљми 1919. Прешавши у службу пореске струке служио је у Сомбору, Кули, Панчеву, Ст. Бечеју и др. местима. 1927 год. положио је испит порезничко-благајничке школе и тиме стекао право на II катег. држ. чиновника. За контролора унапређен је 1932. У том својству служио је у Вел. Градишту и Вршцу до 15 I 1937, од тада се налази у Пореској управи у Петровграду.

Којчић Радосав-Милосав, рођ. 1883 у Соколовцу, IV разр. грађ. школе свршио је у Оравици. Чиновник је полит. општине у Соколовцу 1897—1907, поштански чиновник у **Mélykutu** 1907—1914, у рату 1914—1918, виши пошт. чиновник у Белој Цркви од 1918 до данас.

Крајић Милан, родом из Доње Љубкове, општински је бележник у Југославији.

Кркуш Ђорђе, рођ. 1885 у Златици, званичник градског поглаварства у Белој Цркви. Оснивач је Срп. рат. задруге у Златици, чији је пословођа био од 1907 до 1914. У исто доба беше и перовођа Цркв. општине. За време рата био је добровољац на добручком и солунском фронту 1915—1918.

Кркуш Живан, рођ. 1891 у Златици, свршио је гимназију у Белој Цркви. Своје студије није продужио. У најлепшим годинама затекао га је рат. У чину потпоручника погинуо је 1916 год. на Добруџи.

Кугел Драгутин (син б. општ. бележника Кугла), рођ. 1908 у Златици, ниже разр. гимназије свршио је у Белој Цркви, богословију у Ср. Карловцима, рукоположен 1932 год., свештеник у Белобрешци 1932—1937, у Луговету од 1937 до данас.

Кугел Јулије (брат Драгутина), рођ. 1906 у Златици, гимназију је свршио у Белој Цркви, општ. подбележник у Гребенцу 9 година, затим бележник у Бан. Двору 3 године, а данас у Вел. Торку.

Латовљевић Никола, рођен у Ст. Молдави, царински је посредник у Београду (Булевар Кнеза Карађорђевића 35).

Лукић Коста, рођ. 1870 у Алибунару, основну школу свршио је у Вршцу, VI разреда гимназије у Сегедину и Панчеву, течај за општ. бележнике у Петровграду. Општ. подбележник у Алибунару, Самошу и Петровом Селу до 1893 а окр. бележник у Соколовцу 1894—1918. Од 1 XI 1918 до евакуације Темишвара срески је начелник у Темишвару, а затим у Вршцу. Од 1921 до 1926 био је у мировини. Од 1927 до 1931 приседник Банатског сирочадског стола у Петровграду. Поново умировљен 1931. Преселивши се у Београд желео је да своје старе дане проведе у миру, али је 2—3 године после пензионисања добио ману срца и 1934 год. умро. Посмртни остаци његови сахрањени су у породичној гробници у Алибунару. Супруга његова Милка и данас живи у Београду. Пок. Чика Која учинио је много за соколовачку општину, саградио нове зграде за бележничко звање, бележн. стан и основну школу. У својству дугогодишњег претседника Имовне општине б. XIV гранич. пука помагао је сиромашне ђаке из Доњег Баната, давајући им стипендије од 200—400 К. год. или бесплатан стан и храну у Сегединском конвикту Имовне општине. Био је одличан администратор и један од најспремнијих бележника Крашо-северинске жупаније. Волео је Соколовац и много учинио за економско и социјално подизање села. Учинио је више него други за цело столеће. Хвала му.

Лупуловић, граничарски капетан, родом из Доње Љубкове, умро је око 1885 године.

Малошевић Георгије, рођен 1905 у Старој Молдави, свршио је осн. школу у месту рођења 1916, нижи течајни испит у Новом Бечеју 1927, богословију у Срем. Карловцима 1931, а теолошки факултет у Београду 1935 године. Замонашен је 26 августа 1923 у манастиру Бездину, за ђакона рукоположен у Перлезу 28 авг. 1931. Југослов. држављанство примио марта 1935 и прирођењем завичајност стекао у Београду. 30 јуна 1935 постављен је за приправника Црквеног суда Вршачке епархије, а октобра исте године одликован ношењем црвеног појаса. 1936 год. написао је монографију манастира Војловице и објавио у часопису »Духовна страна«.

Маричић Загорка, рођ. 16 X 1913 у Ст. Молдави, свршила је нижу гимназију и учит. течај у Темишвару 1929. Учитељица је у Петровом Селу у Румунији од 1929.

Маричић Милена, рођ. 30 X 1910 у Ст. Молдави, свршила је нижу гимназију а затим учит. течај у Темишвару 1929. Од тада је учитељица у Петровом Селу (Румунија).

Мартиновић Милан, родом из Златице. Основну школу свршио је у месту рођења, гимназију у Белој Цркви. Благајник је градског порезног звања у Белој Цркви.

Миленковић Теофан, рођ. је 1850 у Соколовцу. Као јеромонах служио је 40 година, од тога 34 године у Мачевићу и Срп. Пожежени. Умро је пре 15 година.

Милетић Жива др, рођ. 19 XII 1877 у Срп. Пожежени. Ту је свршио 6 разреда српске основне школе. У Белој Цркви положио испит зрелости 1899 године, а правне науке свршио у Пешти и Коложвару. 1911 год. отворио је у Белој Цркви адвокатску канцеларију, али је још као студент права, запослен код разних надлештава у Белој Цркви, био дуго година претседник Српског певачког друштва и радио на просвећивању нашег сељака, као члан Привредника. Био је члан управе Адвокатске коморе у Нов. Саду од 1929 до 1931. Као адвокат узео је учешћа у оснивању земљорадничких задруга и наших националних установа, те је свим својим скромним силама радио на томе да се код нашег српског живља одржи национална свест. Није презао да јавно и на сваком месту устане у одбрану српства, критикујући рђав поступак Мађара према националним мањинама.

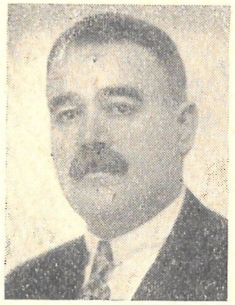

Због његовог националног рада до ослобођења био је гоњен од стране мађарских власти, стално под полициским надзором, тако да су га жандари 26 VII 1914, када је избио Светски рат, у 4 часа ујутру дигли из кревета и спровели у затвор војног гарнизона у Белој Цркви. Одавде је отеран у апсану Темишварског окружног суда. После 14 месеци притвора осуђен је 16 октобра 1915 год. на 1 годину и 8 месеци државног затвора. Ову пресуду Апелациони суд у Темишвару преиначио је и казну због дела велеиздаје пооштрио на 2 године и 6 месеци робије и губитак политичких права, а Адвокатски дисциплински сенат при мађарској Курији још и на губитак

права адвокатуре. Казну од 2 год. и 6 месеци робије издржао је до последњег часа, и то 1 год. и 6 месеци у Темишварској апсани, а остатак од 11 месеци у најстрожијој мађарској казниони, у ћелији, у Вацу, као обичан робијаш. После издржане казне предат је војним властима; ове су га као војника интернирале у мађарско село Дебрецин, јер је бивши градски начелник града Беле Цркве поднео војним властима у Дебрецину извештај да је политички до крајности неповерљив и велеиздајник.

За време аустро-угарског режима обилазио је нашу Клисуру и тамо храбрио онај сиромашан и бедан народ, који је био прогањан од стране мађарских власти, зато што је за време избора нардн. посланика, а на челу са њиме смео да даде свој глас за неумрлог нам пок. Јашу Томића.

Овде налазим за потребно да споменем и пок. Јована Богдановића, бившег трговца у Срп. Пожежени, и пок. Живу Путника, бившег учитеља, који су са г. М. пре 25—30 год. радили на просвећивању Срба у Клисури.

По свршетку рата, др М. постављен је за начелника Белоцркванског среза (8 XI 1918), на којем је положају остао до јуна месеца 1919 год., када је дао оставку и отворио адвокатску канцеларију.

1918 основао је соколско друштво, чији је старешина био 10 година. Друштву је поклонио заставу, сада је I зам. старешине. Основао је месни одбор Народне одбране, чији је претседник, изузев једне године, од оснутка, па и сада.

Пре 8 година основао је друштво »Нера« за унапређење туризма и улепшавање града. Претседник је месног Позоришног одбора као и спортског клуба »Тенис«. Поред свог адвокатског рада, и данас сарађује у свима установама. За свој рад одликован је Југословенском круном 4 реда.

Миливојевић Петар, рођен у Ст. Молдави, бивши је аустро-угарски ц. и кр. фелдмаршал-лајтнант, умро је у Београду после рата.

Милосављевић Богдан, родом из Соколовца, државни је лугар у Пазарићу у Босни.

Милосављевић Радосав, рођ. 1899 у Соколовцу, ниже разр. гимназије свршио је у Белој Цркви, а учит. школу у Сомбору. Учитељ је у Паланци и Јасенову 1920—1930. Положивши виши педагошки течај у Београду, постављен је за наставника грађ. школе у Белој Цркви, затим премештен у Јаша Томић и најзад у Невесиње.

Милошевић Данило, родио се у Павлишу (син пок. проте Проке Милошевића) а одрастао у Соколовцу. Гимназију свршио у Белој Цркви а богословију у Ср. Карловцима 1899 год. Није се одао свештеничкој служби. 19 год. провео је у Бечу као секретар срп. прав. црквене општине и учитељ за срп. језик и историју. Вративши се у домовину (1922), био је 2—3 год. књиговођа фирме »Ст. Кешански« а после тога референт војног одељења Градског поглаварства у Панчеву, где се и данас налази. И у богословији и у Бечу био је омиљен због веома лепог гласа (тенора), који је од оца наследио.

Милошевић Прокопије, пок. протојереј и архијерејски намесник Соколовачки, родио се 1 окт. 1844 у Павлишу, шест разреда гимназије свршио је у Темишвару и Сегедину, а богословију у Вршцу 1866 г. По одобрењу епископа Кенђелца свршио је 1867 и учит. школу у Сомбору. И у богословији и у учит. школи био је најмузикалнији и најбољи певач. По

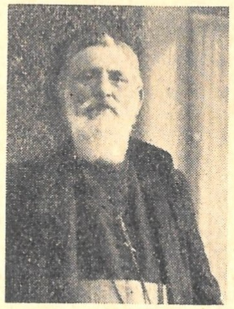

свршеној богословији и препарандији биран је за учитеља на новоотвореној вероисповедној школи у Павлишу. Ту је радио од 1867 до 1876. За то време основао је Ратарско певачко друштво и њиме управљао. Увиђајући да је свештенички положај бољи и уноснији, напустио је учитељску службу и прешао у службу цркве. Рукоположио га је епископ Кенђелац 1876 год. и поставио као администратора у Дупљаји. Након 3 месеца посетила га је соколовачка депутација и молила да пређе тамо, обећавши му да ће бити једногласно изабран и да ће му подићи нов парох. дом. Тако је он исте године примио парохију Соколовачку и ту на потпуно задовољство својих верних остао 47 година (1876—1922), све до своје смрти. Са правом ношења црвеног појаса одликован је 1885 а чином протопрезвитера 1920. Од 1 септ. 1919 до 28 фебр. 1922, т. ј. до дана смрти, администрирао је Архијерејско намесништво у Соколовцу, основано за Бан. Клисуру одмах после разграничења Југославије и Румуније. За заслуге стечене на црквеном пољу одликован је орденом Св. Скве V степена.

У својим најлепшим годинама, у јеку његове најплодније делатности, изгубио је (1885) своју супругу. Њезина изненадна смрт нанела му је тешки ударац, јер је остао са петоро незбринуте деце (најстарије 15 а најмлађе 1 год.). Као примеран отац, иако са тешкоћама, сву своју децу однеговао је и васпитао онако како то једном свештенику доликује. Син Данило свршио је богословију у Срем. Карловцима, кћи Зорка удата је за чиновника Кирића у Мокрину, пок. Анђа за индустријалца Стевана Кешанског у Панчеву, Даринка за б. окр. бележника пок. Тошу Лукића у Далбошецу и Олга за управника фил. Срп. банке Јовановића у Нов. Саду.

Пок. прота Милошевић уживао је велико поверење Соколовчана. Он је био поштован и вољен не само у месту своје парохије него и целој околини. Њега је познавала пространа Војводина од Молдаве до Темишвара и Сомбора, коју је обишао са својим чувеним певачким друштвом. Особито је био на гласу по својој музичкој спреми. Јединствен хоровођа, црквени хор дириговао је из олтара а да ни најмање узрујање није показао. Поправка цркве Соколовачке у 1908 год. има се захвалити првенствено њему а тек у другом реду његовим помагачима, окр. бележнику Кости Лукићу, кнезу Ђоки Вулетићу и тадањем претседнику црквене општине. Унутрашњост цркве поново је молована а спољашњост потпуно поправљена и новим кровом снабдевена. Волео је своје парохијане, слободно време проводио је у домовима појединих породица, за које је свагда имао по коју добру реч или поуку. Он је био ауторитативан и добар саветодавац целокупног становништва. Политиком се није бавио, али је употребио сва средства да народност и дух своје пастве очува. Претставници власти, како у срезу тако и у жупанији, много су га поштовали и волели. Његов начин опхођења према сваком давао је утисак правог и истинског свештеног лица. У говору је био одмерен, али увек стваран. Са великом љубављу говорио је о онима код којих је приметио да у поштеном раду напредују. Добре ђаке награђивао је и старао се да учење продуже у гимназији. Старао се да добију стипендију од Патријаршије или цркв. општине. Радио је у пуној хармонији са окр. бележником Костом Лукићем на просвећивању деце, те отуда то да је Соколовац размерно дао леп број интелектуалаца. Живео је на понос својих верних 79 година. Пушио је умерено, али је велики део свог века провео на свежем ваздуху поред Нере и Дунава, бавећи се риболовом, и тиме отклонио досадне часове у самоћи. И ова књига плод је његовог труда, јер да ме као сиромашно сељачко дете није одвео (о свом трошку) у сремско-карловачку гимназију, она се свакако не би написала. За то нарочито хвала попа-Проки и на овом месту.

Молдован Жарко, рођ. 29 IX 1900 у Срп. Пожежени, свршио је четири разреда гимназије а затим учит. течај у Темишвару 1929. Учитељ је у Краљевцу од 1925 године.

Молдован Максим, рођ. 1880 у Вршцу, основну школу и ниже разреде реалке свршио је у Вршцу 1897, а учит. школу у Темишвару 1901. Учитељ је у Срп. Пожежени 1903—1919, у Белој Цркви 1919 до данас. Његовом иницијативом и на његово заузимање подигнут је парохиски дом у Пожежени 1914 године. Са др Ж. Милетићем радио је све до свог боравка у Клисури на националном просвећивању тамошњег становништва. Његово службовање у Пожежени трајало је 16 година, за то време учинио је своме роду више него многи други за дуже време. Клисура га и данас спомиње као једног од највећих националних бораца пре рата.

Најдан Светозар, рођ. 1914 у Доњој Љубкови, нижу гимназију и богословију свршио је у Срем. Карловцима 1937. Сада се налази у месту рођења.

Нешић Богдан, инж. шума, рођ. је 1912 у Ст. Молдави. Налази се на служби као инжењер шума у Београду, Которска ул. 24.

Нешић Т. Михајло, родио се 12 јуна 1858 год. у Ст. Молдави, основну школу свршио је у Ст. Молдави и Пожежени а четири разреда грађанске школе у Белој Цркви 1876. Пошто се ова нижа средња школа претворила у гимназију, већ идуће год. продужује школовање и 1880 полаже испит зрелости. 1882 долази у Кусић за општ. писара, 8 IV 1884 свршио је течај општ. бележника. За општ. бележника у Кусићу изабран је 28 марта 1885, коју је дужност обављао све до умировљења 1922 године. Његова је заслуга да је у Кусићу подигнута најлепша школа у околини са 4 одељења и станом управитеља. Убрајао се међу најспремније бележнике, био је добар родољуб и чувар своје срп. општине од разних реквизиција за време рата. И пре и после ослобођења стално је помагао срп. добротворна и национална друштва. Његов син Славко, рођен 21 септ. 1892 у Кусићу, инжењер је града Беле Цркве.

Нешић Сава инж., рођ. 1910 у Ст. Молдави, гимназију и технички факултет свршио је у Београду. Грађевински је инжењер у Београду, Которска ул. 24.

Николић Илија, грађев. инжењер, родом из Ст. Молдаве. Налази се у држ. служби и ради на модернизовању држ. пута Београд—Топола.

Новаковић-Радојев Мата, (унук Мате), рођ. 1907 у Соколовцу, нижу гимназију свршио је у Белој Цркви а богословију у Битољу 1931. Рукоположен 1932, свештеник у Лесковици 1932—1937, Дубовцу (Срез ковински) од 1 XI 1937 до данас. Млад је али велики национални борац.

Новаковић-Радојев Стеван, рођен око 1815 год. у Соколовцу, у својим младим годинама, као дечко, прешао је у Србију и тамо наводно посећивао неку стручну школу. Запослио се и око 1840 год. оженио. Супруга белоцркванског адвоката Светозара Вуксановића, кћи Ише Новаковића, тврди да јој је њезин деда, пок. Мата Новаковић-Радојев, причао пре 30 година »да је имао стрица Стевана, који је око 1830 год. прешао у Србију, тамо нешто учио и оженио се. У браку је имао сина, који је постао велики господин у Србији. Тај господин брат му је од стрица, не познаје га, старији је од њега 10—12 година, али је чуо да је посланик или министар у

Београду«. Ако ово доведемо у везу са разговором пок. деде Мате Новаковића са мојим пок. оцем пре 42—43 године у винограду на Округлици, којем сам разговору и ја присуствовао, као дечко од 8—9 година, када је мој отац причао деди Мати о своме стрицу генералу Јов. Станојловићу, а деда Мата моме оцу о његовом стрицу Стевану и брату од стрица неком великом политичару, а по причању његовог оца и оних који су лађом одлазили у Београд, онда произилази да је реч о оцу Стојана Новаковића, бившег књижевника, научника и министра Краљевине Србије, рођеног у Шапцу 1842 год., односно деди садањег професора универзитета др Милете Новаковића. По др Милети Новаковићу, њихова породица пореклом је из Херцеговине. То може да је тачно, јер по причању наших предака највећи део соколовачких породица потиче из Херцеговине. Херцеговци су се насељавали у Банату по разним крајевима. Оданде су се неки, по F. Millekeru, после 1747 год. спуштали у најјужнији Банат, т. ј. у Бан. Клисуру (граничарску зону) на места која су Турци поништили 1738 год., јер су ту добијали по 24 јутра шуме и пашњака, које су могли да претворе у ораницу. Соколовчане од памтивека називају »Ере«, у њему и данас постоји породица Рајковић са надимком »Ерцин«. Све ово потврђује казивање старијих да је већи део Соколовчана пореклом из Херцеговине и да је према томе и отац др Стојана Новаковића, ако му је име било Стеван, вероватно родом из Соколовца.

Новичић Младен, гр. вел. бележник у Белој Цркви, рођен је 8 II 1880 год. у Луговету. Основну школу и VI разред гимназије свршио је у Белој Цркви. После школе био је вежбеник код Среског начелства у Белој Цркви, општинских управа у Крушчици и Јасенову. 9 VII 1902 свршио је општинско управни течај и дипломирао у Петровграду. По отслуженом кадровском року изабран је 1/XI 1905 год. за општ. подбележника у Павлишу, а 1/IX 1906 у Далбошецу; 2/X 1910 г. биран је за окр. бележника у Новом Шопоту; 16/XII 1918 године постављен је за среског начелника у Оравици; 1/X 1919 год. за гр. подбележника, а 13/V 1920 год. за градског саветника у Белој Цркви; 1/II 1923—31/XII 1924 општински је бележник у Николинцима, а од 1/I 1925 гр. вел. бележник у Белој Цркви. На овоме се положају и данас налази. У међувремену од 1/I 1926 до 31/VIII 1926 био је в. д. градоначелника, а од 13/VIII 1930 поред своје редовне дужности обавља и послове државног матичара.

Пејовић Жарко, рођ. 1911 у Соколовцу, основну школу свршио је у месту рођења, ниже разреде гимназије у Белој Цркви 1927, а богословију у Ср. Карловцима 1932. Рукоположен је за јереја 1932, парох је у Мачевићу 1932—1934 и у Црвеној Цркви од 1934 до данас.

Петровић Бора-Браничевски, рођен у Соколовцу, лугар је у месту рођења.

Поповић Божидар, рођ. око 1848 у Луговету. Гимназију је свршио у Новом Саду а богословију у Ср. Карловцима. Умро је као протојереј вршачки 1932 године. Удова његова Катарина Обретковић рођена је у Радимни.

Поповић Јован, рођ. је око 1810 год. У Соколовцу је служио као парох и прота од 1834 до 1876 године, где је и умро.

Поповић Милан, рођ. око 1850 у Луговету, умро је као окружни бележник у Соколовцу око 1890 године.

Радивојевић Гаја, рођ. 1888 у Златици. Гимназију свршио у Белој Цркви 1910, на правном факултету у Београду дипломирао 1922. Адвокат је у Белој Цркви од 1926 до данас.

Радосављевић Славко, рођ. 1894 у Луговету, гимназију свршио у Белој Цркви. После свршених правних наука одао се судској служби. Данас је старешина Држ. тужиоштва у Вел. Кикинди.

Радонић Васа, рођ. 7 јан. 1880 у Ст. Молдави. Основну школу свршио је у Ст. Молдави, гимназију у Белој Цркви, а високу шумарску школу у Шелмецбањи. Државни испит за самостално вођење шумског господарства положио је 1907 год. у Будимпешти.

Од 1905 год. до Уједињења служио је у мађарској шумарској служби, а после тога наставио рад у нашој државној шумарској струци. Вежбеник је 1905 године код Шумске управе у Весприм-у, одатле премештен исте године у Шумски уред у Бистрици. Ту је именован за шумарског кандидата. Године 1908 премештен је у Шумску управу у Вршцу и ту унапређен за шумарско-инжењерског пристава. У Белу Цркву премештен је 1910 године и именован за шумарског инжењера, где је остао све до почетка светског рата. Као сумњив и непоуздан премештен је у Егру, одатле 1915 године у Шумску управу у Бакабању, а 1916 год. у Шумску управу у Унгвар-у (Ужгород). Ту је концем 1918 именован за шумарског надинжењера. Одмах по том напушта Ужгород и долази у Војводину. Народно веће у Новом Саду поставља га у Белој Цркви за комесара над тамошњим преосталим делом шуме Имовне општине. Год. 1920 именован је за шумарског саветника у Шумској управи у Белој Цркви. Год. 1927 премештен је у Апатин и постављен за директора тамошње шумске дирекције, где је 12 новембра 1931 године и умро.

Он је био најбољи познавалац живог песка у Банату. Велики део свога живота провео је на радовима око пошумљавања и везивања живог песка, те уређења шума и пашарења на живом песку. Вршио је врло успеле пробе на пошумљавању живога песка багреновим високим садницама, уз претходну обраду земљишта на оним местима, где је песак већ везан. Ако је ико волио живи песак, то се за њега може рећи. У »Монографији Подунавске области« од др Владимира Маргана написао је »Историјат делиблатског песка«.

Као стручњак и најбољи познавалац банатског дела шума, господарења и правних односа био је члан комисије Мин. спољних послова за разграничење са Румунијом.

Као директор Дирекције шума имао је много успеха у свима гранама држ. шумског господарства, у пошумљавању, у режији, таксацији и у државној администрацији, па је и само Министарство шума и руда преко својих изасланика и референата изразило више пута своју похвалу да је Апатинска дирекција најбоља.

Као друг био је управо неупоредив. Свако је знао за његову колегијалност. Ни једноме другу није ништа на жао учинио, а ко му се обраћао за помоћ, он му је све учинио и дао што је само могао.

Хумана удружења и сиротиња изгубили су у њему свога великог потпомогача и добротвора, јер је његова рука била прва и најдарежљивија. Ако се за једног човека може рећи, да је био скроман, то се за њега може казати, јер он — иако је био у тако завидном положају, те имао толико врлина — нигде се није истицао изнад других, а за сваког је био једнако приступачан.

Умро је 12 новембра 1931 године за писаћим столом у своме звању од срчане мане. Сахрањен је у Белој Цркви.

Савић Никанор, рођ. 2 III 1879 у Врднику. Рукоположен је за ђакона 8 I 1905, за презвитера 23 X 1906, одликован цркв. појасом 1923, старатељ је манастира Златице, Кусића и Базијаша. 1924 основао је у Ст. Молдави певачко друштво. Њему се приписује највећа заслуга око набаве звона за Ст. Молдавску цркву 1925 године. Иначе важи као један од најистрајнијих просветитеља нашег живља у Бан. Клисури.

Секулић Бошко, рођ. 1914 у Златици, 1933 био је богослов III године у Ср. Карловцима, сада се налази на војној дужности.

Секулић Коста, рођ. 1900 у Златици, гимназију свршио у Белој Цркви, шум. факултет у Загребу 1925. Налази се на служби као шум. саветник у Ср. Митровици.

Секулић Станислав, рођ. 1908 у Дивичу, одрастао у Златици, ниже разреде гимназије свршио је у Белој Цркви а богословију у Ср. Карловцима. Рукоположен је 1932, парох у Доњој Љубкови 1932—1937 а у Бан. Паланци од 1937 до данас.

Симовић Обрад, рођ. 1915 у Луговету, монах је у једном манастиру у Србији.

Скочаић Миле, рођен у Соколовцу (унук Вите Јанковића) гимназију свршио у Белој Цркви а ветерин. факултет у Загребу. Војни је ветеринар у Београду.

Станковић Анђелко, рођ. 22 IV 1904 у Срп. Пожежени, свршио је нижу гимназију и затим богословију у Ср. Карловцима. Рукоположен 1927. Админист.-парох у Пожежени 1927—1936, парох у Радимни 1936, где је исте године и умро.

Станковић Захарије (Заре), родио се у Паланци код Беле Цркве 1844 године. Основну школу свршио је у Белој Цркви, гимназију у Темишвару а богословију у Ср. Карловцима. Рукоположен од епископа Кенђелца у Вршцу 1869 године. Парох у Лесковици 1869—1884, Луговету 1884—1890 и Новом Саду 1890—1915. Преминуо је 1915 у Нов. Саду у својој 71 години живота. Пок. поп-Заре био је веома омиљен код својих парохијана у Клисури, који га и данас радо спомињу. Своју родну груду, нерањску котлину, напустио је тешка срца, једино због тога, да би свог сина Раденка могао лакше да школује у гимназији Срп. Атине, као да је имао предосећај да га треба спремити за велику мисију у домовини уједињених Југословена.

Станковић Раденко др, Краљевски Намесник, родио се 1880 у Лесковици (Банат), која се налази у непосредној близини леве обале Нере, удаљена свега 8—9 км. од Беле Цркве. Основну школу свршио је у Белој Цркви, гимназију са испитом зрелости у Новом Саду, а медицински факултет у Бечу. 1919 г. постаје члан Земаљске владе у Загребу, 1921 изабран је за професора универзитета на медицинском факултету у Загребу, 1933 постаје сенатор и министар просвете, а 10 октобра 1934 године Краљевски Намесник, по вољи Блаженопочившег Краља Ујединитеља Александра I.

Станојловић М. Александар-Шандор, писац ове књиге, рођ. 26 III 1887 у Соколовцу, четири разреда средње школе свршио је у Ср. Карловцима и Оравици, вишу трговачку школу са испитом зрелости у Вел. Бечкереку. Од 1904—1908 био је у

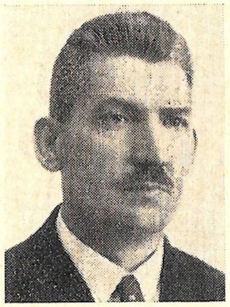

служби финанс. дирекције у Лугошу и Сомбору, 1908—1912 служио је војни рок код ратне морнарице у Поли. 1 септ. 1912 именован је за адм. конзуларног чиновника при аустро-угар. Вицеконзулату у Шапцу, од августа 1914 до септ. 1917, за време рата, наставник је Машинске школе ратне морнарице у Будимпешти; затим је ослобођен војне дужности и додељен Ген. конзулату у Köln-у. Ту је унапређен за адм. официјала. После слома Аустро-угарске разрешен је дужности 30 априла 1919 и стављен у мировину. Вративши се у домовину именован је 15 јула исте год. за жупаниског надофицијала у Вел. Бечкереку. 1 марта 1920 прешао је у службу новоосноване Банатске тргов.-индустр. и занатске коморе, где је биран за другог секретара 1922, а за првог секретара и шефа уреда коморе 11 септембра 1924 године. За свој рад на привредном пољу одликован је орденом Св. Саве V степена 1927, IV степена 1928, Југословенском Круном IV степена и почасном Дипломом Банатског пољопривредног удружења 1937.

Станојловић Јован од Станогоре, рођ. око 1825, пореклом из Соколовца, служио је као бригадни генерал у Караншебешу, Белој Цркви и Сомбору. 1848 год. учествовао је као млад официр у мађарској револуцији и тада одликован Крстом за војне заслуге. Пензионисан је у деведесетим годинама пр. века. Оженио се у Сомбору из породице Лалошевић, тетком пок. др Јоце Лалошевића б. адвоката и народног посланика сомборског. Умро је у Араду 1908. За собом је оставио два сина Стевана, данашњег бриг. генерала у пензији у Мађарској и Владислава, бившег ђенералштабног пуковника, који је 1912 умро у Прагу као начелник штаба прашке армије.

Стојадиновић Александар, родио се 1862 год. у Љубкови. Био је дуго година учитељ у Ст. Молдави. Умро је 1937.

Стојадиновић Милан, родом из Радимне, бивши учитељ у Јасенову и Белој Цркви и народни посланик за срез белоцркvански, за време владе пок. Николе Пашића (после рата). Важио је као један од највећих националних бораца јужног Баната за уједињење. Умро је у Белој Цркви.

Стојковић Влајко инж., рођ. 13 VII 1898 у Старој Молдави. Основну школу свршио је у месту рођења, 3 разр. гимназије у Мако-у а остале разреде и испит зрелости у Сегедину. Васпитан је у конвикту Срп. гранич. имовне општине у Нов. Сегедину. Технички факултет свршио је у Београду а затим отишао у Париз да своје знање на пољу грађевинарства усаврши. Вративши се из иностранства отворио је предузимачко предузеће и као овлашћени архитект почео самостално да ради. Поред многобројних пројектованих грађевина (приватних) у Београду и околини, које је лично и изводио, њему су биле поверене и градње јавних зграда: Пожарне команде у Београду, Држ. гимназије у Алексинцу, Духовног суда у Зајечару, Држ. гимназије у Нишу, Управе Нишке бање са хотелом, и највеће гимназије у Моравској бановини у Крушевцу. Сада завршава радове на згради Банов. позоришта у Нишу. Познат је као добротвор националних, културних и хуманих друштава и сиротиње.

Стојковић Радослав инж., рођ. 1897 у Срп. Пожежени, инжењер је у Ложионици држ. железница у Суботици.

Стојковић Славко, рођ. 1899 у Белобрешци. Основну школу свршио у месту рођења а четири разреда гимназије у Белој Цркви. Трговац је на велико вином, дрвима за гориво и другом за тамошње крајеве потребном робом. Ужива опште поверење целокупног становништва тога краја. Познат је широм целе Клисуре по својој дарежљивости како према сиротињи тако и према хуманим установама. Тек је 38 година. Његова способност и делатност очекује се још у већој мери сада пошто му и године дају права да свој ауторитет испољи у корист свог родног места у коме се и данас налази.

Стојковић Станко, рођ. 1892 у Срп. Пожежени. Општински је бележник негде у Чехословачкој.

Стојчевић Никола, б. парох, родио се 18 II 1793 у Лесковици. Био је намесник и асесор конзисторијални 1833—1865, веома бистар и вредан, код свих власти, духовних и политичких уважен, одличан економ и власник куће, стоке и ораће земље. Још и данас је, вели јеромонах лесковачки Георгије Драгић, у светлој успомени код старијих Лесковчана. Кћер Марину удао је око 1830 за Јована Поповића тадањег пароха Соколовачког. Умро је 21 III 1865 год.

Томашевић Жарко, рођ. 1901 у Луговету, умро је као судски бележник 1926 године.

Томашевић Милева, рођ. 1898 у Луговету, учитељица је основе школе у Београду.

Томашевић Мирослав, рођ. 23 IV 1902 у Дивичу, свршио је IV разр. средње школе и I разр. учит. школе у Будимпешти. Учит. течај положио у Темишвару 1929. Учитељ је у Соки 1923—1933, у Кетфелу од 1933.

Тукулија Светозар, рођен 1870 у Златици, свршио је основну школу у месту рођења, ниже разреде гимназије у Белој Цркви а учитељску школу у Баји и Сомбору. Учитељ је био у Луговету 1890—1892, у Банатској Суботици 1892—1894, у Соколовцу 1894—1898, у Вел. Гају 1898—1904, поново у Соколовцу 1904—1913 и најзад у Врачевгају од 1913—1926, где је након 35 година службе стављен у мировину.

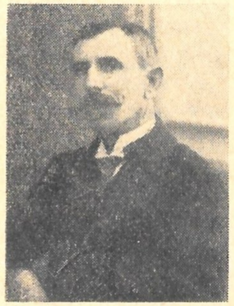

У чувеном певачком друштву Соколовачком био је најинтимнији сарадник оснивача тог друштва пок. протојер. Проке Милошевића и хоровођа друштва од 1894 до 1898, када су га мађарске власти протерале т. ј. преместиле са комуналне школе да би услед тога друштво морало да ликвидира. На изричиту жељу Епископа вршачког Гаврила Змејановића постављен је септембра 1898 на срп. вероисповедној школи у Вел. Гају, где је упркос мађ. власти организовао певачко друштво и наставио свој национални рад. После подигнуте нове школске зграде, у којој је отворено још једно одељење, поново је враћен у Соколовац, и то интервенцијом једне соколовачке депутације код Министра просвете. Тако он 1904 године продужује рад како са децом у школи тако и са певачким друштвом Соколовачким. Његова делатност трајала је овде до 1913 год. На сопствену жељу беше премештен у Врачевгај да и тамо, на молбу грађана, оснује певачко друштво, које и данас постоји. Одлазећи у мировину настанио се у Белој Цркви са жељом да се одмори. Али, пун музичког дара ни овде не мирује, већ оснива Српско ратарско певачко друштво, које носи његово име »Тукулија«.

Као учитељ био је одличан педагог, а као пријатељ искрен и веран друг.

Урошевић Риста, рођ. 1891 у Луговету, умро је као теолог Ср. карловачке богословије 1917 године.

Филиповић Жива, рођ. 1910 у Доњој Љубкови. Гимназију свршио у Лугошу а шум. факултет у Земуну 1936, Сада је шум. инжењер у Владиславеле у Румунији.

Хамва Јеремија, рођ. у Луговету, бивши аустро-угарски официр, умро је као потпуковник југословенске војске 1925 године. Син је чувеног граничарског капетана Хамзе, преминулог пре 50 година у Луговету.

Хранисављевић Павле, рођ. 6 септ. 1884 у Ср. Митровици, гимназију са испитом зрелости и богословију свршио је у Ср. Карловцима. Рукоположен 1908. Капелан у Белој Цркви 1908 а парох у Луговету од 1909 до данас.

Црнић Александар и Вера, родом из Златице, учитељ-ица.

Чабовић Јован, рођ. 1892 у Срп. Пожежени, учитељ је у Срп. Пожежени. Недостају ми ближи подаци о њему, али је у котлини Нере познат као добар родољуб и одличан педагог.

Чобан Драгутин, б. потпуковник, Шандор и Трајан б. капетани и Ђока б. општ. бележник, сви родом из Ст. Молдаве. Ово је б. чувена српска породица из старијих времена, која је оставила трајне успомене.

Чупић Јован (Јоца), рођ. 1880 у Старој Градини код Оршаве, гимназију је свршио у Кечкемету и Белој Цркви 1900, виши администр. течај у Будимпешти 1902. Био је општ. подбележник у Кусићу, Јасенову и Вел. Средишту. Од 1906 до 1918 налази се као полиц. поткапетан, а од тада до 1937 претстојник градске полиције у Белој Цркви. У том својству пензионисан је 1937 године. За свој национални рад био је интерниран и затворен у Темишвару од 1914 до 1916, од тада до конца светског рата упућиван је на разне фронтове и у разне ровове. После рата оженио се унуком Косте-Милана Поповића, б. трговца, т. ј. праунуком Јована Поповића, б. проте Соколовачког. Супруга г. Ч. позната је као веома агилна чланица Добротворне женске задруге у Белој Цркви.

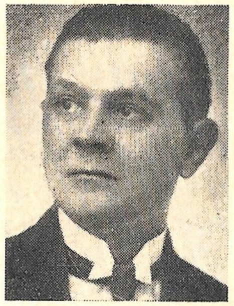

*

Велетрговина Нерањског базена

Немогуће би било написати монографију Банатске Клисуре а не поменути њезино бивше духовно и привредно средиште, *Белу Цркву*. Исто би тако било неправедно ако би прешли преко једне чињенице, која је утицала и данас утиче на ситне привредне јединице појединих села Клисуре а не поменути тај фактор који претставља извор набавки свакидашњих потреба сеоских породица целе околине града Беле Цркве.

Ранковић и Радуловић трговина колонијалне и шпецерајске робе на велико у Белој Цркви је тај апарат који добавља и даље даје ситним дућанима, дакле преко њих снабдева све кућне потребе нашег сељака с’ ове и с’ оне стране Нере.

Петар Ранковић рођен је 1881 године у Вршцу. Трговину је изучио у Вршцу 1896 године. Већ зрелији помоћник отвара 1911 год. колонијално-шпецерајску радњу мањег обима у Белој Цркви и након осам година рада он је проширује у велетрговину и постизава доминатан положај на белоцркванском тржишту.

Стеван Радуловић, рођен 1905 год. у Загребу, спушта се после рата — где је узео учешћа као добровољац на Добруџи и Солуну — у котлину Нере и у Белој Цркви отвара колон.-шпец. радњу на мало са намером да овде створи себи сигурну егзистенцију, ослањајући се на своју трговичку спрему, стечену у Загребу 1911 год.

После десетогодишњег рада ове две радње, сопственици њихови споразумели су се и спојили обе радње у једну, или боље речено прикључујући мању радњу Ст. Радуловића већој радњи П. Ранковића ми видимо данас једну импозантну српску велетрговину у срцу Нерањске долине, која је позвана својим савесним и солидним радом да врши и национално-привредни напредак овога краја.

⁂

Садржај

Страна
Предговор од проф. М. Станојевића . . . 3
Географски положај 7
Историја 10
Становништво, српска кућа и табел. преглед 26
Особине 34
Занимање 38
Обичаји: 43
  Крсна слава 43
  Божић 44
  Заветина (црккв. слава) 46
  Игранке и обичаји о разним празницима . 47
  Свадба 49
  Врачање=бајање 65
  Смртни случај, туговнка 68
Ношња 71
Саобраћај (путеви) 75
Војнограничарски период 79
Места Бан. Клисуре: 89
  Белобрешка 90
  Дивич 92
  Доња Љубкова 94
  Златица и манастири 97
  Лесковица 101
  Луговет 104
  Мачевић 106
  Радимна 108
  Свињица 111
  Соколовац 114
    Базијаш 125
    Манастир Базијаш 127
    Округлица 129
  Срп. Пожежена 130
  Стара Молдава 132
Биографије 140
Велетрговина Нераљског базена 172
Земљописна карта . . . . . . —

⁂

Извод

из извештаја паланачког проте Илије Путника, датиран у Кусићу 23 јануара 1784 год., о стању правосл. цркве и броју становника у 1783 год. на подручју Паланачког протопопијата, упућен Вршачко=Караншебешкој епархији.

Мјеста милитарска	Зданије	Храм	Б р о ј				
	цркве		домова	душа	крштених	умрлих	вјенчаних
Село Белобрешка . .	дрво	Вознесење	64	634	21	7	2
Село Дивич	филиал		45	281	13	9	2
Село Доња Љубкова	дрво	Вознесење	120	787	12	12	2
Село Горња Љубкова	филиал		87	435	10	10	—
Село Златица . . .	камен	—	93	597	14	9	1
Прњавор	Манастир Месић		87	409	18	10	3
	Манастир Златица		15	89	3	7	—
Село Лесковица . .	филиал		62	412	14	13	—
Село Лангофелд . .	дрво	Еремија	83	637	28	28	8
Село Мачевић . . .	филиал		61	439	14	7	2
Село Радимна . . .	камен	Св. Никола	103	606	22	23	3
Село Свињица . . .	протопоп.	Мехадијски	100	—	—	—	—
Село Сакаловац . .	камен	Св. Никола	100	838	28	11	10
Село Пожежена српска	филиал		55	399	35	23	5
Село Пожежена влашка			58	430	—	—	—

Извод

из извештаја паланачког проте Илије Путника, датиран у Кусићу 23 јануара 1784 год., о стању правосл. цркве и броју становника у 1783 год. на подручју Паланачког протопопијата, упућен Вршачко-Караншебешкој епархији.

Мјеста милитарска	Зданије	Храм	Б р о ј				
	цркве		домова	душа	крштених	умрлих	вјенчаних
Село Белобрешка . .	дрво	Вознесење	64	634	21	7	2
Село Дивич	филиал		45	281	13	9	2
Село Доња Љубкова	дрво	Вознесење	120	787	12	12	2
Село Горња Љубкова	филиал		87	435	10	10	—
Село Златица . . .	камен	—	93	597	14	9	1
Прњавор	Манастир Месић		87	409	18	10	3
	Манастир Златица		15	89	3	7	—
Село Лесковица . .	филиал		62	412	14	13	—
Село Лангофелд . .	дрво	Еремија	83	637	28	28	8
Село Мачевић . . .	филиал		61	439	14	7	2
Село Радимна . . .	камен	Св. Никола	103	606	22	23	3
Село Свињица . . .	протопоп. Мехадијски		100	—	—	—	—
Село Сакаловац . .	камен	Св. Никола	100	838	28	11	10
Село Пожежена српска	филиал		55	399	35	23	5
Село Пожежена влашка			58	430	—	—	—
Село Сушка	филиал		68	448	—	—	—
Варош Молдава . .	камен	Рож. Јоана	201	1344	50	33	5
Варош Паланка . . .	камен	Аранг.	140	926	56	26	—

Горњи извештај доставио ми је накнадно приправник Црквеног суда у Вршцу, г. Георгије Малошевић, пошто га је пре 2 дана нашао у архиву Епархије банатске међу списима из 1786 год. Доносим га због своје важности на овом месту, јер сам га примио на дан када је последњи табак књиге био отштампан.

Банатска Клисура

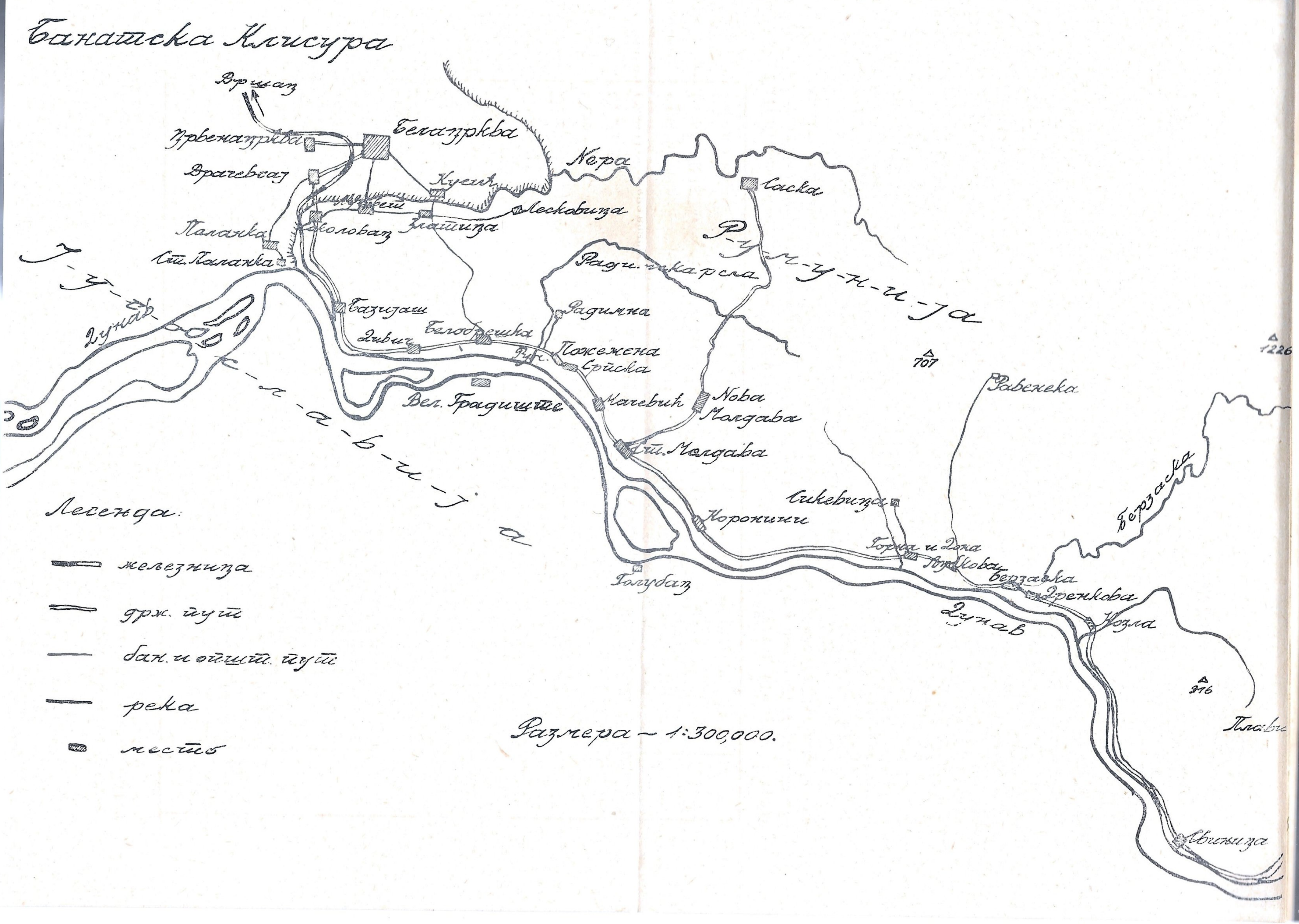
Вршац
Црвенацрква
Белацрква
Врачевгај
Кусић
Нера
Саска
Крушчица
Лесковица
Златица
Паланка
Соколовац
Ст. Паланка
Ј-у-г-о-с-л-а-в-и-ј-а
Дунав
Радн. Шкарела
Р-у-м-у-н-и-ј-а
Базијаш
Радимна
Дивич
Белобрешка
Пожежена
Српска
707
1226
Равенска
Вел. Градиште
Мачевић
Nова Молдава
Ст. Молдава
Сикевица
Коронини
Горња и Доња
Љубкова
Голубац
Берзаска
Берзаска
Дренкова
Дунав
Козла
916
Плавиш
Свиница
Легенда:
железница
држ. пут
бан. и општ. пут
река
место

Размера — 1:300.000.

ДОДАТАК

(Подаци примљени после увеза књиге)

Марган Владимир др родио се 23 јуна 1871 у Срп. Пожежени, богословију је свршио у Ср. Карловцима, Черновицима и Берну, а правне науке у Будимпешти и Коложвару. Од 1894 служио је у општинској, градској и жупаниској служби. Од 1923 био је претседник градске општине у Панчеву а затим Обласног одбора Подунавске области у Смедереву, са којег је положаја пензионисан, пошто су обласне самоуправе укинуте. Издао је Монографију подунавске области (Панчево 1929) и низ расправа и чланака о комуналној, привредној, пољопривредној политици и др. Он се убраја међу наше угледне научнике, јер у нашој литератури заузима видно место. Унук је пок. *Николе Мијатовића*, бившег најугледнијег грађанина Ст. Молдаве. Породица Николе Мијатовића је у родбинској вези са породицом Чеде Мијатовића б. министра и посланика у Лондону.

Породица *Ненадовић* такође једна од бивших најугледнијих породица у Ст. Молдави, несме се изгубити из вида, јер је у оно доба играла велику улогу у центру Клисуре. Она је имала на најлепшем месту Молдаве леп велики хотел.

Кћи Николе Мијатовића, т. ј. тетка др Маргана, Јелена удала се за учитеља (Trivialschullehrer) Николу Србуља, родом из Добрице. Он је живео и умро у Лугошу. Кћи њихова Ернестина удала се за Косту Грозавеску у Лугошу, чија је мати Милка кћи хотелијера Ненадовића.

Коста и Ернестина Грозавеску потомци су Ст. Молдаве. Њихов син Трајан био је најславнији тенориста на бечком позоришту (Hofburgtheater) али га је рођена жена убила из љубоморе. За Трајана су меродавни тврдили, да је после Карузо-а био најбољи тенориста.

*

Новаковић-Радојев Стеван није отац Стојана Новаковића научника, доказао је Милета, син Стојана, јер се отац Стојана звао Јован.